

Kotnikova ulica 28, 1000 Ljubljana

T: 01 369 77 00

F: 01 369 78 32

E: gp.mddsz@gov.si www.mddsz.gov.si

Številka: 2015-2611-0039/27
Ljubljana,
EVA 2015-2611-0039
GENERALNI SEKRETARIAT VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE Gp.gs@gov.si
ZADEVA: Predlog Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 – predlog za obravnavo
1. Predlog sklepov vlade:
Vlada Republike Slovenije je na podlagi 15. člena Zakona o enakih možnostih žensk in moških (Uradni list RS, št. 59/02 in 61/07 – ZUNEO-A) in 169. a člena Poslovnika Državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10 in 80/13) na seji..... dne.....sprejela naslednji
SKLEP
Vlada Republike Slovenije je določila besedilo Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 in ga pošlje v obravnavo v Državni zbor Republike Slovenije.
mag. Darko Kraševac GENERALNI SEKRETAR
2. Predlog za obravnavo predloga zakona po nujnem ali skrajšanem postopku v državnem zboru z obrazložitvijo razlogov:
/
3.a Osebe, odgovorne za strokovno pripravo in usklajenost gradiva:
mag. Maruša Gortnar, vodja Sektorja za enake možnosti mag. Tanja Salecl, sekretarka Jasna Jeram, podsekretarka
3.b Zunanji strokovnjaki, ki so sodelovali pri pripravi dela ali celotnega gradiva:
/
4. Predstavniki vlade, ki bodo sodelovali pri delu državnega zbora:
dr. Anja Kopač-Mrak, ministrica Martina Vuk, državna sekretarka mag. Maruša Gortnar, vodja sektorja
5. Kratek povzetek gradiva:
Sprejetje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških določa Zakon o enakih možnostih žensk in moških (Uradni list RS, št. 59/02). Resolucija je strateški dokument, ki za obdobje od 2015 do 2020 določa cilje in ukrepe na posameznih področjih, zlasti tistih, ki so z vidika enakosti spolov najpomembnejša.
Temeljni namen Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 je določiti splošne prioritete za izboljšanje položaja žensk oziroma za zagotavljanje trajnostnega razvoja enakosti spolov na posameznih področjih. Področja, na katera se nanaša, so: trg dela in

zaposlovanje, družina in partnerstvo, izobraževanje, kultura, šport, znanost in visoko šolstvo, zmanjšanje revščine in socialne izključenosti, položaji odločanja v politiki, gospodarstvu in na drugih področjih družbenega življenja, fizično, psihično, spolno in ekonomsko nasilje nad ženskami ter mednarodne dejavnosti Republike Slovenije za opolnomočenje žensk in udeležanje ciljev enakosti spolov. Na teh področjih so opredeljeni ključni cilji, s katerimi želimo doseči:

- odpravo neravnovesij med spoloma ter spolne segregacije na področju zaposlovanja in odpravljanje brezposelnosti;
- izboljšanje položaja žensk in moških na področju socialne vključenosti;
- odpravo ovir za doseganje lažjega usklajevanja poklicnega in družinskega oziroma zasebnega življenja;
- odpravo vrzeli med spoloma in spolne segregacije v izobraževanju;
- odpravo neenakosti v znanosti in visokem šolstvu;
- odpravo stereotipov v družbi, zlasti v medijih, kulturi in športu;
- izboljšanje zdravja žensk in moških;
- odpravo ovir za doseganje uravnotežene zastopanosti žensk in moških na različnih področjih političnega in družbenega življenja;
- ničelno strpnost do nasilja nad ženskami;
- okrepitev vključevanja vidika spola v slovenske razvojne, mirovne in druge zunanjepolitične pobude.

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 temelji na analizi stanja in oceni napredka glede uresničevanja enakosti spolov v Republiki Sloveniji, opravljenem vrednotenju izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005–2013 ter razpravah na konferencah »Enakost spolov se obrestuje!« in »Ženske 20 let po Pekingu«. Področje enakosti spolov zahteva horizontalen oziroma interdisciplinarni pristop, zato so bili v pripravo nacionalnega programa vključeni različni akterji: posamezna ministrstva in vladne službe, ki se ukvarjajo s področji, ki jih naslavlja nacionalni program, nevladne organizacije, ki pokrivajo bodisi posamezne segmente bodisi celostno problematiko enakosti spolov, sindikati in strokovnjaki ter strokovnjakinje s področja enakosti spolov ter drugi sodelavci in sodelavke.

Izvajanje Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 zahteva medsektorski in interdisciplinarni pristop, kar pomeni, da se bo program izvajal v okviru in v sodelovanju resornih politik, saj so za izvajanje resolucije odgovorna vsa ministrstva, vladne službe in tudi samoupravne lokalne skupnosti. Cilji resolucije se bodo izvajali na podlagi dvoletnih periodičnih načrtov, v katerih bodo nosilci ukrepov opredelili dejavnosti za njihovo izvedbo.

Predlagani ukrepi za doseganje ciljev Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 so načrtovani večinoma kot sestavni del oblikovanja in izvajanja politik na zadevnih področjih, ki so v pristojnosti posameznih ministrstev. Za aktivnosti, s katerimi se bodo ukrepi izvajali, je predvsem značilno, da zahtevajo preusmeritev pozornosti oziroma učinkovitejše in pospešeno vključevanje načela enakosti spolov v procese, ki že potekajo. Zato izvajanje resolucije ne prinaša dodatnih finančnih posledic za državni proračun, saj se bodo potrebna finančna sredstva zagotavljala v okviru obstoječih sredstev programov Evropske unije, drugih evropskih donacij in državnega proračuna na podlagi že predvidenih sredstev, s katerimi se izvajajo oziroma se bodo izvajali določeni programi in ukrepi, pomembni za doseganje enakosti spolov. Sredstva za izvajanje posebnih programov in ukrepov se bodo zagotovila s prerazporeditvami znotraj proračunov proračunskih uporabnikov. Natančna sredstva za izvajanje usmeritev in nalog iz nacionalnega programa bodo na posameznih področjih družbenega življenja podrobneje opredeljena z vsakokratnim periodičnim načrtom, ki se bo pripravil vsaki dve leti.

6. Presoja posledic za:

a)	javnofinančna sredstva nad 40.000 EUR v tekočem in naslednjih treh letih	NE
b)	usklajenost slovenskega pravnega reda s pravnim redom Evropske unije	NE
c)	administrativne posledice	NE
č)	gospodarstvo, zlasti mala in srednja podjetja ter konkurenčnost podjetij	NE
d)	okolje, vključno s prostorskimi in varstvenimi vidiki	NE
e)	socialno področje	DA
f)	dokumente razvojnega načrtovanja: <ul style="list-style-type: none"> – nacionalne dokumente razvojnega načrtovanja – razvojne politike na ravni programov po strukturi razvojne klasifikacije programskega proračuna – razvojne dokumente Evropske unije in mednarodnih organizacij 	NE

7.a Predstavitev ocene finančnih posledic nad 40.000 EUR:

(Samo če izberete DA pod točko 6.a.)

I. Ocena finančnih posledic, ki niso načrtovane v sprejetem proračunu

	Tekoče leto (t)	t + 1	t + 2	t + 3
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) prihodkov državnega proračuna				
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) prihodkov občinskih proračunov				
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) odhodkov državnega proračuna				
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) odhodkov občinskih proračunov				
Predvideno povečanje (+) ali zmanjšanje (–) obveznosti za druga javnofinančna sredstva				

II. Finančne posledice za državni proračun

II.a Pravice porabe za izvedbo predlaganih rešitev so zagotovljene:

Ime proračunskega uporabnika	Šifra in naziv ukrepa, projekta	Šifra in naziv proračunske postavke	Znesek za tekoče leto (t)	Znesek za t + 1
SKUPAJ				

II.b Manjkajoče pravice porabe bodo zagotovljene s prerazporeditvijo:

Ime proračunskega uporabnika	Šifra in naziv ukrepa, projekta	Šifra in naziv proračunske postavke	Znesek za tekoče leto (t)	Znesek za t + 1
SKUPAJ				

II.c Načrtovana nadomestitev zmanjšanih prihodkov in povečanih odhodkov proračuna:

Novi prihodki	Znesek za tekoče leto (t)	Znesek za t + 1
SKUPAJ		

Gradivo ne prinaša dodatnih finančnih posledic za državni proračun. Potrebna finančna sredstva se bodo zagotavljala znotraj obstoječega državnega proračuna na osnovi že predvidenih sredstev, s katerimi se izvajajo oziroma se bodo izvajali določeni programi in ukrepi, pomembni za doseganje enakosti spolov, in iz sredstev programov Evropske unije, drugih evropskih donacij in EGI/Norveškega finančnega mehanizma, kar ne prinaša dodatnih finančnih obremenitev, temveč le ustrezno prerazporeditev finančnih sredstev. Natančna sredstva za izvajanje usmeritev in nalog iz Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 bodo na posameznih področjih družbenega življenja podrobneje opredeljena z vsakokratnim periodičnim načrtom, ki se bo pripravil vsaki dve leti.

8. Predstavitev sodelovanja javnosti:

Gradivo je bilo predhodno objavljeno na spletni strani predlagatelja:

DA

(Če je odgovor NE, navedite, zakaj ni bilo objavljeno.)

(Če je odgovor DA, navedite:

Datum objave: 2. 4. 2015

V razpravo so bili vključeni:

- nevladne organizacije,
- predstavniki zainteresirane javnosti,
- predstavniki strokovne javnosti,
- občine in združenja občin.

V času priprave Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 smo sodelovali z nevladnimi organizacijami, socialnimi partnerji, predstavniki in predstavnicami strokovne javnosti idr., ki so predlog resolucije prejeli tudi v predhodno usklajevanje. V času javne razprave smo tako dodatno prejeli mnenja in predloge le štirih nevladnih organizacij: Društvo Ženski lobi Slovenije, Društvo OVCA, Transgender Europe in civilna iniciativa TransAkcija.

Upoštevani so bili:

- delno.

Bistvena mnenja, predlogi in pripombe, ki niso bili upoštevani, ter razlogi za neupoštevanje:

Civilna iniciativa TransAkcija in Transgender Europe menita, da bi bilo treba v resoluciji celovito in vključujoče naslavljati tematiko spolov izven binarnega spolnega sistema. Spol v okviru binarnega spolnega sistema namreč predpostavlja korelacijo le s spolom, določenim ob rojstvu, in prav te esencialistične pozicije so tiste, ki niso škodljive samo za transspolne osebe, ampak tudi cispolne ženske. Predlagajo, da se potrebe oseb vseh spolov, spolnih identitet in spolnih izrazov jasno vključijo vsaj v nekatera področja. Menijo, da z omejevanjem na enake možnosti žensk in moških cilji resolucije ne morejo biti doseženi, saj gre za stereotipno predstavo, da se ljudje v Sloveniji po spolu delimo le na moške in ženske. Dikcija moški in ženske namreč tematike spolov ukaluplja v binarni spolni sistem, ki pa je hkrati izvor neenakosti, diskriminacije in nasilja tudi za ženske. Zato predlagajo celovito in vključujoče naslavljanje tematik spolov izven binarnega spolnega sistema in vključitev potreb oseb vseh spolov, spolnih identitet in spolnih izrazov vsaj v področja: Družba znanja brez spolnih stereotipov, Socialna vključenost, Zdravje žensk in moških (torej Zdravje oseb vseh spolov, spolnih identitet in spolnih izrazov) in Nasilje nad ženskami (torej Nasilje na podlagi spola, spolne identitete in/ali spolnega izraza).

Ker je nacionalni program za enake možnosti žensk in moških prvenstveno namenjen spodbujanju enakosti ter odpravljanju neenakosti med ženskami in moškimi, predloga nismo upoštevali. Smo pa v uvodnem delu pojasnili, da so ženske in moški heterogeni skupini ter da obstajajo tudi posameznice in posamezniki, ki so s svojo spolno identiteto ali spolnim izrazom pozicionirani prek binarne spolne sheme. Zato je pri reševanju kompleksne družbene neenakosti uporabljen t. i. intersekcijski pristop. K takšnemu konceptu nacionalnega programa, ki v ospredje postavlja dve veliki, čeprav heterogeni družbeni skupini, nas zavezuje Zakon o enakih možnostih žensk in moških, mednarodni dokumenti in dokumenti Evropske unije. Ti natančno opredeljujejo, katere kazalnike moramo spremljati in o njih poročati ter na katere vrzeli oziroma neenakosti med spoloma, torej med moškimi in ženskami, moramo biti še posebej pozorni. Seveda ta "statistična povprečja", ki merijo neenakosti med moškimi in ženskami, kot opozarjajo tudi novejša študije spolov, niso povsem neproblematična, saj ne zajemajo vseh raznolikosti spola oziroma spolov. Tega se dobro zavedamo, a dejstvo je, da imajo vladajoče hierarhije in neenaka razmerja moči med ženskami in moškimi kot družbenima skupinama realne učinke v praksi, ki so večinoma v prid moškimi (npr. neenaka zastopanost na mestih odločanja). Osnovni namen nacionalnega programa je osredotočiti se na te ključne neenakosti, ob priznavanju, da je spol kompleksen mehanizem, da je spolna identiteta stvar reprezentacije in ne "naravnih dejstev" ter da kritičnost do tradicionalnih spolnih vlog predpostavlja razmišljanje v smislu intersekcionalnosti in onstran stroge binarnosti spolov.

9. Pri pripravi gradiva so bile upoštevane zahteve iz Resolucije o normativni dejavnosti:

DA

10. Gradivo je uvrščeno v delovni program vlade:

DA

Dr. Anja Kopač Mrak
MINISTRICA

PRILOGA:

Vlada Republike Slovenije je na podlagi 15. člena Zakona o enakih možnostih žensk in moških (Uradni list RS, št. 59/02 in 61/07 – ZUNEO-A) in 169. a člena Poslovnika Državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10 in 80/13) naseji dne.....sprejela naslednji

S K L E P

Vlada Republike Slovenije je določila besedilo Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 in ga pošlje v obravnavo v Državni zbor Republike Slovenije.

Številka: 2015-2611-0039/27

Datum:

EVA 2015-2611-0039

mag. Darko Kraševac
GENERALNI SEKRETAR

Na podlagi 15. člena Zakona o enakih možnostih žensk in moških (Uradni list RS, št. 59/02 in 61/07 – ZUNEO-A) in 169.a člena Poslovnika Državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10 in 80/13) je Državni zbor naseji dne.....sprejel

**Resolucijo o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in
moških
2015–2020**

Kazalo

1 UVOD	4
1.1 Namen in cilji nacionalnega programa 2015–2020.....	4
1.2 Priprava nacionalnega programa: temeljna priporočila in smernice	6
1.3 Izvajanje nacionalnega programa	7
1.4 Nacionalni mehanizem za enakost spolov	7
1.5 Vključitev vidika enakosti spolov v področne politike.....	8
1.6 Finančna sredstva.....	13
2 CILJI IN UKREPI POLITIKE ENAKIH MOŽNOSTI ŽENSK IN MOŠKIH	14
2.1 ENAKA EKONOMSKA NEODVISNOST	14
2.1.1 Položaj, trendi in izzivi	14
2.1.2 Cilji in ukrepi.....	17
2.2 USKLAJEVANJE POKLICNEGA IN ZASEBNEGA OZIROMA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA	20
2.2.1 Položaj, trendi in izzivi	20
2.2.2 Cilji in ukrepi.....	23
2.3 DRUŽBA ZNANJA BREZ SPOLNIH STEREOTIPOV	27
2.3.1 Položaj, trendi in izzivi	27
2.3.2 Cilji in ukrepi.....	30
2.4 SOCIALNA VKLJUČENOST	34
2.4.1 Položaj, trendi in izzivi	34
2.5 ZDRAVJE ŽENSK IN MOŠKIH.....	38
2.5.1 Položaj, trendi in izzivi	38
2.5.2 Cilji in ukrepi.....	41
2.6 URAVNOTEŽENA ZASTOPANOST ŽENSK IN MOŠKIH NA POLOŽAJIH ODLOČANJA	43
2.6.1 Položaj, trendi in izzivi	43
2.6.2 Cilji in ukrepi.....	47

2.7 NASILJE NAD ŽENSKAMI	50
2.7.1 Položaj, trendi in izzivi	50
2.7.2 Cilji in ukrepi.....	53
2.8 ENAKOST SPOLOV V ZUNANJI POLITIKI IN MEDNARODNEM RAZVOJNEM SODELOVANJU	54
2.8.1 Položaj, trendi in izzivi	54
2.8.2 Cilji in ukrepi.....	57
3. KAZALNIKI O POLOŽAJU ŽENSK IN MOŠKIH.....	59

KRATICE

EU	Evropska unija
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MNZ-P	Ministrstvo za notranje zadeve – Policija
MO	Ministrstvo za obrambo
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
SURS	Statistični urad RS
MI	Ministrstvo za infrastrukturo
MZ	Ministrstvo za zdravje
MP	Ministrstvo za pravosodje
MK	Ministrstvo za kulturo
MJU	Ministrstvo za javno upravo
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
NIJZ	Nacionalni inštitut za javno zdravje
APZ	Aktivna politika zaposlovanja
OKS	Olimpijski komite Slovenije
ZZZS	Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

1 UVOD

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških je strateški dokument vlade, ki določa cilje in ukrepe ter ključne nosilce politik za uresničevanje enakosti spolov na posameznih področjih življenja žensk in moških v Republiki Sloveniji za obdobje od 2015 do 2020.

Gre za drugi tovrsten dokument v Republiki Sloveniji. Prva resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, ki jo je Vlada RS sprejela leta 2005, je zajemala obdobje od 2005 do 2013 in je prvič celovito opredelila politike enakosti spolov na šestih prednostnih področjih: integracija oziroma vključevanje načela enakosti spolov, delo, družba znanja, družbena blaginja, odnosi med spoloma in procesi odločanja. Za vsako od področij so bili opredeljeni splošni in posebni cilji ter posamezni ukrepi za doseg posebnih ciljev, ki so pomenili podlago za natančnejše izvedbene akte oziroma periodične načrte. Pripravljeni so bili štiri periodični načrti (za leta 2006–2007, 2008–2009, 2010–2011 in 2012–2013). Za vsak posamezen periodični načrt je bilo pripravljeno poročilo o njihovem izvajanju, ki ga je obravnaval Državni zbor.

Tako kot prejšnji tudi novi nacionalni program določa splošna prednostna področja za izboljšanje položaja žensk in moških oziroma zagotavljanje trajnostnega razvoja enakosti spolov v Republiki Sloveniji ter opredeljuje ključne izzive in probleme za obdobje 2015–2020. Gradi na izkušnjah prejšnjega dokumenta in jih nadgrajuje z ugotovitvami iz Vrednotenja izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških (2005–2013) o tem, kako so se z izvedbo ukrepov in dejavnosti uresničevali cilji, opredeljeni v nacionalnem programu 2005–2013, in kakšni so bili rezultati ter učinki teh procesov.

V novem nacionalnem programu je poudarek na osmih prednostnih področjih: enaka ekonomska neodvisnost, usklajevanje poklicnega in zasebnega oziroma družinskega življenja, družba znanja brez spolnih stereotipov, socialna vključenost, zdravje, uravnotežena zastopanost žensk in moških, nasilje nad ženskami ter enakost spolov v zunanji politiki in mednarodnem razvojnem sodelovanju. Na vseh teh področjih so predstavljene temeljne dejavnosti in statistični trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa ter opredeljeni cilji in ukrepi, ki pomenijo ključne izzive tudi v prihodnje.

Na dveh prednostnih področjih – nasilje nad ženskami in družba znanja – smo se želeli izogniti podvajanju ciljev in ukrepov, ki so predvideni oziroma podrobneje opredeljeni v specifičnih strateških in izvedbenih dokumentih: *Resolucija o nacionalnem programu preprečevanju nasilja v družini* in *Akcijski načrti za preprečevanje nasilja v družini*, *Akcijski načrti medresorske delovne skupine (MDS) za boj proti trgovini z ljudmi* in *Akcijski načrt za izboljšanje kariernih možnosti za raziskovalce v vseh obdobjih kariere in zagotavljanje načela enakih možnosti spolov (na podlagi Resolucije o raziskavah in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020)*. Zato smo na področju nasilja nad ženskami opredelili le splošni cilj, in sicer zmanjšanje pojavnosti nasilja nad ženskami, ki vključuje predvsem ukrepe, nanašajoče se na dejavnosti za boljšo ozaveščenost in informiranost o vseh oblikah nasilja nad ženskami, na področju znanosti pa smo dali poudarek predvsem povečanju udeležbe žensk v znanosti ter izboljšanju njihovega položaja.

Tudi *Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013–2020* vključuje ukrepe za zagotavljanje enakih možnosti med spoloma in preprečevanje diskriminacije, predvsem ukrepe za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja mladih, odpravo diskriminacije zaradi starševstva in materinstva ter spodbujanje politične participacije mladih ob upoštevanju uravnotežene zastopanosti spolov, zato teh specifičnih ukrepov v našem nacionalnem programu ne navajamo.

1.1 Namen in cilji nacionalnega programa 2015–2020

Namen nacionalnega programa je določiti ključne cilje in ukrepe Vlade RS za uresničenje enakosti spolov v Republiki Sloveniji na posameznih področjih v obdobju od 2015 do 2020. Kljub napredku na nekaterih področjih in na zakonodajni ravni, ki je prikazan tudi v poročilih o izvajanju nacionalnega programa 2005–2013 in vrednotenju nacionalnega programa 2005–2013, enakost žensk in moških namreč še vedno ni udeležena v praksi. Vrzeli med spoloma obstajajo in ostajajo na številnih področjih življenja.

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 vključuje cilje in ukrepe, katerih poglobitveni namen je zmanjšati neenakost med spoloma na posameznem področju. Opredeljeni cilji temeljijo na analizi položaja žensk in moških na posameznem področju ter prepoznavanju ključnih problemov, ki jih je treba obravnavati. Ker so na nekaterih opredeljenih področjih

sprejeti nacionalni programi in akcijski načrti, ki opredeljujejo cilje in ukrepe, pomembne tudi za enakost spolov, jih nacionalni program ne vključuje, saj bi šlo za nepotrebno podvajanje. V teh primerih so navedene zgolj ključne usmeritve in opredeljeni splošni cilji, izvajanje ukrepov pa prepuščeno področnim nacionalnim programom in akcijskim načrtom. Pri tem bo treba na nekaterih področjih oziroma v okviru nekaterih nacionalnih programov in akcijskih načrtov vidik spola okrepiti, saj ta ni zadostno vključen.

Splošen cilj nacionalnega programa, ki je hkrati tudi pomemben družbeni cilj in prvi pogoj za pošteno in pravično družbo, je enakost žensk in moških. Enakost spolov pomeni enako prepoznavnost, enako moč in enako udeležbo obeh spolov na vseh področjih javnega in zasebnega življenja. Pomeni, da imajo ženske in moški enake možnosti za uresničevanje svojih potencialov, s katerimi prispevajo k nacionalnemu, političnemu, ekonomskemu, družbenemu in kulturnemu razvoju, od rezultatov pa enake koristi. Enakost spolov je družbeni koncept, ki ga najenostavneje razložimo kot opis stanja, v katerem spol ne nastopa kot dejavnik vpliva na dostop do pravic, možnosti in udeležbe v rezultatih družbenega razvoja.

Enakost žensk in moških je ena izmed temeljnih človekovih pravic in načelo demokratičnih družb. Načelo enakosti pred zakonom je zapisano v Ustavi Republike Slovenije (Uradni list RS/l, št. 33/91) kot prvo izmed načel človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ustava določa, da so v Republiki Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino. Prav tako so načelo enakosti in načini njegovega uresničevanja zapisani v številnih dokumentih in deklaracijah Združenih narodov in Sveta Evrope, ki mednarodnopravno zavezujejo tudi Republiko Slovenijo. Enakost med ženskami in moškimi je tudi eno temeljnih načel prava Evropske unije, katerega cilji so zagotoviti enake možnosti in enako obravnavanje moških in žensk ter boj proti vsem oblikam diskriminacije na podlagi spola.

Nacionalni program je kot strateški dokument prvenstveno namenjen uveljavitvi enakosti med ženskami in moškimi ob upoštevanju dejstva, da sta ženske in moški heterogeni skupini in da obstajajo tudi posameznice in posamezniki, ki so s svojo spolno identiteto ali spolnim izrazom pozicionirani prek binarne spolne sheme. Zato je treba pri reševanju kompleksne družbene neenakosti uporabiti t. i. intersekcijski pristop.

Nacionalni program opredeljuje ključne cilje, s katerimi želimo doseči:

- odpravo neravnovesij med spoloma ter spolne segregacije na področju zaposlovanja in odpravljanje brezposelnosti,
- izboljšanje položaja žensk in moških na področju socialne vključenosti,
- odpravo ovir za doseganje lažjega usklajevanja poklicnega in družinskega oziroma zasebnega življenja,
- odpravo vrzeli med spoloma in spolne segregacije v izobraževanju,
- odpravo neenakosti v znanosti in visokem šolstvu,
- odpravo stereotipov v družbi, zlasti v medijih, kulturi in športu,
- izboljšanje zdravja žensk in moških,
- odpravo ovir za doseganje uravnotežene zastopanosti žensk in moških na različnih področjih političnega in družbenega življenja,
- ničelno strpnost do nasilja nad ženskami,
- okrepitev vključevanja vidika spola v slovenske razvojne, mirovne in druge zunanjepolitične pobude.

V nacionalnem programu opredeljeni cilji in ukrepi pomenijo smernice ministrstvom in drugim vladnim organom za načrtovanje in izvajanje njihovih področnih politik ter programov z vidika enakosti spolov oziroma uresničevanja enakosti spolov. Posamezni ukrepi za doseg ciljev bodo podrobneje razčlenjeni in predstavljeni v periodičnih načrtih, ki bodo pripravljene za obdobje dveh let.

Za doseganje ciljev in uresničenje enakosti spolov v praksi se bosta uporabila dva osnovna pristopa, ki se medsebojno dopolnjujeta:

1. posebni ukrepi in
2. integracija načela enakosti spolov v vse politike in programe (*gender mainstreaming*).

Posebni ukrepi se uvajajo in izvajajo na področjih, kjer so moški in ženske neuravnoteženo zastopani ali pa sta spola v neenakem položaju; z njimi se usmerimo na tisti spol, ki je v slabšem položaju, ob pogoju, da je tak ukrep utemeljen in sorazmeren glede na namen posebnega ukrepa.

Integracija načela enakosti spolov je strategija, s katero je enakost spolov postala del vsakdanje politike in k uporabi katere nas zavezujejo mednarodni dokumenti; pomeni, da pri pripravljanju in načrtovanju, odločanju, izvajanju in ovrednotenju političnih usmeritev in ukrepov upoštevamo specifični položaj žensk oziroma moških. Z integracijo načela enakosti spolov se vse načrtovane politike, ukrepi, zakoni ali programi presodijo z vidika vpliva na ženske in moške, in sicer na vseh področjih in na vseh ravneh. Politike in programi v vseh političnih, ekonomskih in družbenih sferah se oblikujejo, izvajajo in vrednotijo tako, da imajo ženske in moški od njih enake koristi in da se odpravlja neenakost med spoloma.

1.2 Priprava nacionalnega programa: temeljna priporočila in smernice

Nacionalni program se je pripravljala na temelju analize stanja in ocene napredka glede uresničevanja enakosti spolov v Republiki Sloveniji ter Vrednotenja izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013, ki jo je opravila skupina strokovnjakinj (Kanjuo Mrčela, Filipovič Hrast, Humer, 2013).

V obdobju izvajanja prvega nacionalnega programa je bilo načrtovanih in izvedenih veliko dejavnosti za izboljšanje položaja žensk in moških ter doseganje enakosti spolov na opredeljenih področjih. Na podlagi poročil o izvajanju periodičnih načrtov ugotavljamo, da je bil na številnih področjih dosežen napredek pri preseganju neenakosti med ženskami in moškimi, vendar pa marsikateri ključni problemi in izzivi ostajajo, ponekod se je stanje celo zaostri. Na počasnejšo dinamiko sprememb v zvezi z zastavljenimi cilji je marsikje pomembno vplivala tudi finančna in gospodarska kriza. Nekatere analize protikriznih ukrepov na položaj žensk in moških v Sloveniji opozarjajo, da bodo posledice krize in protikriznih ukrepov trajneje prizadele ženske, zlasti določene skupine žensk, kot so starejše ženske, ženske v enostarševskih družinah, ženske iz srednjega razreda in ženske iz etničnih manjšin (Protikrizni ukrepi in enakost spolov, Humer, Roksandić, 2013).

Končno poročilo oziroma vrednotenje nacionalnega programa 2005–2013 je pokazalo, da so v obdobju izvajanja prvega nacionalnega programa nastali nekateri pomembni premiki: povečali sta se vidnost in občutljivost do vprašanj enakosti spolov v družbi, opravljenega je bilo veliko raziskovalnega dela, na nekaterih področjih je prišlo do zakonodajnih sprememb in uvajanja novih praks, narejeni so bili koraki k večji enakosti spolov. Hkrati je bilo ugotovljeno, da obstajajo pomanjkljivosti, ki bi jih bilo treba odpraviti ter s tem zmanjšati nevarnost, da opredeljeni cilji in ukrepi ne bi bili uresničeni v praksi.

Pri pripravi novega nacionalnega programa smo skušali kar najbolj upoštevati ključne konceptualne in vsebinske pripombe oziroma smernice, navedene v vrednotenju nacionalnega programa 2005–2013. V zvezi s potrebo po večji jasnosti in konkretizaciji ciljev ter ustreznosti ukrepov in kazalnikov smo upoštevali stališče, da velja razmisliti o drugačni umestitvi integracije načela enakosti spolov v dokument. Ta zdaj ni več opredeljena kot posebno področje, ampak je vključena v posamezna področja. Ciljev je v novem nacionalnem programu manj, a so bolj konkretizirani, izpuščeno je dvostopenjsko podvajanje ciljev (strateški in posebni cilji), saj to ne prispeva k njihovem učinkovitejšemu uresničevanju. Tudi ukrepi so manj splošni in bolj konkretizirani. Kazalniki so bolj usmerjeni na merjenje sprememb pri doseganju enakosti moških in žensk oziroma učinkovitosti zastavljenih ciljev in ne toliko na merjenje samega izvajanja ukrepov, pri čemer je njihovo število manjše in natančneje opredeljeno ter v jasnejšem razmerju z zadevnimi ukrepi.

V zvezi s predlogi, danimi v vrednotenju nacionalnega programa 2005–2013 glede usmeritev novega nacionalnega programa, nov nacionalni program bolj upošteva intersekcijsko dimenzijo, ki omogoča analizo presečišč dejavnikov družbene neenakosti (položaj žensk in moških v povezavi z drugimi osebimi okoliščinami, kot so starost, invalidnost, nacionalna pripadnost, verska pripadnost, spolna usmerjenost, spolna identiteta itd.). Izhajajoč iz ocen stanja in razpoložljivih podatkov, je na določenih področjih dan večji poudarek na zapostavljenih oziroma izključenih skupinah, kot so ženske iz etničnih manjšin, ženske v ruralnih okoljih, ženske z nižjim socialno-ekonomskim statusom, istospolno usmerjeni moški itd. Gre za skupine, ki jih moramo obravnavati s še posebno občutljivostjo in pozornostjo v povezavi s konkretnimi ukrepi na posameznih področjih.

Področje enakosti spolov zahteva horizontalen oziroma interdisciplinaren pristop, zato smo od samega začetka v proces priprave nacionalnega programa vključevali različne akterje: posamezna ministrstva in vladne službe, ki se ukvarjajo s področji, ki jih naslavlja nacionalni program, nevladne organizacije,

ki pokrivajo bodisi posamezne segmente bodisi celostno problematiko enakosti spolov; strokovnjake ter strokovnjakinje s področja enakosti spolov ter druge sodelavce in sodelavke. Pri pripravi nacionalnega programa smo gradili na izkušnjah prvega dokumenta, saj smo izhajali iz načela vključevanja različnih deležnikov, relevantnih za področje enakosti spolov. Svoje predloge in ideje so predstavili že na konferenci Enakost spolov se obrestuje!, ki jo je 15. januarja 2014 organiziralo Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti na Brdu pri Kranju. K oblikovanju ciljev in predlogov ukrepov so pomembno prispevale tudi razprave v okviru mednarodne konference Ženske 20 let po Pekingu (13. in 14. november 2014), na kateri so bile obravnavane teme in vsebine posameznih področij nacionalnega programa ter sprejeti zaključki in sklepi, pri katerih so sodelovali predstavniki in predstavnice nevladnega sektorja, raziskovalne sfere, strokovnih združenj, ministrstev, lokalnih skupnosti itd.

V skladu s priporočili poročila o vrednotenju prejšnjega nacionalnega programa smo osnutek nacionalnega programa, ki je bil pripravljen na podlagi medresorskega sodelovanja s pristojnimi ministrstvi in uradi, poslali v usklajevanje in dopolnitev nekaterim relevantnim nevladnim organizacijam, socialnim partnerjem ter predstavnikom in predstavnicam stroke. Osnutek nacionalnega programa je obravnaval tudi Strokovni svet za enakost spolov, posvetovalno telo MDDSZ.

Neposredna pravna podlaga za pripravo in izvajanje nacionalnega programa je Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM; Ur. l. RS, št. 59/2002). Za razvoj slovenske politike enakosti spolov in zakonodaje je izredno pomembno tudi sodelovanje na mednarodni ravni. Izmenjava informacij in izkušenj med različnimi državami pripomore k nacionalnim prizadevanjem na tem področju. Politika enakosti spolov Evropske unije je zajeta v številnih specifičnih in splošnih dokumentih, med drugim smo sledili tudi priporočilom in ciljem, zajetim v strategiji Evropa 2020. Pri oblikovanju nacionalne politike enakosti spolov in nacionalnega programa za enakost žensk in moških 2015–2020 so upoštevana tudi priporočila mednarodnih teles za enakost spolov, zlasti Odbora ZN za odpravo diskriminacije žensk, in cilji, opredeljeni v Izhodiščih za ukrepanje s konference v Pekingu.

1.3 Izvajanje nacionalnega programa

Nacionalni program za enake možnosti žensk in moških določa cilje in ukrepe za uresničenje enakosti spolov v obdobju od 2015 do 2020, ki so široko in strateško zastavljeni. Da ti cilji in ukrepi ne bi ostali le neuresničene programske usmeritve, Zakon o enakih možnostih žensk in moških določa, da se za izvajanje nacionalnega programa sprejmejo dvoletni periodični načrti.

V obdobju 2015–2020 bodo pripravljene trije periodični načrti oziroma izvedbeni akti, ki bodo opredelili posamezne naloge in dejavnosti za izvajanje ciljev in ukrepov na posameznih področjih. Predlog vsakokratnega periodičnega načrta bo na podlagi poročil o preteklem dveletnem obdobju in morebitnih dodatnih predlogov posameznih ministrstev in vladnih služb pripravilo MDDSZ ter ga predložilo v sprejetje Vladi RS.

1.4 Nacionalni mehanizem za enakost spolov

Za učinkovito oblikovanje in izvajanje politike enakosti spolov je nujno, da ima država mehanizem za enakost spolov, ki razpolaga z zadostnimi kadrovskimi in finančnimi viri ter je ustrezno umeščen v vladno organizacijsko strukturo. Do leta 2012 je naloge na tem področju opravljal Urad za enake možnosti, ki je deloval kot relativno samostojna vladna strokovna služba. Z reorganizacijo vlade je te naloge prevzelo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve oziroma Služba za enake možnosti in evropsko koordinacijo. Leta 2013 se je ministrstvo preimenovalo v Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, naloge s področja enakosti spolov pa je prevzel Sektor za enake možnosti. Ministrica je leta 2014 ustanovila strokovni svet za enakost spolov kot posebni svetovadni organ ministrice o zadevah s področja enakosti žensk in moških. Sestavljajo ga strokovnjakinje in strokovnjaki, ki delujejo na področju enakosti spolov in človekovih pravic v okviru akademskih ustanov in nevladnih organizacij.

Vrednotenje prejšnjega nacionalnega programa poudarja, da je za promocijo politike, koordinacijo dela in izvedbo načrtovanih ukrepov ključnega pomena nacionalno vladno telo za enakost spolov. Na podlagi analize dokumentov, rezultatov spletne ankete in ekspertnih intervjujev ugotavlja tudi, da sta ukinitve Urada za enake možnosti in vključitev njegovega delovnega področja v okvir MDDSZ prinesli več negativnih kot pozitivnih posledic, zato bi veljalo razmisliti o drugačni institucionalni umestitvi akterja, odgovornega za koordinacijo politik na področju enakosti spolov. Sedanja umestitev področja za enakost spolov v okvir MDDSZ naj bi implicirala vezanost tega področja le na delokrog ministrstva

in ne na spodbujanje uresničevanja integracije načela enakosti v vse politike. Optimalno bi bilo, če bi bila za področje enakosti spolov kot glavna skrbnica pristojna institucija, ki ima finančno in organizacijsko avtonomijo.

Da bi zagotovili večjo avtonomijo in učinkovitejše delovanje nacionalnega mehanizma za enakost spolov, je treba pristojni organ okrepiti in mu zagotoviti vplivno mesto v hierarhiji oziroma organizacijski strukturi vlade. Organ mora imeti jasna pooblastila v razmerju do resornih politik, strokovno avtonomijo in hkrati jasno politično odgovornost ter pristojnosti, da bo lahko uveljavljal načelo enakosti spolov v vseh resorjih in državnih institucijah. Zagotoviti mu je treba tudi ustrezen proračun, ki bo omogočal učinkovito izvajanje politike enakosti spolov. Pri tem mora biti izražena tudi jasna podpora delovanju nevladnih organizacij na področju enakosti spolov, njihovemu mreženju in vključevanju v oblikovanje politik na tem področju.

1.5 Vključitev vidika enakosti spolov v področne politike

Politika enakosti spolov je horizontalna politika in zajema vsa področja oziroma politike, ki jih pokrivajo posamezna ministrstva in vladne službe. V preteklih letih je bil storjen napredek pri integraciji načela enakosti spolov v področne politike, zlasti kar se tiče usposabljanj in razvoja orodij. Še vedno pa se vidik spola redko vključuje v celotni proces oblikovanja, izvajanja in vrednotenja politik. Enakost spolov in nediskriminacija sta sestavni del nekaterih področnih zakonov, prav tako je vidik spola vključen v nekatere strateške dokumente vlade, kot so nacionalni programi, akcijski načrti itd. Dokumentov, ki vključujejo vidik spola, pa je še vedno malo, zato bo treba okrepiti prizadevanja za vključitev načela enakosti spolov v vse politike. Nujno je vključevanje vidika enakosti spolov v vse procese oblikovanja, izvajanja in vrednotenja politik.

Za usklajevanje in izvajanje nalog, ki jih imajo ministrstva na področju enakih možnosti žensk in moških, delujejo v ministrstvih koordinatori in koordinatorice za enake možnosti žensk in moških. Glede na to, da vidik spola še vedno ni dovolj vključen v resorne politike, je v prihodnje treba okrepiti tudi njihovo vlogo, pri čemer je treba te naloge dodeliti osebam z zadostno močjo in vplivom oziroma odgovornost za izvajanje nalog prenesti na osebe z možnostjo vpliva na sprejemanje političnih odločitev. Za učinkovitejše izvajanje nalog so potrebni tudi močnejša podpora vlade in ministrov oziroma ministric, jasno opredeljene naloge in pristojnosti ter možnost dostopa do informacij in procesov, pomembnih za krepitev enakosti spolov. Pripraviti je treba tudi smernice, ki bodo jasno opredelile njihovo delovne naloge, položaj v okviru ministrstva in odgovornost.

Področni strateški dokumenti opredeljujejo cilje in ukrepe na tistih področjih, ki so ključna za napredek pri doseganju enakosti spolov. Zato je treba na teh področjih pri oblikovanju politik upoštevati položaj ter vloge žensk in moških, cilje in ukrepe pa oblikovati tako, da bodo prispevali k zmanjšanju in odpravljanju razlik med ženskami in moškimi in s tem spodbujali enakost spolov. Glede na intenziteto integriranja vidika spola jih lahko razvrstimo v več skupin. V prvo skupino spadajo nacionalni programi in akcijski načrti, ki v veliki meri integrirajo vidik spola pri določanju ciljev in njihovem izvajanju z ukrepi in drugimi dejavnostmi na področjih, kjer je to relevantno. V drugo skupino bi lahko umestili nacionalne programe in akcijske načrte, ki na posameznih področjih opredeljujejo cilje in ukrepe, pomembne za enakost spolov, vendar vidika spola ne vključujejo v zadostni meri. Nekateri med njimi enakost spolov ustrezno navajajo pri ciljnih, ne navajajo pa posebnih ukrepov, ki bi eksplicitno upoštevali potrebe in položaj posameznih ciljnih skupin, razčlenjenih po spolu; nekateri enakost spolov omenjajo kot načelo ali vidik, ki ga moramo upoštevati, vendar ga ne upoštevajo ne pri predstavitvi stanja ne pri opredeljevanju ciljev in ukrepov. V tretjo skupino pa spadajo tisti, ki so popolnoma t. i. spolno slepi, saj spola niti ne omenjajo.

Ne glede na to, v katero skupino lahko omenjene dokumente razvrstimo, jih bo treba v prihodnje še okrepiti z vidika spola tako pri načrtovanju kot izvajanju. Ministrstva morajo zagotoviti, da bodo v teh dokumentih podatki prikazani po spolu, da se lahko oceni, ali na nekem področju obstajajo pomembne razlike med spoloma. Na tej podlagi morajo biti oblikovani ukrepi, ki odpravljajo ugotovljena nesorazmerja in spodbujajo enakost spolov. Številne tuje dobre prakse so pokazale, da so ukrepi, ki že v fazi načrtovanja vključijo vidik spola, bolj ciljno usmerjeni in zato učinkovitejši. Primere takih dobrih praks najdemo na številnih področjih: od prometnih politik do energetike, kar je posebej poudarjeno v dokumentih EU, ki se nanašajo na strategijo Evropa 2020.

Potrebujemo torej celovitejšo analizo vidika vključenosti enakosti spolov v strateške dokumente na posameznih področjih, ki bi obsegala tako oceno ciljev in ukrepov, kot tudi spolno občutljive statistike,

načrtovanja finančnih sredstev itd., kar bi morala biti ena od nalog koordinatorjev in koordinatoric za enake možnosti žensk in moških.

V nadaljevanju so predstavljeni ključni dokumenti, pomembni z vidika spolov. Za vsak dokument je na kratko navedeno, ali in kako vključuje vidik spola ter v povezavi s katerimi cilji in ukrepi:

- *Akcijski načrt za izvajanje resolucije VS ZN 1325 in 1820 (MZZ) o ženskah, miru in varnosti*

V akcijskem načrtu so podrobneje opredeljeni ukrepi za krepitev vloge žensk pri preprečevanju in reševanju oboroženih spopadov ter graditvi in ohranjanju miru. Poleg tega so opredeljeni tudi ukrepi za preprečevanje spolnega nasilja nad ženskami in deklicami ter njihovo zaščito med oboroženim spopadom in po njem. Namen akcijskega načrta je povezati sedanje dejavnosti v Republiki Sloveniji in mednarodni skupnosti v okviru širše tematike dejavne vloge žensk pri zagotavljanju miru in varnosti, ki smo jih preoblikovali v specifične in uresničljive politične zaveze z merljivimi cilji. Akcijski načrt razvršča omenjene ukrepe v tri glavne cilje in opredeljuje politične, operativne in kadrovske zaveze Vlade RS za njihovo izvajanje. V njem so navedene mednarodne in nacionalne zaveze, pristojnosti posameznih resorjev ter načini preverjanja učinkovitosti izvajanja ciljev.

- *Okvirni program mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije za obdobje 2013 do 2015 (izvedbeni akt Resolucije o mednarodnem razvojnem sodelovanju za obdobje do leta 2015)*

Okvirni program določa krepitev vloge žensk in skrb za dobro otrok kot eno izmed treh prednostnih področij, na katero se osredotoča razvojno sodelovanje. Okvirni program je konkreten izvedbeni dokument Resolucije o mednarodnem razvojnem sodelovanju za obdobje do leta 2015, kjer je zagotavljanje enakih možnosti opredeljeno kot ena izmed horizontalnih oblik pomoči.

- *Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in Akcijski načrti za preprečevanje nasilja v družini*

Nacionalni program preprečevanja nasilja v družini je temeljni strateški dokument, ki določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini v Republiki Sloveniji od leta 2009 do 2014. Temeljna cilja tega dokumenta sta povezati ukrepe različnih resorjev in zagotoviti učinkovite dejavnosti za zmanjšanje nasilja v družini, in sicer na ravni njegovega prepoznavanja in preprečevanja. Konkretna naloga in dejavnosti za doseganje ciljev in izvajanje posameznih ukrepov so opredeljene v Akcijskem načrtu za preprečevanje nasilja v družini 2012–2013. Dokument temelji na dejstvu, da nasilje v družini izhaja iz neenakomerne porazdelitve moči med spoloma in upošteva posebne potrebe žrtv, med katerimi prevladujejo ženske, in njihove osebne okoliščine. Eden od ključnih ciljev je spreminjanje družbenih in kulturnih vzorcev vedenja obeh spolov za odstranitev predsodkov, običajev in druge prakse, ki temelji na ideji nadrejenosti oziroma podrejenosti spolov ter na stereotipnih vlogah moških in žensk. Nova resolucija, ki bo zajela tudi druge oblike nasilja nad ženskami, je v pripravi.

- *Akcijski načrti Medresorske delovne skupine (MDS) za boj proti trgovini z ljudmi*

Najpogostejša in prepoznavna opredelitev trgovine z ljudmi zaradi spolne zlorabe in izkoriščanja je trgovina z ženskami in otroki kot posebej občutljivimi kategorijami oseb. Akcijski načrt MDS za obdobje 2012–2013 je zasnovan kot nadaljevanje dobre prakse predvsem tistih projektov, ki so se izkazali za učinkovite, zaradi narave dela pa zahtevajo kontinuiteto. Dodatno so razčlenjene dejavnosti predvsem na preventivnem področju in mednarodnem ter regionalnem sodelovanju.

- *Resolucija o raziskavah in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020*

Resolucija o raziskavah in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020 vključuje načelo enakosti spolov v okviru poglavja o krepitvi človeških virov oziroma v povezavi s ciljem doseganja večje razvitosti človeških virov. Ugotavlja, da je treba zmanjšati vertikalno segregacijo, pri čemer je za sprejetje ukrepov za enakost spolov, spremembo zakonodaje in usmeritev pozornosti na vlogo spolov v raziskavah, pedagoškem delu in pri upravljanju institucij pomembna podpora odločitvene ravni. Prvi pogoj za tako podporo je dobra informiranost o pomembnosti enakosti spolov, zato bo Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) podpiralo promocijske dejavnosti in sledilo načelu uravnoveženega zastopanja obeh spolov pri imenovanju delovnih teles v pristojnosti MIZŠ ter pri pripravi pravnih aktov in drugih strateških dokumentov. Področja in dejavnosti za izboljšanje kariernih možnosti za raziskovalce in raziskovalke v vseh obdobjih kariere in zagotavljanje načela enakih

možnosti spolov bodo opredeljene v Akcijskem načrtu za izboljšanje kariernih možnosti za raziskovalce in raziskovalke v vseh obdobjih kariere in zagotavljanje načela enakih možnosti spolov.

- *Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013–2020*

Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013–2020 opredeljuje načela, ključne usmeritve in krovne smernice za izvajanje in oblikovanje mladinskih politik, pri čemer je posebna pozornost posvečena zagotavljanju enakih možnosti med spoloma in preprečevanju diskriminacije. Podatki so dosledno razčlenjeni po spolu, pri stanju se upošteva specifični položaj mladih žensk, navedeni so cilji, ki eksplicitno spodbujajo enakost spolov, in konkretni ukrepi za njihovo uresničevanje. Pri tem se nacionalni program osredotoča predvsem na ukrepe za lažje usklajevanje poklicnega in družinskega življenja, odpravo diskriminacije zaradi starševstva in materinstva ter spodbujanje politične participacije mladih ob upoštevanju uravnotežene zastopanosti spolov.

- *Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2011–2016 (predlog)*

Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2011–2016 je prvi strateški dokument za področje duševnega zdravja v Republiki Sloveniji, katerega poslanstvo je ohraniti in izboljšati zdravstveno stanje celotne populacije s posebnim poudarkom na podpori ranljivih skupin, s končnim ciljem dvigniti kakovost življenja prebivalcev in prebivalk Slovenije. Eno temeljnih načel, iz katerih izhaja, je načelo pozitivne diskriminacije ranljivih skupin prebivalstva, tj. tistih družbenih skupin, pri katerih obstaja večja verjetnost razvoja duševne motnje in samomorilnega vedenja. Posebna pozornost je posvečena obravnavi treh temeljnih skupin prebivalstva: otrok in mladih, delovno aktivnega prebivalstva ter starejših. Vidik spola je upoštevan pri opredelitvi ranljivih oziroma rizičnih skupin, za katere je večja verjetnost razvoja duševnih motenj ali samomorilnosti (npr. ženske v poporodnem obdobju, moški v srednjih letih).

- *Strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV za obdobje 2010–2015*

Strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV za obdobje 2010–2015 pomeni nadaljevanje in nadgradnjo dosedanjih dejavnosti za preprečevanje in obvladovanje okužbe s HIV/aidsum. Temelji na treh stebrih: na preprečevanju okužb s HIV, zagotavljanju zgodnjega prepoznavanja okužb, preprečevanju prenosa in zdravljenju ter zmanjšanju osebne in socialnega vpliva okužb s HIV. Pri tem je ključna usmeritev v preprečevanje okužbe in preventivo. Pomemben cilj za naslednje obdobje je tako tudi omejevanje diskriminacije in stigmatizacije okuženih in ranljivih skupin ter dosledno spoštovanje človekovih pravic, navedene so ciljne skupine po spolu ter posebni ukrepi, ki upoštevajo položaj in potrebe teh skupin s ciljem destigmatizacije in preprečevanja diskriminacije, naštetih kazalnik pa so razčlenjeni po spolu.

- *Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020*

Nacionalni program socialnega varstva za obdobje 2013–2020 se nanaša na razvoj sistema socialnega varstva v navedenem obdobju. V ta namen opredeljuje osnovna izhodišča za razvoj sistema, cilje in strategije razvoja socialnega varstva, določa mrežo javne službe socialnovarstvenih storitev in javnih socialnovarstvenih programov ter opredeljuje način njihovega izvajanja in spremljanja ter odgovornost posameznih akterjev na različnih področjih. Med pomembnimi vodili, ki jih je treba upoštevati pri storitvah in programih, navaja tudi enakost spolov, ki je opredeljena kot upoštevanje vidika enakosti spolov ter specifičnih potreb žensk in moških. Kot enega od treh ključnih ciljev navaja zmanjševanje tveganja revščine in povečevanje socialne vključenosti socialno ogroženih in ranljivih skupin prebivalstva, pri čemer je kot posebni cilj znotraj tega cilja predviden razvoj novih (inovativnih) ukrepov za zmanjševanje revščine, socialno vključevanje skupin in ranljivih skupin (otroci, starejši, enostarševske družine, starejše samske ženske ipd.) ter spremljanje učinkov različnih ukrepov na te skupine.

- *Načrt za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leti 2013 in 2014 (izvedbeni dokument, pripravljen na podlagi Smernic za izvajanje ukrepov APZ)*

Smernice za izvajanje ukrepov APZ so strateški dokument, ki ga Vlada RS po predhodnem posvetovanju s socialnimi partnerji sprejme za plansko obdobje na podlagi programa državnih razvojnih prioritet in investicij ter drugih strateških dokumentov Republike Slovenije. V smernicah za izvajanje ukrepov APZ se opredelijo zlasti namen in cilji izvajanja ukrepov APZ, okvirni obseg in viri sredstev po posameznih ukrepih, kazalniki za spremljanje in vrednotenje učinkovitosti ukrepov APZ ter cilji strateških dokumentov Republike Slovenije in EU, ki jih je treba doseči z izvajanjem ukrepov APZ.

- *Akcijski program za invalide 2014–2021*

Namen programa za invalide je spodbujati, varovati in zagotavljati polnopravno in enakovredno uživanje človekovih pravic invalidov in invalidk ter spodbujati spoštovanje njihovega dostojanstva. Program obsega trinajst temeljnih ciljev z ukrepi, ki celovito urejajo vsa področja življenja invalidov in invalidk. Temeljni cilji se nanašajo na ozaveščanje in informiranje, bivanje in vključevanje, dostopnost, vzgojo in izobraževanje, delo in zaposlovanje, finančno-socialno varnost, zdravje in zdravstveno varstvo, kulturno udejstvovanje, šport in pristočasne dejavnosti, versko in duhovno življenje, samoorganiziranje invalidov in invalidk, nasilje in diskriminacijo ter na staranje z invalidnostjo. V zvezi s ciljem ozaveščanje in informiranje program posebej poudarja, da je treba pozornost nameniti tudi ozaveščanju o stereotipih, povezanih s spolom; v zvezi s ciljem zdravje in zdravstveno varstvo omenja, da je treba zagotoviti boljšo dostopnost do zdravstvenih storitev in programov ne glede na spol; v zvezi s ciljem nasilje in diskriminacija, da je treba posebno pozornost nameniti ženskam, starejšim in otrokom kot še posebej izpostavljenim skupinam. Navedeni so tudi nekateri ukrepi, ki upoštevajo vidik spola in interseksijsko perspektivo.

- *Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2014–2017*

Resolucija o nacionalnem programu za kulturo je strateški dokument razvojnega načrtovanja kulturne politike, ki prinaša razvojne cilje in ukrepe, s katerimi skuša spodbuditi razvojne potencialne na vseh področjih kulturnega ustvarjanja in kulturo vzpostaviti kot enega ključnih dejavnikov razvoja posameznika oziroma posameznice in družbe. Vprašanj enakosti spolov nacionalni program za kulturo ne obravnava oziroma ne povezuje neposredno s cilji resolucije.

- *Resolucija nacionalnega stanovanjskega programa 2013–2022*

Resolucija nacionalnega stanovanjskega programa 2013–2022 je temeljni dokument, ki določa splošne cilje na področju stanovanjske oskrbe oziroma prihodnjega razvoja stanovanjskega področja. Ti cilji so: uravnotežena ponudba primernih stanovanj na stanovanjskem trgu, zagotavljanje lažje dostopnosti do stanovanj za vse prebivalce in prebivalke, zagotavljanje kakovostnih in funkcionalnih stanovanj ter spodbujanje prebivalcev in prebivalk k večji stanovanjski mobilnosti. Zagotavljanje večje dostopnosti stanovanj za ranljivejše skupine prebivalstva se bo osredotočilo na iskalce in iskalke prvega stanovanja, enostarševske družine, velike družine in enočlanska gospodinjstva starejših od 65 let, osebe s posebnimi potrebami (gibalno ovirane) in osebe v težkem socialnem položaju (brezdomce/brezdomke, žrtve nasilja, etnične manjšine, migrante/migrantke, begunce/begunke, bivše kaznjence/kaznjenke, osebe z dolgotrajnimi duševnimi motnjami). Med ciljnim skupinami, ki jim je treba nameniti posebno pozornost, spol kot kategorija ni posebej izpostavljen (specifične potrebe žensk ali moških), je pa v opredelitvi ranljivih skupin posredno upoštevan (npr. enostarševske družine, enočlanska gospodinjstva starejših od 65 let).

- *Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020*

Resolucija o nacionalnem programu visokega šolstva je strateški dokument, ki opredeljuje ukrepe za nadaljnji razvoj visokošolskega izobraževanja. Osnovni cilji slovenskega visokošolskega prostora v letu 2020 so kakovost in odličnost, raznovrstnost ter dostopnost s podpornimi instrumenti internacionalizacije, diverzifikacije, študijske strukture in financiranja visokega šolstva. Pri navajanju ukrepov za doseganje teh ciljev vidik spola ni eksplicitno omenjen, prav tako ni posebnih ukrepov, namenjenih ženskam ali moškim. Kot enega od svojih ključnih ciljev pa resolucija navaja vključenost manj zastopanih skupin prebivalstva in vzpostavljanje enakih možnosti, še posebej na področju terciarnega izobraževanja; v ta namen bo opravljena analiza ciljne skupine, da bi se ugotovila zastopanost posameznih skupin in prepoznale manj zastopane skupine prebivalstva v visokem šolstvu ter oblikovale spodbude za dodatno podporo vključevanju teh skupin prebivalstva v visoko šolstvo.

- *Resolucija o nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji za obdobje 2014–2023*

Poslanstvo nacionalnega programa športa 2014–2023 je soustvarjati pogoje za razvoj športa kot pomembnega dejavnika razvoja posameznika oziroma posameznice in družbe ter prispevati k zmanjševanju neenakosti na področju dostopnosti do športne vadbe. Nacionalni program športa opredeljuje javni interes, ki ga udeležujejo nosilci oziroma nosilke in izvajalci oziroma izvajalke slovenskega športa, opredeljuje konkretne cilje za povečanje deleža športno dejavnih odraslih in ukrepe za doseganje le-teh. Načela enakosti spolov nacionalni program ne integrira v svoje politike, saj razen omembe pomembne vloge žensk kot mater oziroma njihovega vpliva na preživljanje

prostega časa družine v rekreativnem športu in prizadevanj za povečanje njihove športne dejavnosti ni specifičnih ciljev in ukrepov, ki bi neposredno naslavljali položaj žensk oziroma upoštevali vidik enakosti spolov. Skupine, ki jim nacionalni program posveča posebno pozornost, so otroci in mladostniki, invalidne osebe ter starejši.

- *Resolucija o nacionalnem programu ukrepov za Rome Vlade RS za obdobje 2010–2015*

Nacionalni program ukrepov za Rome opredeljuje ukrepe za izboljšanje položaja in konkretizacijo uresničevanja posebnih pravic romske skupnosti. Med pomembnejšimi cilji navaja izboljšanje izobrazbene strukture romskega prebivalstva, povečanje njihove zaposlenosti in znižanje brezposelnosti, izboljšanje bivalnih razmer, zdravstvenega varstva, ohranjanje in razvoj različnih oblik romskega jezika, kulture ter informativne in založniške dejavnosti, vključevanje Romov v družbeno in politično življenje ter ozaveščanje večinskega in manjšinskega prebivalstva o obstoju diskriminacije in boju proti njej. Vidik spola je delno integriran v ukrepe, ki se nanašajo na aktivne politike zaposlovanja in v tem okviru novim pristopom za zagotavljanje enakosti spolov, krepitev in varovanje zdravja romske populacije ter ustvarjanje pogojev za usposabljanje in zaposlovanje Romov na kulturnem področju.

- *Program razvoja podeželja 2014–2020 (predlog)*

Program razvoja podeželja (PRP) je skupni programski dokument posamezne države članice EU in Evropske komisije, ki je programska osnova za črpanje finančnih sredstev iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Program zajema nacionalne prednostne naloge, ki jih država članica opredeli na podlagi analize danosti in stanja kmetijstva, živilstva in gozdarstva, pa tudi vpetosti teh gospodarskih panog v dogajanje na podeželju in celotnem prostoru. Program ne opredeljuje posebnih ukrepov, namenjenih spodbujanju enakosti spolov, poudari pa ponekod ukrepe, namenjene obema spoloma, na primer »spodbujanje inovativnosti pri mladih nosilcih in nosilkah kmetijskih gospodarstev«. Čeprav vsebuje nekaj podatkov, razčlenjenih po spolu, na primer delež gospodaric oziroma upraviteljic družinskih kmetij, je večina podatkov spolno slepa. Ko govori o izvajanju programa, pa dokument navaja, da bodo v nadzornem odboru PRP 2014–2020 zastopani tudi organi in organizacije, pristojne za varovanje okolja in enakost spolov, zagotovljeno pa bo tudi obveščanje organov, vključenih v spodbujanje enakosti med moškimi in ženskami.

Poleg zgoraj omenjenih dokumentov so za udejanjenje enakosti spolov v praksi še posebej pomembni temeljni strateški dokumenti, kot so *Strategija razvoja Slovenije 2014–2020*, *Operativni program za izvajanje EKP 2014–2020* in *Program državnih razvojnih prioritet in investicij*. Ti dokumenti so temelj za oblikovanje področnih politik, zato bo treba tudi pri njihovem oblikovanju in izvajanju okrepiti vidik spola.

- *Strategija razvoja Slovenije 2014–2020 (predlog)*

Strategija razvoja Slove–nije je krovni strateški dokument, ki opredeljuje razvojno vizijo in prioritete razvoja Slovenije, pri čemer poudarja štiri prednostna področja, na katera se bo Slovenija osredotočila v prihodnjem obdobju: konkurenčno gospodarstvo, znanje in zaposlovanje, zeleno življenjsko okolje in vključujoča družba. Pri tem navaja tudi nekatere posebne ukrepe, ki pa se nanašajo zlasti na mlade in starejše, predvsem z vidika doseganja cilja višje zaposlenosti in boljše zaposljivosti ter povečanja socialne vključenosti. Ukrepov, ki bi se nanašali posebej na vidik spola ali spodbujali enakost spolov, strategija posebej ne navaja, sta pa med konkurenčnimi prednostmi Slovenije omenjena visok delež žensk na trgu dela in visok delež žensk s terciarno izobrazbo. Izvedbeni načrt za izvajanje Strategije razvoja Slovenije (SRS) 2014–2020 je *Državni razvojni program prioritet in investicij (DRPI) 2014–2017*, ki predstavlja in zajema vse politike in javnofinančne vire, vsebinsko pa opredeljuje in finančno ovrednoti razvojne prednostne naloge na vseh razvojnih področjih za obdobje štirih let (2014–2017): znanje, podjetnost, zeleno, vključujoča družba in učinkovit javni sektor ter pravna država.

- *Operativni program za izvajanje EKP 2014–2020*

V dokumentu so navedene prednostne osi izbranih prednostnih naložb, kamor bo Slovenija vlagala sredstva evropske kohezijske politike v programskem obdobju 2014–2020 za doseganje nacionalnih ciljev v okviru ciljev EU 2020.

Na ravni operativnega programa se bo enakost spolov zagotavljala horizontalno kot integracija načela enakosti spolov (*gender mainstreaming*) in vertikalno z ukrepi določenih prednostnih osi. Uresničevanje enakosti spolov kot horizontalnega načela se bo, v skladu s cilji kohezijske politike za

spodbujanje enakosti žensk in moških na vseh ravneh izvajanja, spremljanja in vrednotenja, zagotavljalo z naslednjimi mehanizmi: zagotovljena bodo usposabljanja in krepitev zmogljivosti upravljavcev skladov za spodbujanje enakosti spolov in integracijo načela enakosti spolov, vključno s t. i. vključevanjem vidika spola v proračun (*gender budgeting*); vzpostavljena bo podporna struktura/organ, ki bo dajal usmeritve in podporo za izvajanje enakosti spolov v okviru operativnega programa. Podporna struktura bo pokrivala tudi področje enakih možnosti in nediskriminacije in bo vključena v upravljanje in izvajanje; predstavniki/-ce organov, pristojnih za spodbujanje enakosti spolov, ter strokovnjaki/-nje s področja enakosti spolov bodo vključeni v nadzorne organe skladov in operativnega programa; poleg zagotavljanja podatkov, ločenih po spolu, bo zagotovljeno, da bodo tudi finančni kazalniki, kazalniki učinka in rezultatov kar najbolj upoštevali vidik spola; v nadzornih organih skladov in operativnega programa se bo zagotavljala uravnotežena zastopanost žensk in moških.

1.6 Finančna sredstva

Ukrepi za doseganje ciljev nacionalnega programa se bodo večinoma izvajali kot sestavni del načrtovanih politik na zadevnih družbenih področjih, ki so v pristojnosti posameznih ministrstev in vladnih služb ter drugih deležnikov. Ministrstva bodo ukrepe izvajala predvsem z integracijo načela enakosti spolov v vse relevantne programe in aktivnosti v okviru njihovih pristojnosti. Na nekaterih področjih pa bo za izvajanje ukrepov potrebno predvideti posebne aktivnosti, za katere bodo ministrstva v okviru svojih proračunov namenila posebna sredstva. Finančna sredstva se bodo zagotavljala iz državnega proračuna in iz sredstev EU.

Sredstev za izvajanje ukrepov na posameznih področjih resornih ministrstev ni mogoče za celotno obdobje natančno opredeliti, ker je njihova višina odvisna od sprejetih novih programov in smernic. Bodo pa ta sredstva po posameznih ukrepih, ki se bodo v določenem obdobju izvajali, opredeljena v vsakokratnih dvoletnih periodičnih načrtih. V nadaljevanju navajamo programe, v okviru katerih se bodo zagotavljala sredstva, namenjena posameznim ukrepom na posameznih področjih, za nekatere ukrepe pa so že v tej fazi posamezna ministrstva opredelila višino sredstev, ki se bodo zagotavljala v letu 2015.

Na področju enake ekonomske neodvisnosti se bo večina ukrepov, namenjenih spodbujanju zaposlovanja žensk, odpravljanju stereotipov pri odločanju za poklic, zmanjšanju segregacije itd. izvajala v okviru obstoječih programov APZ. Sredstva bodo zagotovljena v okviru nove finančne perspektive za obdobje 2014–2020. Sredstva za izvajanje ukrepa Spodbujanje zaposlovanja ženske v okviru APZ se bodo zagotavljala v okviru programov, kot so Usposabljanje in izobraževanje za zaposlitev, Spodbude delodajalcem za odpiranje novih delovnih mest in zaposlovanje težje zaposljivih oseb ter Spodbude za zaposlitev brezposelnih oseb, za katere je v letu 2015 predvidenih 23,5 MIO EUR (MDDSZ, PP 4282 – Usposabljanje in izobraževanje za zaposlitev, PP 3595 – Spodbude delodajalcem za odpiranje novih delovnih mest in zaposlovanje težje zaposljivih oseb, PP 3551 – Spodbude za zaposlitev brezposelnih oseb). Dejavnostim priprave analiz za spodbujanje zaposlovanja, ki se bodo izvajali v okviru Zavoda RS za zaposlovanje, je v letu 2015 namenjenih 10.000 EUR (MDDSZ, PP 4432 – Dejavnosti Zavoda RS za zaposlovanje).

Za izvajanje ukrepov na področju poklicnega in zasebnega oz. družinskega življenja je za programe v podporo družinam, vključno z izvajanjem vsebin, ki prispevajo h krepitvi enakih možnosti in odpravi stereotipov, za leto 2015 namenjenih 300.000 EUR (MDDSZ, PP 4071 – Programi v podporo družin). Dejavnosti za posodabljanje ureditve družinske zakonodaje se bodo izvajale iz sredstev za izvajanje zakonov s področja družine. Dejavnosti za ozaveščanje in informiranje stroke o družinskih razmerjih bodo financirane iz sredstev, zagotovljenih za promocijo ukrepov družinske politike.

Na področju socialne vključenosti se bodo ukrepi izvajali v okviru projektov ESS – 9. os socialno vključevanje in zmanjševanje tveganja revščine, v okviru katerih bodo posebna sredstva namenjena opolnomočenju ciljnih skupin za približevanje trgu dela.

Za programe varovanja in krepitve zdravja žensk in moških se bodo sredstva zagotavljala v okviru rednih nalog, iz sredstev ZZS in iz sredstev norveškega finančnega mehanizma. Za analize zdravja in raziskovanje stališč do zdravja in uporabe zdravstvenih storitev pri moških in ženskah bo v letu 2015 zagotovljenih 40.000 EUR (MZ, PP 7075 – Raziskovalne naloge in študije). Za aktivnosti, ki se nanašajo na programe varovanja zdravja in zdravstvene vzgoje, je namenjenih v letu 2015 7.000 EUR (MZ, PP 7083 – Programi varovanja zdravja in zdravstvene vzgoje).

Dejavnosti za izvajanje ukrepov za zagotavljanje krepitve vloge žensk in enakosti spolov v zunanje-političnih pobudah RS, vključno z večjo vlogo žensk pri zagotavljanju mednarodnega miru in

varnosti ter zaščite žensk v konfliktnih situacijah, bodo delno financirane iz načrtovanih sredstev letnega proračuna Direktorata za globalne zadeve in politično multilateralo, ukrepi za zagotavljanje krepitve vloge žensk in enakosti spolov na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja pa se bodo izvajali v okviru načrtovanih sredstev letnega proračuna Direktorata za mednarodno razvojno sodelovanje.

Dejavnosti in projekti za boljšo ozaveščenost in informiranosti o nasilju nad ženskami se bodo večinoma financirali iz sredstev Progress, iz sredstev za izvajanje zakonov s področja družine ter iz sredstev, namenjenih preventivnim projektom obravnavi nasilja v družini. Za te dejavnosti bo v letu 2015 namenjenih 237.946 EUR (MDDSZ, PP 140043 – Progress slovenska udeležba, PP 140044 – Progress EU, PP 7140 – Stroški izvajanja zakonov s področja družine).

Za sofinanciranje projektov nevladnih organizacij, ki delujejo na področju enakih možnosti žensk in moških, bo v letu 2015 namenjenih 16.000 EUR (MDDSZ, PP 130089 – Nevladne ženske organizacije). V letu 2015 je za dejavnosti spodbujanja uravnotežene zastopanosti spolov na najvišjih položajih v gospodarstvu namenjenih 148.074 EUR (MDDSZ, PP 927210 – Progress slovenska udeležba enakost spolov in nediskriminacija, PP 925810 – Progress EU enakost spolov in nediskriminacija) in za uravnoteženje odnosov moči med spoloma 250.658 EUR (MDDSZ, PP 130091 – Norveški finančni mehanizem za enakost spolov slovenska udeležba, PP 130090 – Norveški finančni mehanizem za enakost spolov norveška sredstva).

2 CILJI IN UKREPI POLITIKE ENAKIH MOŽNOSTI ŽENSK IN MOŠKIH

2.1 ENAKA EKONOMSKA NEODVISNOST

2.1.1 Položaj, trendi in izzivi

Trg dela in zaposlovanje

Povečanje zaposlenosti žensk in moških ter zmanjšanje brezposelnosti in delovne neaktivnosti sta ključnega pomena za napredovanje k pametni, trajnostni in vključujoči rasti. Dolgoročen in trajen gospodarski razvoj je mogoč le, če je obema spoloma omogočeno uresničevanje njenega potenciala in zagotovljena enaka ekonomska neodvisnost. Ta ni le pogoj za dejanski nadzor nad življenjem in možnost resnične izbire, temveč tudi odločilno prispeva k zmanjšanju tveganja revščine. Razlike med spoloma v stopnji zaposlenosti, brezposelnosti in samozaposlenosti, plačah za enako delo ali delo enake vrednosti, zaposlitvah za določen čas ter horizontalna in vertikalna segregacija na trgu dela so kazalniki ekonomske neenakosti in diskriminacije na podlagi spola.

Vizija pametnega, trajnostnega in vključujočega gospodarstva, ki zagotavlja visoko stopnjo zaposlenosti, produktivnosti in socialno kohezijo, je predstavljena v strategiji EU za gospodarsko rast in delovna mesta Evropa 2020. Cilj strategije Evropa 2020 na področju zaposlovanja je 75-odstotna stopnja zaposlenosti žensk in moških v starosti od 20 do 64 let. Kljub višanju stopnje zaposlenosti žensk v zadnjih letih ostaja v EU povprečna stopnja zaposlenosti žensk še vedno precej nižja od stopnje zaposlenosti moških, pri čemer so še zlasti daleč od doseganja ciljev evropske strategije nekatere ranljive oziroma izključene skupine žensk. V EU je stopnja zaposlenosti žensk, ki so tujke, nižja od 50 %, medtem ko je stopnja brezposelnosti romskih žensk štirikrat večja kot pri splošnem ženskem prebivalstvu (Letno poročilo Evropske komisije o enakosti žensk in moških, 2010).

V skladu s strategijo Evropa 2020 si je Slovenija za cilj do leta 2020 postavila povečati stopnjo delovne aktivnosti na 75 % prebivalk in prebivalcev v starosti od 20 do 64 let (Nacionalni reformni program 2011–2012). Ker je stopnja zaposlenosti žensk (63,0 %) nižja od stopnje zaposlenosti moških (71,2 %), bo treba posebno pozornost posvetiti večjemu vključevanju žensk, zlasti mlajšim in starejšim (Eurostat, 2013).

Ženske v Sloveniji so tako kot moški večinoma zaposlene za polni delovni čas: v primerjavi z marsikatero evropsko državo je njihov položaj bolj izenačen s položajem moških in razlike med spoloma so manjše, saj v času, ko imajo majhne otroke, v glavnem ne prekinjajo delovnih karier in ne ostajajo doma, se pa povečuje delež žensk, ki delajo s krajšim delovnim časom v obdobju, ko imajo majhne otroke. Zavedati se moramo, da ima delo s krajšim delovnim časom, če ga v praksi opravljajo samo ženske, negativen vpliv na njihov položaj na trgu dela. Slovenija ima med državami članicami EU eno najvišjih stopenj zaposlenosti žensk z otroki. Razlika v plačah med ženskami in moškimi na

splošno v Sloveniji ni visoka, čeprav ne smemo spregledati vrzeli med spoloma, ki obstajajo v posameznih sektorjih in dejavnostih, kjer razlike v plačah za delo enake vrednosti dosegajo celo 20 % in več.

Kljub omenjenim pozitivnim kazalnikom tudi v Sloveniji potrebujemo še dodatne spodbude za zaposlovanje in povečanje delovne aktivnosti žensk, še posebej mladih žensk s terciarno izobrazbo. Tu je neravnovesje med spoloma največje, povrh vsega dela začasno več žensk kot moških. Za ustvarjanje novih delovnih mest je treba spodbujati tudi žensko podjetništvo, saj je Slovenija na repu evropskih držav po deležu novih in novoustanovljenih podjetij, ki jih ustanovijo ženske (Poročilo GEM - Slovenija 2012). Tako kot drugje v Evropi se spopadamo s težavami zaradi izrazite vertikalne in horizontalne segregacije na trgu dela, strukturne brezposelnosti nekaterih skupin žensk, diskriminacije zaradi spola v praksi in nekaterih drugih ovir, ki preprečujejo polno in enakovredno sodelovanje žensk in moških na trgu dela.

Ena od glavnih ovir za neenako sodelovanje žensk na trgu dela je nesorazmerna porazdelitev skrbi za otroke, starejše in druge pomoči potrebne družinske člane in članice med ženskami in moškimi. Kljub izrecni prepovedi vsakršne vrste diskriminacije zaradi spola v slovenski delovni zakonodaji praksa pokaže, da so ženske zaradi vnaprejšnjih, s spolnimi stereotipi pogojenih pričakovanj in prepričanj pogosteje neenako obravnavane pri zaposlovanju in delu. Največ primerov diskriminacije je povezanih prav s potencialnim materinstvom. To zahteva stalni nadzor nad izvajanjem delovne in druge zakonodaje ter boljšo ozaveščenost delavk in delavcev o različnih oblikah diskriminacije, njihovih pravicah in postopkih. Analize kažejo, da so ženske pogosteje tudi žrtve spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu. To ustvarja delovno okolje, v katerem prevladujejo zastrašujoči, sovražni in ponižujoči delovni odnosi, kar zavira produktivnost in ogroža zdravje, integriteto oziroma dostojanstvo zaposlenih.

Ključne naloge na trgu dela in strateški cilji, ki se uresničujejo z ukrepi in v njih opredeljenimi dejavnostmi, so določeni v programih APZ, ki se financirajo tudi iz Evropskega socialnega sklada. Učinkovito spopadanje z zgoraj omenjenimi težavami zahteva, da že pri načrtovanju, nato pa pri izvajanju in spremljanju teh programov sistematično vključujemo vidik spola. To pomeni, da morajo biti politike in programi ciljno usmerjeni na različne in specifične vidike ter potrebe žensk in moških, pri čemer morajo upoštevati tudi dinamiko razlik med spoloma med ranljivimi skupinami prebivalstva. Le tako bomo povečali uspešnost in učinkovitost politik za odpravljanje spolnih vrzeli in neravnovesij na trgu dela. Za zagotavljanje polne vključenosti žensk in moških na trgu dela je torej nujno uporabiti kombinacijo dveh temeljnih pristopov za izvajanje politik enakost spolov: posebnih ukrepov, namenjenih spodbujanju zaposlovanja ranljivih oziroma izključenih skupin žensk, in integracijo načela enakosti spolov v zaposlitvene politike.

Osnovni trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

Gospodarska kriza in način njenega reševanja sta zavrla napredek oziroma celo poslabšala doseganje nekaterih ključnih ciljev, kot je spodbujanje zaposlovanja oziroma zmanjševanje brezposelnosti žensk in moških, načrtanih že v lizbonski strategiji. V Sloveniji se stopnja zaposlenosti žensk in moških v zadnjih letih tega obdobja ni višala, ampak nižala in posledično se je višala stopnja brezposelnosti.

Stopnja zaposlenosti žensk in moških v starostni skupini od 20 do 64 let se je v obdobju prejšnjega nacionalnega programa (2005–2013) znižala pri obeh spolih. Nekoliko bolj se je znižala pri moških (4,6 odstotne točke) kot pri ženskah (3,2 odstotne točke) (Eurostat). Stopnja brezposelnosti se je v tem obdobju povečala in ostala višja pri ženskah (11,0 %) kot pri moških (9,5 %) (Eurostat, 2013).

V obravnavanem obdobju se je najbolj izrazito znižala stopnja zaposlenosti mladih, predvsem mladih žensk v starosti od 25 do 29 let (za 11,9 odstotne točke), kar je povečalo vrzel med spoloma, ki je leta 2013 znašala 10,7 odstotne točke. Hkrati je v tej starostni skupini veliko hitreje naraščala brezposelnost žensk in je leta 2013 znašala 20,0 %, kar nas uvršča na sam vrh držav EU z najvišjo stopnjo brezposelnosti žensk v tej starostni skupini (Eurostat).

V obdobju 2005–2012 je skokovito narastel delež visoko izobraženih brezposelnih žensk, saj se je povečal za skoraj 16 odstotnih točk oziroma 2,5-krat, medtem ko se je delež moških povečal za 3 odstotne točke oziroma 1,3-krat (SURS).

Edina starostna kategorija, pri kateri se je v obdobju 2005–2013 stopnja zaposlenosti povečala, so starejše ženske. V starostni skupini od 55 do 64 let se je stopnja zaposlenosti žensk povečala za 6,7 odstotne točke, medtem ko se je stopnja zaposlenosti moških znižala za 1,2 odstotne točke

(Eurostat). To je prispevalo k zmanjševanju sicer še zelo velike razlike po spolu. Hkrati se je v tej starostni kategoriji povečala stopnja brezposelnosti pri obeh spolih in je nekoliko višja pri ženskah kot pri moških.

Podatki o segregaciji po spolu kažejo, da se je ta nekoliko znižala po poklicih in nekoliko povečala po sektorjih.

Primerjava samozaposlenih po spolu pokaže, da je v tem obdobju naraslo tako število samozaposlenih žensk kot moških, vendar ostaja stopnja samozaposlenosti nižja za ženske. Po deležu samozaposlenih žensk (15,2 %) in moških (22 %) presegamo povprečje EU, pri moških za 3,2 odstotne točke, pri ženskah za 3,7 odstotne točke (Eurostat, 2013). Nekoliko se je zmanjšala razlika med spoloma, ko gre za zaposlitve za določen čas, vendar je v primerjavi s povprečjem EU v Sloveniji delež žensk s pogodbnimi za določen čas precej višji (ženske v Sloveniji 16,6 %, ženske v EU 13,5 %) (Eurostat, 2013).

Razlika med spoloma se je povečala pri zaposlovanju s krajšim delovnim časom, saj je delež s tako obliko zaposlitve v obravnavanem obdobju narasel predvsem med ženskami z 9 % na 12 % (Eurostat).

Razlika v plačah med spoloma se je po podatkih Eurostata v obravnavanem obdobju še zmanjšala (z 4,9 % leta 2007 na 3,2 % leta 2013) in je bistveno nižja od povprečja EU. Razlike v nekaterih panogah so bistveno višje od povprečja: npr. na področju financ in zavarovalništva zaslužijo ženske povprečno 20,6 % manj kot moški, na področju zdravja in socialnega dela 15,7 % manj in na področju izobraževanja 8,3 % manj kot moški.

Izvedene dejavnosti in napredek v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

Na področju trga dela so bila v ospredju prizadevanja za zagotavljanje enakosti med spoloma pri zaposlovanju in delu, predvsem v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013 in Programa ukrepov APZ za obdobje 2007–2013. Izrazila so se predvsem v obliki možnosti prijave in izbora na vseh stopnjah izvajanja programov s ciljem vključiti vsaj 55 % žensk. Med drugim so se izvajali programi Spodbujanje zaposlovanja dolgotrajno brezposelnih oseb 2009/2010, Usposabljanje na delovnem mestu in Zaposli.me, namenjeni spodbujanju zaposlovanja težje zaposljivih brezposelnih oseb. MDDSZ je z izvajanjem programov za spodbujanje zaposlovanja in delovne aktivnosti brezposelnih oseb iz sredstev Evropskega socialnega sklada pripomoglo k povečanju zaposlitvenih možnosti žensk ter njihove konkurenčnosti na trgu dela.

Ministrstvo za gospodarstvo in Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve sta v sodelovanju z nekaterimi drugimi ministrstvi in skladi izvajala tudi programe, ki so spodbujali nove zaposlitvene možnosti s spodbujanjem samozaposlovanja žensk in ženskega podjetništva (npr. Program poklicnega uveljavljanja žensk ter drugi programi razvoja zaposlitvenih možnosti Evropskega socialnega sklada).

V večino od izvedenih programov je bilo vključenih več žensk kot moških. Leta 2012 je bilo v dejavnosti Operativnega programa razvoja človeških virov vključenih 191.789 oseb, od tega 64 % žensk. Med vključenimi je bilo 21,2 % mladih, med njimi pa je bilo 56,5 % žensk. Delež žensk (61,3 %) je bil višji od deleža moških tudi med vključenimi osebami z invalidnostjo (MDDSZ). V programe APZja so se vključevali tudi Rominje in Romi, med katerimi je bilo nekaj več Romov.

Za odpravljanje neenakosti žensk in moških na trgu dela so bili organizirani različni dogodki, s katerimi se je opozarjalo na problem, ozaveščalo javnost, izmenjevalo poglede, seznanjalo z dobrimi praksami itd.

Okrepljen je bil nadzor nad diskriminacijo zaradi spola pri zaposlovanju s strani Inšpektorata RS za delo. S tem se je povečala občutljivost za prepoznavanje diskriminatornih praks. Posebej okrepljen je bil tudi nadzor v zvezi s spolnim in drugim nadlegovanjem ter trpinčenjem na delovnem mestu. V zvezi s tem so imele pomembno preventivno vlogo tudi druge izvedene dejavnosti, na primer razvoj orodij za spremljanje njegove pojavnosti in obravnave ter usposabljanja za svetovalce oziroma svetovalke, in različne akcije ozaveščanja. Tako je bil v okviru projektov in programov, ki so se financirali na podlagi Operativnega programa razvoja človeških virov, del projektnih dejavnosti namenjen spodbujanju delodajalcev k odpravi diskriminatornih praks pri zaposlovanju.

Leta 2009 je vlada sprejela Uredbo o ukrepih za varovanje dostojanstva zaposlenih v organih državne uprave, ki vsebuje ukrepe za preprečevanje spolnega in drugega nadlegovanja ali trpinčenja ter

ukrepe za primere, ko že pride do spolnega in drugega nadlegovanja ali trpinčenja. Potekala so tudi usposabljanja za svetovalke oziroma svetovalce, ki jih je izvajal nekdanji Urad za enake možnosti, zdaj MDDSZ, udeležilo pa se jih je že okoli 500 oseb. Pripravljene so bile tudi Smernice za zaščito zaposlenih pred spolnim in drugim nadlegovanjem ali trpinčenjem na delovnem mestu.

Ključni izzivi in usmeritve v obdobju novega nacionalnega programa 2015–2020

Podatki o položaju žensk in moških na trgu dela kažejo, da smo uspeli ohraniti nekatere primerjalne prednosti glede položaja žensk in moških na trgu dela, na nekaterih področjih pa celo zmanjšati vrzeli med spoloma (npr. stopnja zaposlenosti starejših žensk, razlike med spoloma v plačah). Kljub temu in kljub povprečno višji izobrazbi pa se ženske spopadajo s številnimi težavami, pri katerih pomeni njihov spol še dodatno oviro: težje najdejo zaposlitev, se redkeje samozaposlujejo in odločajo za podjetništvo, zasedajo nižja delovna mesta in imajo pogosto manjše karijerne možnosti kot moški. V prihodnje bomo zato nadaljevali nekatere dejavnosti in ukrepe, ki so se izkazali za uspešne, obenem pa bomo več pozornosti namenili tistim problemom, kjer so potrebni posebni, bolj ciljno usmerjeni ukrepi. Ti se bodo osredotočili predvsem na določene kategorije oziroma skupine žensk, za katere se je med gospodarsko krizo položaj še dodatno poslabšal oziroma ki so bile med krizo zaradi svoje ranljivosti še dodatno ogrožene.

V Sloveniji ženske vse bolj prevladujejo v terciarnem izobraževanju in nadaljuje se trend preseganja števila moških z enako izobrazbo. Kljub temu so na trgu dela v slabšem položaju od moških zlasti mlade ženske z visoko izobrazbo. Največji problem je razkorak v stopnji brezposelnosti žensk in moških, predvsem med mladimi iskalkami in iskalci prve zaposlitve z visoko izobrazbo. Ta se celo povečuje, kar dokazuje, da so prehodi mladih žensk s terciarno izobrazbo na trg dela bistveno težji kot prehodi mladih moških. Spodbujanje zaposlenosti te kategorije žensk bo v ospredju naših prizadevanj. Ker si Slovenija ne more privoščiti, da bi ta potencial, ki ga ima v mladih ženskah s terciarno izobrazbo, ki ne najdejo zaposlitve, po koncu krize izgubljala še naprej, potrebujemo posebne začasne ukrepe, osredotočene posebej na to ciljno skupino.

Tudi nasploh občutijo ženske več negativnih posledic na področju zaposlitve, saj so pogostejše ravno one tiste, ki se prilagajajo potrebam in pričakovanjem družine. Kljub okrepljenemu nadzoru nad diskriminacijo zaradi spola pri zaposlovanju ter večji ozaveščenosti na tem področju so pogostejše kot moški žrtve diskriminacije, zlasti v povezavi z materinstvom oziroma starševstvom ter predsodki, povezanimi s skrbjo za družino in otroke. Zato je nujno nadaljevati okrepljen inšpekcijski nadzor ter odpravljati vzroke, ki pogojujejo diskriminatorno obnašanje nekaterih delodajalcev na trgu dela.

Vertikalna in horizontalna segregacija sta še vedno prisotni v številnih panogah in poklicih. Usmerjanje k izbiri netradicionalnih poklicev ostaja tako eden ključnih izzivov. Gre za tiste poklice, v katerih zaradi različnih, družbeno pogojenih razlogov in stereotipov izrazito prevladuje eden od spolov.

Področje dela v novi resoluciji določajo naslednji osnovni cilji: povečanje stopnje zaposlenosti žensk, zlasti žensk s terciarno izobrazbo in pripadnic zapostavljenih skupin, zmanjšanje vertikalne in horizontalne segregacije in boj proti diskriminaciji zaradi spola pri zaposlovanju in delu ter zagotovitev ustreznega delovnega okolja, brez spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu.

2.1.2 Cilji in ukrepi

I. ZMANJŠANJE RAZLIK V STOPNJI ZAPOSLENOSTI ŽENSK IN MOŠKIH

Cilj 1:

Povečanje stopnje zaposlenosti žensk, zlasti mladih žensk s terciarno izobrazbo in drugih ranljivih oziroma zapostavljenih skupin žensk

Stanje:

Med moškimi, starimi od 20 do 64 let, je stopnja zaposlenosti 71,2 %, med ženskami pa 63,0 % (Eurostat, 2013). Stopnja brezposelnosti znaša pri moških 9,5 % in pri ženskah 10,9 % (Eurostat, 2013). V decembru 2013 je bilo na Zavodu RS za zaposlovanje prijavljenih 124.015 brezposelnih

oseb, med njimi je bilo 47,9 % žensk. Stopnja registrirane brezposelnosti za ženske je znašala 14,2 % (za moške 13,0 %). Največ registriranih brezposelnih žensk je bilo starih od 30 do 39 let (26,6 %). Med zaposlenimi v Sloveniji je bilo konec leta 2013 najmanj žensk v dejavnostih gradbeništvo (9,1 %) in rudarstvo (12,6 %), največ pa jih je bilo v zdravstvu in socialnem varstvu (81,1 %) ter izobraževanju (79,2 %) (SURs).

Na 100 moških s terciarno izobrazbo pride 157 žensk, vendar je stopnja zaposlenosti žensk v starostni skupini od 20 do 64 let s terciarno izobrazbo nižja od stopnje zaposlenosti moških (84,7 % pri moških in 80,8 % pri ženskah) (Eurostat, 2013). Največji razkorak v stopnji zaposlenosti je med mladimi ženskami in moškimi, saj je med osebami, starimi od 25 do 29 let, stopnja zaposlenosti žensk 65,3 %, moških pa 76,0 % (Eurostat, 2013). V tej starostni skupini je tudi najvišja stopnja brezposelnosti žensk (20 % ženske, 12,6 % moški) (Eurostat, 2013), največji razkorak pa je med ženskami in moškimi z univerzitetno izobrazbo, saj je med registrirano brezposelnimi osebami kar 76,4 % žensk (Zavod RS za zaposlovanje, januar 2014).

Večji delež začasnih zaposlitev je med mladimi. V starostni skupini od 20 do 29 let je začasno zaposlenih 53,3 % žensk in 41,3 % moških. Po razširjenosti začasne zaposlitve mladih se uvrščamo na prvo mesto držav EU (Eurostat, 2013). Tako stanje negativno vpliva na možnost osamosvojitve in odločitve o oblikovanju družine ter povečuje tveganje revščine.

Samozaposlovanje je lahko pomemben spodbujevalec podjetništva in ustvarjanja delovnih mest. Pri tem je pomembno, da ne gre za podjetja, ki jih ljudje ustanavljajo iz nuje oziroma t. i. prisilne s. p. in prekarne oblike dela. Med samozaposlenimi je več moških kot žensk. Med zaposlenimi ima status samozaposlene oseb 22,0 % moških in 15,2 % žensk (Eurostat, 2013).

Leta 2013 je bilo delovno aktivnih 30.344 oseb z invalidnostjo. Med njimi je bilo 47,3 % žensk (SURs).

V Sloveniji je zaposlenost moških s tujim državljanstvom (85 %) višja od povprečne zaposlenosti moških (72 %), medtem ko je zaposlenost žensk s tujim državljanstvom (42 %) bistveno nižja od povprečja zaposlenosti žensk (65 %). Stopnja brezposelnosti žensk s tujim državljanstvom je 25 %, moških s tujim državljanstvom pa 6 % (Eurostat, 2011).

Ukrepi:

- spodbujanje zaposlovanja žensk v okviru APZ in drugih programov ob upoštevanju njihovega položaja na trgu dela
- priprava analiz in po potrebi oblikovanje programov za spodbujanje zaposlovanja mladih žensk, zlasti s terciarno izobrazbo, v okviru APZ in drugih programov
- priprava analiz in po potrebi oblikovanje programov za spodbujanje zaposlovanja zapostavljenih skupin žensk (Rominj, invalidk, priseljenk) v okviru APZ in drugih programov
- spodbujanje ženskega podjetništva
- vključevanje vidika spola pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju programov in projektov za povečanje zaposlenosti tako, da se izhaja iz razlik v položaju žensk in moških na trgu dela ter oblikujejo taki programi in projekti, ki spodbujajo enakost spolov in zmanjšujejo neenakost med ženskami in moškimi

Kazalniki:

- stopnja zaposlenosti žensk in razlika med spoloma
- stopnja zaposlenosti mladih žensk in razlika med spoloma
- stopnja zaposlenosti mladih žensk s terciarno izobrazbo in razlika med spoloma
- število in obseg projektov, ukrepov in programov, ki spodbujajo zaposlovanje zapostavljenih skupin žensk, ter število udeleženih po spolu in število zaposlenih po udeležbi v programih in projektih po spolu
- stopnja zaposlenosti žensk s tujim državljanstvom in razlika med spoloma
- število zaposlenih invalidk in razlika med spoloma
- delež podjetnic
- stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti in razlika med spoloma
- število projektov, ukrepov in programov, ki spodbujajo žensko podjetništvo, ter število udeleženih po spolu
- število programov, ukrepov in projektov, ki upoštevajo integracijo načela enakosti spolov

Nosilci:

MDDSZ, MGRT

Sodelujoči organi:

MNZ, Urad za narodnosti, Urad za mladino (MIZŠ)

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

II. ZMANJŠANJE VERTIKALNE IN HORIZONTALNE SEGREGACIJE**Cilj 1:**

Povečanje deleža žensk in moških v poklicih in dejavnostih, kjer so manjšinsko zastopani

Stanje:

Glede na poklic je bil delež žensk leta 2013 višji od deleža moških med strokovnjaki oziroma strokovnjakinjami (60,2 %), v uradniških poklicih (56,2 %), storitvah in prodaji (61,9 %) in poklicih za preprosta dela (57,7 %), najmanj pa jih je v poklicih za neindustrijski način dela (10,3 %). Med zaposlenimi po dejavnostih ženske prevladujejo na področju zdravstva in socialne varnosti (80,8 %), izobraževanja (78,9 %), gostinstva (64,1 %), najmanj pa jih je na področju gradbeništva (11,7 %), prometa in skladiščenja (17,1 %) in oskrbe z električno energijo, plinom in paro (20,5 %). Na področju informacijskih in komunikacijskih dejavnosti je delež žensk 29,9 % (SURS).

Ukrepi:

- dejavnosti za odpravo spolnih stereotipov pri odločanju za poklic ter izvajanje projektov in programov za spodbujanje žensk in moških k izbiri netradicionalnih poklicev in zaposlovanju, še posebej v perspektivnih panogah
- vključevanje vidika spola pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju programov in projektov za zmanjšanje segregacije tako, da se izhaja iz razlik v položaju žensk in moških po posameznih panogah in poklicnih skupinah ter oblikujejo taki programi in projekti, ki spodbujajo enakost spolov in zmanjšujejo neenakost med ženskami in moškimi

Kazalniki:

- delež zaposlenih žensk po panogah in poklicnih skupinah
- število programov, ukrepov in projektov, namenjenih spodbujanju žensk in moških k izbiri netradicionalnih poklicev
- število programov, ukrepov in projektov, namenjenih spodbujanju žensk in moških k izbiri netradicionalnih poklicev v perspektivnih sektorjih, kot so energetika, okoljske politike, informacijsko-komunikacijske tehnologije itd.
- število programov, ukrepov in projektov, ki upoštevajo integracijo načela enakosti spolov

Nosilci:

MDDSZ, MIZŠ, MI, Zavod RS za zaposlovanje

Sodelujoči organi:

MGRT

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

III. BOJ PROTI DISKRIMINACIJI ZARADI SPOLA PRI DELU**Cilj 1:**

Boljše informiranje o pravicah in nadzor nad izvajanjem določb o prepovedi diskriminacije pri zaposlovanju in delu ter prepovedi spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu

Stanje:

Inšpektorji in inšpektorice za delo so v letu 2013 ugotovili 9 kršitev prepovedi diskriminacije, od tega se jih je 7 nanašalo na diskriminacijo pri zaposlovanju, 2 pa na diskriminacijo med trajanjem delovnega razmerja. Kršitev določb o varovanju dostojanstva delavca oziroma delavke pri delu je bilo 123, pri čemer se jih je večina nanašala na sprejetje oziroma upoštevanje ustreznih ukrepov za zaščito delavcev in delavk, nekaj pa tudi na obveščanje delavcev in delavk o teh ukrepih (Letno poročilo Inšpektorata RS za delo, 2013).

Ukrepi:

- dejavnosti za boljše informiranje in ozaveščanje o pravicah, ki se nanašajo na prepoved diskriminacije, spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja na delovnem mestu
- okrepljen inšpekcijski nadzor nad izvajanjem določb, ki urejajo prepoved diskriminacije pri zaposlovanju in delu, ter nad izvajanjem določb v zvezi z varovanjem dostojanstva delavcev oziroma delavk pri delu

Kazalniki:

- število izvedenih dejavnosti za boljše informiranje zaposlenih o pravicah, ki se nanašajo na prepoved diskriminacije, spolnega in drugega nadlegovanja ter trpinčenja pri zaposlovanju in delu
- število inšpekcijskih pregledov nad izvajanjem določb, ki urejajo prepoved diskriminacije pri zaposlovanju in delu ter nad izvajanjem določb v zvezi z varovanjem dostojanstva delavcev oziroma delavk pri delu

Nosilci:

Inšpektorat RS za delo, MDDSZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

2.2 USKLAJEVANJE POKLICNEGA IN ZASEBNEGA OZIROMA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

2.2.1 Položaj, trendi in izzivi

Družina in partnerstvo

Usklajevanje poklicnega in zasebnega oziroma družinskega življenja je eden najpomembnejših pogojev za uveljavljanje enakih možnosti žensk in moških v družbi ter doseganje enake ekonomske neodvisnosti. Poklicno in družinsko življenje naj bi se dopolnjevala in ne izključevala. Zato moramo zaposlenim ženskam in moškim omogočiti lažje usklajevanje poklicnih in družinskih obveznosti. Lažje usklajevanje pomeni, da zaposleni usklajevanja obeh področij ne bodo doživljali kot nenehen konflikt ali breme, ki ga je vsakdo prisiljen reševati na svoj način, pogosto celo neuspešno, ampak kot normalen sestavni del zasebnega in poklicnega življenja. S tem bomo uresničevali tudi enega najpomembnejših ciljev družinske politike v Republiki Sloveniji, namreč ustvarjanje pogojev za enake možnosti osebnega razvoja vseh članov in članic družine.

Evropske politike usklajevanja poklicnega, zasebnega in družinskega življenja se v zadnjem času vse bolj osredotočajo na ukrepe, ki dejavno spodbujajo enakost spolov. Zavedajo se, da cilja večje zaposlenosti žensk ne bo mogoče doseči, če obenem ne bomo omogočili lažjega usklajevanja delovnih in družinskih obveznosti – težave pri usklajevanju najbolj občutijo prav ženske. Zaradi prepočasnega spreminjanja vzorcev na tem področju čedalje več držav uvaja ukrepe za enakovrednejšo delitev družinskih obveznosti med moškimi in ženskami v smislu izrabe dela starševskega dopusta in dopusta za nego bolnega otroka kot neprenosljive pravice, torej pravice, ki je ni mogoče prenesti na drugega partnerja oziroma partnerico. V državah, za katere je značilna

prekinitev karier žensk z majhnimi otroki in delo s skrajšanim delovnim časom kot tipične oblike »ženskega dela«, uvajajo ukrepe, ki bi ženskam olajšali ponoven vstop na trg dela in zaposlitev za polni delovni čas. V državah, kjer pomeni veliko oviro slabo razvita in cenovno nedostopna mreža vrtcev, pa posvečajo veliko pozornosti ukrepom za povečanje kakovosti in dostopnosti vrtcev. Velik del odgovornosti za boljše usklajevanje družinskega in poklicnega življenja je na ramenih delodajalcev, zato so se v zadnjih letih okrepila prizadevanja za uvajanje družini prijaznih politik v javna podjetja in institucije. Zaradi spremenjenih demografskih trendov so vse bolj v ospredju tudi ukrepi, ki olajšujejo skrb za ostarele člane in članice družine, ki je v družinah še vedno pretežno na ramenih žensk.

V Sloveniji je delovna aktivnost žensk tradicionalno visoka in nad evropskim povprečjem. Kljub intenzivnemu sodelovanju žensk na trgu dela pa se tradicionalne predstave o vlogah spolov v zvezi z gospodinjskim delom in skrbjo za otroke ter druge odvisne člane in članice družine niso veliko spremenile. Zaradi globoko zakoreninjenih družbenih norm in vrednot v zvezi s spolom se zaposleni starši srečujejo s številnimi težavami glede usklajevanja kariere in družinskega življenja. Pogosto so ravno ženske tiste, ki so se pripravljene odpovedati nekaterim poklicnim možnostim, da bi jim ostalo več časa za družino, ter se hitreje prilagajati vsakokratnim pričakovanjem v zvezi z družino. Družinske obveznosti oziroma izzivi pri usklajevanju poklicnega in zasebnega življenja so tudi ena od ključnih ovir, da se ženske težje odločajo za karierno pot in za položaje odločanja v gospodarstvu, javnem sektorju ali politiki.

V Sloveniji še vedno prevladuje tradicionalni tip družin, pri katerem je skrb za otroke in odvisne družinske člane in članice ter gospodinjstvo domena žensk, moški pa občasno le »pomagajo«. To kažejo tudi podatki o izrabi starševskega dopusta, delu s krajšim delovnim časom zaradi otrok in odsotnosti z dela zaradi nege bolnega družinskega člana oziroma članice. Počasi se uveljavlja tip družin, v katerem moški enakovredneje sodelujejo pri skrbi za otroke, medtem ko so gospodinjska dela še vedno pretežno domena žensk. Prehod v tip družin, za katerega je značilna enakovredna ali deljena skrb za otroke in za gospodinjstvo, pa je še vedno precej oddaljen, čeprav tudi v Sloveniji obstajajo različne družinske oblike in se klasične delitve spolnih in generacijskih vlog rahljajo. Da bi lahko ženske enakovredno in polno sodelovale na trgu dela, potrebujemo bolj sorazmerno porazdeljene starševske obveznosti in skrbi za starejše in pomoči potrebne družinske člane in članice ter gospodinjskih opravil med moškimi in ženskam. Treba je odpravljati stereotipe o delitvi dela v zasebni sferi in spreminjati spolne vloge, kaj je »žensko« in kaj »moško« delo. S sprejemanjem zakonskih in drugih ukrepov ter z dejavnostmi za odpravljanje stereotipov se lahko ustvarijo pogoji za pospešitev tega počasnega procesa za spodbujanje dejanske enake udeležbe obeh spolov pri delitvi družinskih obveznosti.

Koncept usklajevanja moramo razumeti kot širši mehanizem, ki lahko vključuje zelo različne ukrepe. Nanj neposredno vplivajo temeljne družinske in socialne politike, kot so politike v zvezi z otroškim varstvom in dolgotrajno oskrbo starejših ter drugih odvisnih družinskih članov in članic, ustrezno urejen plačani materinski in očetovski dopust ter starševski dopust kot individualni in neprenosljivi pravici ter dobra urejenost zakonodaje v zvezi z nadomestilom za odsotnost z dela v primeru bolezni otrok, pomembna je tudi ustrezna politika države na področju preživnin za otroke, ki krepi odgovorno in kakovostno starševstvo.

K lažjemu usklajevanju poklicnih in družinskih nalog lahko pripomorejo tudi prožnejše oblike zaposlovanja, vendar je treba biti pri njihovem uvajanju previden, zlasti kadar postanejo »prisila« in edina možna izbira, vezana skoraj izključno na enega od spolov. Pomembna je tudi dejavna vloga države pri spodbujanju moških pri skrbi za otroke in večji izrabi starševskega in očetovskega dopusta ter ukrepi, ki uvajajo družini prijazne politike v podjetja in organizacije.

Osnovni trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

Podatki kažejo, da se je med trajanjem prvega nacionalnega programa povečalo število moških, ki izrabijo očetovski dopust. Leta 2005 je plačanih 15 dni izrabilo 11.308 očetov, leta 2013 pa 16.625 očetov. Vse več očetov izrabi tudi več kot 15 dni dopusta, in sicer ga je leta 2006 izrabilo 1.441 očetov, leta 2013 pa 3.141 očetov (MDDSZ).

Povečalo se je tudi število očetov, ki izrabijo del starševskega dopusta, in sicer z 921 leta 2006 na 1.496 leta 2013, kar pa je še vedno izredno nizek delež, saj je bilo leta 2013 v povprečju na mesec okoli 21.000 upravičenk oziroma upravičencev do starševskega nadomestila (MDDSZ).

Po evropski raziskavi o kakovosti življenja porabijo slovenski zaposleni moški 15 ur na teden za skrb za otroke, medtem ko zaposlene ženske porabijo 25 ur. Za hišna opravila in kuhanje porabijo moški

10 ur in ženske 14 ur na teden (Eurofond, 2012). V primerjavi z letom 2007 se je število ur, ki jih porabijo zaposlene ženske in moški za otroke, znižalo, in sicer pri ženskah za 1 uro in pri moških za 4 ure. Pri ženskah se je za 2 uri znižalo število ur na teden, ki jih porabijo za hišna opravila in kuhanje, pri moških pa se je čas za tovrstna opravila zvišal za 1 uro (Eurofond, 2007, 2012).

Bolniški dopust zaradi nege družinskega člana oziroma članice v večini izrabijo ženske. Ženske so leta 2005 izrabile 85, 3% vseh dni za nego bolnega družinskega člana oziroma članico, leta 2012 pa 82,2 % (NIJZ).

Izvedene dejavnosti in napredek v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

V preteklih obdobjih izvajanja periodičnih načrtov je bila večina dejavnosti na področju spodbujanja enakosti spolov v družinskem življenju in partnerstvu namenjena izobraževanju, informiranju in ozaveščanju za spodbujanje aktivne starševske vloge moških (npr. medijska kampanja »Očka, aktiviraj se!«), enakovredni delitvi družinskega dela in starševstva med partnerjema ter preseganju družbenih stereotipov (raziskave, analize, konference, promocijske akcije itd.). Z vključitvijo teh vsebin v izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavk in delavcev v vzgoji in izobraževanju so se okrepile njihove kompetence in znanje na tem področju. Pri izvajanju omenjenih dejavnosti so imeli ključno vlogo MDDSZ, MZZ, MIZKŠ, MŠŠ, MP, nekdanji UEM in nekatere raziskovalne ustanove ter fakultete in zavodi.

Glede na pozitivne statistične kazalnike lahko sklepamo, da so omenjeni ukrepi in dejavnosti pozitivno vplivali na odločitve moških, saj se je število porabnikov očetovskega in starševskega dopusta povečalo.

Poleg omenjenih dejavnosti je bila posebna pozornost namenjena tudi usposabljanju strokovnjakov in strokovnic, ki se ukvarjajo z družinskimi zadevami, upoštevanjem načela enakosti spolov pri obravnavi partnerjev pri razvezah, dodeljevanjem otrok, urejanjem preživnin in stikov z otroki. S tem je bil dosežen cilj nadgradnje strokovnega znanja in usposobljenosti mediatorjev in mediatork za področje družinskih sporov ter boljša usposobljenost sodstva na področju družinskega prava.

Pozitivne rezultate beležijo tudi projekti, ki so spodbujali večjo odgovornost delodajalcev do staršev. Izvedeni projekti na temo usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, na primer v okviru pobude skupnosti EQUAL, so pripomogli k boljšemu prepoznavanju slovenskih razmer glede usklajevanja poklicnega in družinskega življenja zaposlenih. Promocija družini prijaznih ukrepov med delodajalci je naletela na pozitiven odmev, saj se je v postopek za pridobitev certifikata »Družini prijazno podjetje« vključilo večje število podjetij. Vključitev novih podjetij in organizacij v ta postopek ter drugi posamezni projekti, namenjeni boljšemu usklajevanju poklicnega in družinskega življenja, so pomembno prispevali k zagotavljanju takega delovnega okolja, ki omogoča lažje usklajevanje poklicnega z družinskimi in zasebnimi življenjem.

Zaradi gospodarske krize in za zagotavljanje stabilnega in vzdržnega domačega makroekonomskega okolja so bili sprejeti ukrepi, s katerimi se je znižalo porodniško, očetovsko in starševsko nadomestilo. Ti so bolj vplivali na položaj žensk kot moških, saj so še vedno ženske tiste, ki bolj kakor moški izrabijo starševski dopust.

Leta 2014 je bil sprejet novi Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih, ki je 260 dni starševskega dopusta opredelil kot individualno pravico očeta v trajanju 130 dni in individualno pravico mame v trajanju 130. Mati lahko na očeta prenese 100 dni, oče pa na mater 130 dni. Istočasno se je 15-dnevni očetovski dopust (za katerega so očetje upravičeni do očetovskega nadomestila) podaljšal na 30 dni in ukinil 75-dnevni očetovski dopust, za katerega se očetom plačajo prispevki socialnega zavarovanja v višini minimalne plače. Ta pravica se bo uvedla postopno. Prvotni predlog, da bi tudi oče lahko prenesel na mater oziroma drugega starša le 100 dni starševskega dopusta, je bil zaradi burnega odziva dela javnosti, češ da se posega v možnost izbire in se staršema vsiljuje način izrabe starševskega dopusta, umaknjen.

Ključni izzivi in usmeritve v obdobju novega nacionalnega programa 2015–2020

V zasebnem življenju še vedno močno prevladujejo tradicionalne delitve vlog med ženskami in moškimi. Kljub vedno dejavnejšemu vključevanju moških v družinsko delo, predvsem v skrb in vzgojo otrok, ki se kaže tudi v visokem številu moških na očetovskem dopustu, ženske še vedno opravijo večino družinskega dela, tj. gospodinjskega dela, skrbi za otroke in ostarele družinske članice in člane. Zato bomo še naprej izvajali ukrepe in dejavnosti za spodbujanje dejavnega očetovstva ter

odpravljanje ovir za enakovrednejšo porazdelitev družinskih obveznosti med oba starša, tudi s spodbujanjem ustreznih zakonskih sprememb.

Ker je število moških, ki izrabijo 15-dnevni plačani očetovski dopust, visoko (izrabita ga dve tretjini očetov), medtem ko ostaja delež moških, ki izrabijo starševski dopust kljub rahlemu povečanju še naprej izredno nizek, je eden ključnih izzivov enakomernejša izraba tega dopusta. V prvem letu po rojstvu otroka se v družini vzpostavijo vzorci delitve dela in odgovornosti, ki se v partnerski zvezi ohranjajo naprej, prenašajo pa se tudi na otroke, ki se spolnih vlog najprej učijo od staršev.

Neenaka je tudi delitev skrbi za bolne otroke, saj dopust za nego bolnega družinskega člana ali članico oziroma »bolniško« za otroke izrabijo predvsem ženske. Potreben je razmislek o ukrepih za večjo delitev dopusta za nego in varstvo bolnega družinskega člana ali članice med staršema.

Doseganje odgovornejšega starševstva zahteva tudi spremembo prakse na področju določanja stikov in zaupanja v varstvo in vzgojo otrok po razvezi zakonske zveze ter določanju preživnin, vključno z boljšo seznanitvijo upravičenk in upravičencev v zvezi z njihovimi pravicami in postopki pred sodiščem.

Raziskave so pokazale, da so spremembe počasnejše pri delitvi skrbi za otroke tudi zaradi trdovratnih prepričanj samih žensk o njihovi vlogi in »nenadomestljivosti« kot mater, da so samo one primerne oziroma primernejše za izvajanje nekaterih nalog. Zato moramo v prihodnje še več pozornosti nameniti ukrepom, namenjenim odpravljanju stereotipov in kulturnih ovir, ki določajo vloge spolov v družbi in družini.

Eden bistvenih problemov je skrb za starejše, ki postajajo vse številčnejši in pomembnejši segment prebivalstva. Ker velik del skrbi zanje prevzemajo družine, med njimi predvsem ženske, je treba izboljšati dostopnost in zagotoviti kakovost takih storitev dolgotrajne oskrbe, ki jih bodo razbremenile, ter povečati skrbstveno vlogo moških.

Ko gre za možnosti usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, so zaradi podaljševanja obdobja izobraževanja in poznejšega vstopa na trg dela ter prevlade negotovih oblik zaposlitev mladi v posebno težkem položaju. V težjem položaju so tudi enostarševske družine, med katerimi prevladujejo materinske enostarševske družine.

Raziskava o usklajevanju dela in zasebnega življenja mladih staršev v Sloveniji (Kanjuo Mrčela, Černigoj Sadar, 2005/2006) je pokazala, da je v Sloveniji treba še naprej dvigovati kulturo odgovornosti do staršev pri delodajalcih, ki se tako čedalje bolj zavedajo, da s podporo dobrim praksam na tem področju dvigujejo učinkovitost, produktivnost in predanost svojih zaposlenih. Na ta način pripomoremo tudi k odpravi prikrite diskriminacije žensk.

V nacionalnem programu opredeljeni cilji na področju politike usklajevanja poklicnega in družinskega oziroma zasebnega življenja bodo prispevali k doseganju lažjega usklajevanja družinskega oziroma zasebnega in poklicnega življenja, odpravljanju obstoječih stereotipov o vlogah žensk in moških v družini in partnerstvu za doseganje enakovrednejše porazdelitve družinskega dela ter starševskih in skrbstvenih odgovornosti med partnerjema.

2.2.2 Cilji in ukrepi

I. LAŽJE USKLAJEVANJE POKLICNEGA IN ZASEBNEGA OZIROMA DRUŽINSKEGA ŽIVLJENJA

Cilj 1:

Povečanje družbene odgovornosti in podpornih storitev za zagotavljanje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja

Stanje:

Za povečanje družbene odgovornosti podjetij je bil v Sloveniji vpeljan projekt, ki podjetjem omogoča pridobitev certifikata Družini prijazno podjetje. Certifikat je pridobilo že več kot 190 slovenskih podjetij in organizacij, imetniki certifikata pa zaposlujejo čez 68.000 ljudi. Njegov namen je zagotavljati kratkoročne in dolgoročne pozitivne učinke usklajevanja poklicnega in zasebnega življenja zaposlenih, ki se kažejo v zmanjšanju fluktuacije, kvote bolniških odsotnosti, kvote nege, števila nezgod ipd. ter zvečanju zadovoljstva, motivacije in pripadnosti zaposlenih, kar pomeni jasne pozitivne ekonomske učinke. Mreža javnih in zasebnih vrtcev se je v zadnjih letih okrepila in omogoča usklajevanje

poklicnega in družinskega življenja, potrebne pa so še dodatne oblike varstva otrok zunaj odpiralnega časa vrtcev, v času okrevanju po bolezni, zagotavljanje dostopnih oblik počitniškega in občasnega varstva itd.

Ukrepi:

- vzpostavitev in okrepitev podpornih storitev (občasno varstvo otrok, počitniško varstvo, dejavno preživljanje prostega časa družin, informacijska točka za družine, gospodinjska pomoč, hrana v službah in šolah itd.) za zagotavljanje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, s posebno občutljivostjo in pozornostjo do enostarševskih družin
- izvedba projektov in programov za povečanje družbene odgovornosti podjetij do družini prijaznih politik

Kazalniki:

- število programov, ukrepov in projektov za povečanje družbene odgovornosti ter podpornih storitev za zagotavljanje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja
- število programov, ukrepov in projektov za povečanje družbene odgovornosti ter podpornih storitev za zagotavljanje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja, namenjenih enostarševskim družinam
- število podjetij in organizacij, vključenih v projekte in programe, ki povečujejo družbeno odgovornost podjetij do družini prijaznih politik
- število novih podpornih institucij – centrov za družine
- število in delež vključenih v programe podpornih institucij – centrov za družine

Nosilci:

MDDSZ, MIZŠ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

II. ENAKOVREDNEJŠA PORAZDELITEV STARŠEVSKIH OBVEZNOSTI MED PARTNERJEMA

Cilj 1:

Povečanje deleža očetov, ki izrabijo starševski dopust, dopust za nego bolnih družinskih članov in članic ter delo s krajšim delovnim časom zaradi starševstva

Stanje:

Po podatkih za leto 2013 je bila najvišja stopnja zaposlenosti v starostni skupini od 25 do 49 let (82,9 %) tako pri ženskah (79,9 %) kot pri moških (85,8 %). Čeprav se Slovenija v tej starostni skupini umešča nad povprečno stopnjo zaposlenosti v EU, je v zadnjih letih zaznati trend upadanja stopnje zaposlenosti, in to bolj pri ženskah kot pri moških. To je tudi starostno obdobje, ko si ljudje po navadi ustvarjajo družine. V tej starostni skupini je pri tistih, ki nimajo otrok, stopnja zaposlenosti žensk 76,3 % in pri moških 79,5 %. Pri moških z enim otrokom do starosti 6 let je stopnja zaposlenosti 92,9 %, pri ženskah 76,1 %; pri moških z dvema otrokoma je 94,1 %, pri ženskah 81,4 % in pri moških s tremi ali več otroki je 91,9 %, pri ženskah 71,6 % (Eurostat).

Po podatkih Ankete o delovni sili (2010) je 15-dnevni očetovski dopust ob rojstvu najmlajšega otroka v gospodinjstvu izrabilo 75 % očetov. Dopust za nego in varstvo otrok pa je izrabilo 7 % moških in kar 93 % žensk. Očetje, ki so izrabili dopust za nego in varstvo otroka, na tem dopustu niso vztrajali dolgo; dve tretjini teh očetov sta izrabili največ tri mesece tega dopusta, le tretjina pa 7–12 mesecev. Med materami pa je bilo 80 % takih, ki so izrabile 7–12 mesecev tega dopusta. Tudi pravico do dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva izrabijo večinoma matere. Leta 2010 je zaradi varstva in nege otroka delalo vsaj mesec dni manj časa kot običajno 44.000 oseb. Med njimi je veliko več žensk kot moških (72 %) (SURS).

Ukrepi:

- izvajanje dejavnosti za spodbujanje enakovrednejše izrabe starševskega dopusta, dela s krajšim delovnim časom zaradi starševstva in dopusta za nego bolnega družinskega člana oziroma članice med staršema
- promocijske dejavnosti za spodbujanje dejavnega očetovstva

Kazalniki:

- število dejavnosti, ki prispevajo k enakovrednejši vlogi obeh staršev, lažjemu usklajevanju dela in družine ter izboljšanju podpornih storitev za zagotavljanje usklajevanja poklicnega in družinskega življenja
- delež očetov, ki izrabijo starševski dopust
- delež očetov, ki delajo s krajšim delovnim časom zaradi starševstva
- delež moških, ki izrabijo dopust za nego bolnega družinskega člana oziroma članice

Nosilci:

MDDSZ, MZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

Cilj 2:

Spodbujanje enakovrednejše vloge obeh staršev po razvezi

Stanje:

V zadnjih letih je povprečno število razvez zakonskih zvez nekaj čez 2.000 na leto. Od tega jih je polovica takih z otroki (SURs). V večini primerov se otroci dodelijo ob razvezah v varstvo in vzgojo materam. V letu 2013 je bilo 61 % takih primerov. Čeprav naraščata delež dodelitve otrok očetom (17 %) in delež skupnega skrbništva (22 %) (SURs, 2013), je večje finančno in časovno breme še vedno na ramenih žensk.

Po podatkih MDDSZ je do prejemanja preživnin upravičenih 59.745 otrok. V večini primerov (90,91 %) so zavezanci za plačilo očetje. Višina preživnin znaša od 0,01 do 1.562,11 EUR, v povprečju 131,73 EUR (MDDSZ, 2014). Natančnih podatkov o neplačanih preživninah ni. Po oceni nevladne organizacije (Društvo Ostržek), ki deluje na tem področju, naj bi kar v tretjini primerov prihajalo do neplačevanja ali nerednega plačevanja preživnin. Po podatkih Javnega jamstvenega, preživninskega in invalidskega sklada RS pa je bilo od začetka njihovega delovanja do leta 2011 za 11.555 otrok vloženih zahtevkov za nadomestilo preživnine. V zadnjih letih je zaznati trend naraščanja zahtevkov. Čeprav je preživninski sklad vedno bolj uspešen pri izterjavi, terjatve do dolžnikov znašajo nekaj več kot 41 milijonov EUR.

Ukrepi:

- posodobitev ureditve o zaupanju otrok v varstvo in vzgojo ob razvezah, stikov z otroki ob razvezah, določanju in izterjavi preživnin, vključno z določitvijo minimalnega zneska preživnine
- dejavnosti za ozaveščanje in informiranje o zaupanju otrok v varstvo in vzgojo ob razvezah, stikih z otroki ob razvezah ter pravicah in postopkih v zvezi s preživninami

Kazalniki:

- število sprejetih predpisov, ki prispevajo k učinkovitejšemu obravnavanju glede zaupanja otrok v varstvo in vzgojo, stikov z otroki, plačevanja in izterjave preživnin
- število dejavnosti za ozaveščanje in informiranje o zaupanju otrok v vzgojo in varstvo, stikih z otroki ob razvezah ter pravicah in postopkih v zvezi s preživninami

Nosilci:

MDDSZ

Sodelujoči organi:

MP

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

III. ENAKOVREDNEJŠA PORAZDELITEV GOSPODINJSKEGA IN SKRBSTVENEGA DELA

Cilj 1:

Odprava stereotipov o vlogah žensk in moških v družbi, družini in partnerstvu ter enakovrednejša delitev skrbstvenega in gospodinjskega dela

Stanje:

Pri številu ur (plačanega in neplačanega) dela obstaja velika razlika med spoloma, saj 17,3 % moških in kar 41 % žensk dela več kot 70 ur na teden (Eurofond, 2012). Zaposlene ženske z otroki porabijo 25 ur na teden za skrb za otroke, moški 15 ur, za kuhanje in gospodinjska opravila porabijo ženske 14 ur na teden, moški 9 ur in za pomoč ter skrb drugim pomoči potrebnim osebam porabijo ženske 10 ur in moški 13 ur na teden (Eurofond, 2012).

Raziskava o uresničevanju načela enakosti spolov v družinskem življenju in v partnerskih odnosih (MDDSZ, 2012) je pokazala, da so vsakodnevna opravila za dom v veliki večini domena žensk (v več kakor dveh tretjinah primerov je to večinoma domena ženske): ženske tako veliko pogosteje kakor moški ali kakor pari skupaj pripravljajo hrano, pomivajo posodo ali jo zlagajo v pomivalni stroj, perejo perilo, čistijo stanovanje in likajo. Pri občasnih opravilih je delo glede na spol bolj porazdeljeno: medtem ko moški večinoma poskrbijo za manjša popravila v stanovanju ali hiši in za urejanje okolice hiše ter skrbijo za avto, je delo na vrtu enakomerno porazdeljeno med partnerice in partnerje, o urejanju ali obnovi stanovanja oziroma gradnji ali obnovi hiše se pari v slabih dveh tretjinah odločajo skupaj, kadar pa se ne, to približno petkrat pogosteje počnejo moški. Odločanje o vsakdanjih stvareh glede življenja v partnerski skupnosti je nekaj, kar pari večinoma počnejo skupaj (kdo kdaj uporablja družinski avto, kaj jesti ob posebnih priložnostih, s kom se par družijo v prostem času, kako bo preživljala prosti čas cela družina) – izjema sta vprašanja, kdaj je stanovanje dovolj čisto in pospravljeno ter kaj bo za večerjo, o katerih pogosteje odločajo ženske. Tudi pri opravilih, povezanih z otroki, se je pokazalo precej stereotipov. Kadar par tega ne opravlja skupaj, so ženske tiste, ki se pogosteje igrajo in družijo z otroki, nadzorujejo šolske obveznosti otrok, poskrbijo za obiske otrok pri zdravnici ali zdravniku, za oblačenje otrok, za urejanje administrativnih zadev za otroke, organizacijo varstva otrok v nujnih primerih in za organizacijo prevoza otrok na prostočasne dejavnosti.

Ukrepi:

- izvajanje projektov in programov za odpravljanje stereotipov ter spreminjanje vzorcev obnašanja glede vlog žensk in moških v družini in partnerstvu ter v gospodinjstvu
- okrepitev skupnostnih storitev za starejše in druge odvisne družinske člane in članice

Kazalniki:

- število in obseg programov, ukrepov in projektov, ki prispevajo k odpravi stereotipov o vlogah žensk in moških v družini in partnerstvu
- poraba časa za gospodinjska opravila in razlike med spoloma
- poraba časa za skrb za otroke in razlike med spoloma
- poraba časa za pomoč odvisnim družinskim članom in članicam in razlike med spoloma
- število dejavnosti za okrepitev skupnostnih storitev za starejše in druge odvisne družinske člane in članice

Nosilci:

MDDSZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

2.3 DRUŽBA ZNANJA BREZ SPOLNIH STEREOTIPOV

2.3.1 Položaj, trendi in izzivi

Izobraževanje, kultura, šport, znanost in visoko šolstvo

O današnji družbi govorimo kot o družbi znanja, saj sta razvoj in uporaba znanja ključnega pomena za njen napredek. V središču konkurenčne in na znanju temelječe družbe je človeški kapital oziroma polno izkoriščenje vseh razpoložljivih potencialov. Krepitev človeških virov ima v Sloveniji prednostno mesto tudi v srednjeročnih in nacionalnih raziskovalnih in razvojnih programih. Zato si ne smemo več privoščiti, da ostajajo ženske še naprej eden najbolj neizkoriščenih potencialov v družbi. Kot dokazujejo tudi najnovejši podatki in raziskave, njihovo znanje namreč ni ustrezno uporabljeno in ne zrcali njihove dejanske izobraženosti in sposobnosti, njihove možnosti za poklic in kariero pa so omejene.

Cilji strategije Evropa 2020 določajo, da naj bi do leta 2020 vsaj 40 % mladih, starih od 30 do 34 let, zaključilo terciarno izobraževanje in da naj bi se delež mladih, ki predčasno opustijo šolanje in usposabljanje, zmanjšal pod 10 %. Trenutno šolanje povsod v Evropi opušča več fantov, medtem ko mlade ženske dosegajo višjo stopnjo izobrazbe kot moški v skoraj vseh državah članicah in prevladujejo med novimi univerzitetno diplomiranimi osebami. V EU je bil leta 2012 delež deklet med mladimi osipniki in osipnicami za 24 % manjši kot delež fantov, za ženske je tudi za 27 % bolj verjetno, da bodo pridobile visokošolsko izobrazbo (Eurostat). Kljub temu je segregacija v poklicih še vedno visoka in večina žensk je zaposlena v pogosto slabše plačanih sektorjih.

Slovenija si je za doseganje ciljev evropske strategije Evropa 2020 postavila dva glavna cilja: da delež zgodnjih osipnikov ne bo presegel 5 % in da bo 40 % mlade generacije, stare od 30 do 34 let, imelo diplomu terciarnega izobraževanja.

Tudi v Sloveniji je med osipniki več fantov kot deklet, vendar je ta delež v primerjavi z drugimi evropskimi državami nizek, tako da smo zastavljeni evropski cilj že dosegli in prizadevati si moramo predvsem, da se položaj ne poslabša. Tudi evropski cilj na področju terciarnega izobraževanja je Slovenija leta 2013 že dosegla, toda neravnovesje med spoloma ostaja veliko: Slovenija spada celo med države z največjimi razlikami med spoloma (razlika oziroma vrzel med spoloma je večja samo še v Latviji in Estoniji). To pomeni, da ženske v Sloveniji cilj strategije Evropa 2020 ne le dosegajo, ampak celo presegajo, v primerjavi z ženskami pa so moški v Sloveniji še daleč od 40 % cilja izobraženih s končano terciarno izobrazbo.

Ne glede na to, da ne moremo govoriti o velikih razlikah v sposobnostih in nadarjenostih fantov in deklet za posamezne predmete, kar ne nazadnje dokazujejo tudi različna mednarodna tekmovanja, pa se to ne odraža v njihovih študijskih in poklicnih izbirah. Že na začetku samega izobraževanja se tako dekleta kot fantje spopadajo s predsodki in stereotipi, ki omejujejo njihove možnosti izbire pri odločanju za nekatere študijske smeri in poklice. Gre za stereotipne predstave o ženskih in moških vlogah ter za ženske in moške primernih poklicih, ki vplivajo na spolno zaznamovane izbire in odločitve, čeprav te niso v skladu s potrebami in razvojnimi trendi sodobne družbe. Zato je treba boj proti segregaciji glede na spol začeti zgodaj, pri čemer se ne smemo osredotočiti samo na ženske, ampak tudi na izbor študija fantov in moških ter na tista področja, kjer so manjšinsko zastopani. Oboji se namreč soočajo z na videz enakimi, v resnici pa omejenimi izbirami študijskih smeri in poklicev.

Ženske so na ravni izobraževanja na dodiplomski in podiplomski stopnji ter posledično med zaposlenimi v raziskovalno-razvojni dejavnosti izrazito skoncentrirane na področjih izobraževanja, zdravstva in sociale, družboslovja in humanistike, moški pa prevladujejo na področjih računalniških in tehniških ved.

Stereotipne predstave pa ne vplivajo le na spolno segregirane študijske izbire, temveč povečujejo tudi ekonomsko neenakost, saj preprečujejo ljudem, da bi polno uresničili svoje potenciale in s tem več prispevali k razvoju družbe. To se kasneje odraža tudi na trgu dela in pri možnostih napredovanja na položaje odločanja.

Te prevladujoče predstave pogosto ohranjajo in reproducirajo različni sistemi, organizacije in ustanove, od vzgojno-izobraževalnih in znanstvenoraziskovalnih do medijskih in oglaševalskih. Po drugi strani lahko ravno ti sistemi, če postanejo občutljivi za enakost spolov, veliko prispevajo k preseganju stereotipov. Zato je pomembno, da je vzgoja za enakost spolov sestavni del tako učnih vsebin v celotnem izobraževalnem sistemu kot rednih usposabljanj vzgojno-izobraževalnega kadra.

Tudi v znanosti se ženske srečujejo s stereotipiziranjem in prikrito diskriminacijo, ki otežuje njihovo akademsko kariero ter vpliva na njihovo raziskovalno produktivnost in akademsko raziskovanje. Diskriminacijo težko zasledimo v eksplicitnih uradnih izjavah ali pravnih dokumentih, pogosteje nanjo naletimo v implicitnih politikah in ravnanjih institucij, na primer v politiki zaposlovanja, napredovanja, nagrajevanja ter podeljevanja priznanj in časti itd. To pomeni veliko oviro za razvoj znanosti same in je tesno povezano tudi s problemom neenake zastopanosti na položajih odločanja. Kot kažejo analize in raziskave, delež žensk v akademskih ustanovah sicer narašča, toda njihovo napredovanje v višje nazive je počasno, zlasti ko gre za položaje na vrhu akademske kariernе lestvice.

Osnovni trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

V tem obdobju se je izobrazbena raven žensk in moških zviševala, delež diplomantk in diplomantov v starosti od 30 do 34 let je naraščal tako med ženskami kot med moškimi. Delež moških se je povečal za 10,1 odstotne točke (z 19,4 % leta 2005 na 29,5 % leta 2012), delež žensk pa kar za 19,5 odstotne točke (z 30,1 % leta 2005 na 49,6 % leta 2012). Med ženskami je bilo diplomantk z univerzitetno izobrazbo več kot 40 % (cilj strategije EU 2020) že leta 2010, medtem ko moški zaostajajo za 10,5 odstotne točke (Eurostat).

Manj pa se je spremenil delež žensk po področjih izobraževanja, saj ostaja približno enak. Ženske se še naprej izobražujejo predvsem na naslednjih področjih: izobraževanje, umetnost in humanistika, družbene vede, poslovne vede in pravo, zdravstvo in sociala ter storitve. Izredno malo jih je še naprej na področju tehnike, proizvodne in predelovalne tehnologije in gradbeništva (25,05 % leta 2012). Opazno izboljšanje pa je zaznati pri deležu žensk na področju znanosti, matematike in računalništva, saj se je s 33,4 % leta 2005 povečal na 41,0 % leta 2011 (SURS).

Med doktorji in doktoricami znanosti je razmerje med spoloma zadnja leta približno enako, rahlo v korist moških. V letu 2013 je bilo med tistimi, ki so pridobili doktorski naziv, 47,4 % žensk, leta 2005 47,6 % (SURS).

Naraščal je tudi delež žensk med visokošolskimi učitelji in učiteljicami ter raziskovalci in raziskovalkami.

Izvedene dejavnosti in napredek v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

V obdobju prvega nacionalnega programa so bile izvedene dejavnosti, ki so ustvarile podlago za sistematično vključevanje vidika enakosti spolov v izobraževalne kurikule, programe in gradiva na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja. Tako so bili razviti kazalniki za spremljanje enakih možnosti spolov v vzgoji in izobraževanju, pripravljene strokovne podlage za presojo gradiv v okviru dejavnosti Zavoda RS za šolstvo in oblikovani vzorčni modeli s priporočili za vključevanje vzgoje za enake možnosti spolov v kurikule, programe in učna gradiva ter predlogi študijskih programov in programov profesionalnega usposabljanja pedagoškega in svetovalnega kadra. Z izobraževanjem in usposabljanjem vzgojno-izobraževalnega kadra, oblikovanjem in izvajanjem priporočil, smernic in navodil za vzgojiteljice in vzgojitelje ter učiteljice in učitelje o vključevanju vzgoje za enakost spolov pri posameznih predmetih ter drugimi izvedenimi dejavnostmi so bile ustvarjene tudi podlage za sistematično izobraževanje in nadaljnje usposabljanje pedagoškega in svetovalnega kadra za enakost spolov. Tako so potekala tudi usposabljanja in izobraževanja o raznolikih metodah za spodbujanje deklet in fantov k enaki udeležbi v šolskih in obšolskih dejavnostih, v katerih je tradicionalno zastopan en ali drugi spol. Izvajali so se projekti, ki omogočajo osnovnošolkam vpogled v tipično moške poklice in spodbujajo vpis deklet na srednje šole, kjer prevladujejo fantje.

Na znanstvenem področju so bili izpeljani projekti, ki so pomembno prispevali k vključevanju načela enakosti spolov v znanstvenoraziskovalne programe, politike in organizacije. Velika pozornost je bila namenjena tudi dejavnostim za zmanjševanje horizontalne in vertikalne segregacije zaradi spola v znanosti in za zagotavljanje uravnotežene zastopanosti žensk in moških v procesih odločanja v znanosti ter pri nominacijah za znanstvene nagrade. V ta namen se je dejavno spodbujalo ustanove, ki predlagajo kandidate in kandidatke na razpisih za članstvo v posameznih telesih znanstvenih ustanov in za znanstvene nagrade, k doslednemu spoštovanju načela uravnotežene zastopanosti spolov. Prav tako se je podpiralo dejavnosti za načrtno vključevanje mladih in še posebej deklet za študij naravoslovnih in tehničnih ved. Pri tem je bila pozornost namenjena tudi razvijanju pristopov, ki so prilagojeni predvsem populaciji deklet. Na znanstvenem področju so bile organizirane tudi razprave in tematske konference v podporo raziskavam glede študij spolov in integracije načela enakosti spolov v znanstvenoraziskovalne programe, politike in organizacije.

Na kulturnem področju so bile izvedene dejavnosti, ki so promovirale kulturno-umetniško ustvarjanje umetnic in umetniških dogodkov, s katerimi se je najširšo javnost opozarjalo na neuravnoteženo zastopanost žensk v umetnosti in kulturi. Posebna pozornost je bila posvečena tudi uravnoteženi zastopanosti žensk in moških v strokovnih komisijah. Ministrstvo za kulturo je v Pravilnik o strokovnih komisijah dodalo določbo o uravnoteženi zastopanosti spolov pri sestavi komisij za potrebe vseh javnih pozivov in razpisov.

Na športnem področju so bile v okviru prizadevanj Komisije za ženski šport pri OKS izvedene dejavnosti, ki so ženske spodbudile k večji športni dejavnosti in večji zastopanosti na mestih odločanja v izvršnem odboru OKS in drugih športnih organizacijah. Tako je bilo v zadnjih letih opaziti izrazito pozitiven trend pri večji vključenosti žensk v rekreativnih dejavnostih, v okviru OKS pa se je glede na sedanje stanje kot spodnja meja zastopanosti uveljavila 10-odstotna zastopanost.

Ključni izzivi in usmeritve v obdobju novega nacionalnega programa 2015–2020

Na vzgojno-izobraževalnem področju bomo še naprej posvečali pozornost oblikovanju in izvajanju ukrepov za načrtno in sistematično odpravljanje neenakosti in preseganje stereotipnih družbenih vlog spolov na različnih področjih skozi celoten sistem vzgoje in izobraževanja. Pri tem nas bodo zanimala tako izobraževalne vsebine in programi kot poklicne in študijske usmeritve. Da bo podajanje vsebin lahko učinkovito, ukrepi pa trajnostno naravnani, potrebujemo dobro usposobljen pedagoški in svetovalni kader za enakost spolov.

Čeprav se delež žensk na vseh stopnjah izobraževanja počasi povečuje, so za pospešitev procesa uravnoteženja žensk in moških potrebne ciljno usmerjene politike in spodbude. Eden ključnih izzivov bo upiranje spolnim stereotipom pri izbiri študijske smeri in izbiri poklica. Ker dekleta ostajajo v »tipičnih ženskih študijih« in na splošno prevladujejo v pedagoških, humanističnih, družboslovnih, socialnih in zdravstvenih programih, medtem ko je za fante značilna prevlada v t. i. naravoslovno-tehniških programih, je treba vzpostaviti sistem, ki bo mlade bolj usmerjeno seznanjal z možnostmi netradicionalne izbire in spodbujal k nadaljnjemu izobraževanju v tistih smereh in poklicih, kjer so po spolu v manjšini in ki pomenijo poklice prihodnosti, zanimive z vidika trga dela.

Pri tem bo posebna pozornost posvečena nekaterim študijskim smerem, ki so posebnega pomena z vidika družbe znanja prihodnosti in ki prispevajo k premagovanju stereotipov v tistih sektorjih, ki so z vidika razvoja visoko vrednoteni in ki jih posebej izpostavlja tudi strategija EU 2020, npr. nove informacijske tehnologije in upravljanje energije. Industrija informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) prispeva četrtno k celotni rasti EU in 4 % delovnih mest, kljub temu pa primanjkuje usposobljenega kadra. Raziskave kažejo, da se ženske bolje odzivajo na varčevanje z energijo, pa vendar se ne odločajo za zaposlitve v sektorjih, povezanih z energijo. Zato je izredno pomembno spodbujanje mladih za izobraževanje v sektorju visokih tehnologij, pri čemer so ženske velik potencial, izziv ostaja tudi povečanje deleža žensk na trgu dela, ki bo zagotavljal Evropo, gospodarno z energetskimi viri.

Na znanstvenem področju si moramo še bolj prizadevati za spodbujanje vloge žensk v znanosti, zlasti na tistih smereh, kjer so v manjšini, spodbujanju vidika enakosti spolov v raziskavah in odpravljanju ovir v akademskih karierah žensk. Nadaljevale se bodo torej dejavnosti za zmanjšanje segregacije zaradi spola, za integracijo načela enakosti spolov v znanstvenoraziskovalne programe ter preseganje spolnih stereotipov v znanosti. Z nalogo, da obravnava vprašanja enakosti spolov in uveljavitve vloge žensk v znanosti v Sloveniji, je na MIZŠ ustanovljena Komisija za ženske v znanosti. Komisija sodeluje s Helsinško skupino o spolih v raziskavah in inovacijah pri Evropski komisiji. V skladu z Resolucijo o raziskovalni in inovacijski strategiji Slovenije 2011–2020, ki predvideva sprejetje ukrepov za enakost spolov, za spremembo zakonodaje in usmeritev pozornosti na vlogo spolov v raziskavah, pri pedagoškem delu in upravljanju institucij, komisija obravnava različne pobude in dokumente ter v zvezi z njimi daje informacije, mnenja in stališča. Ministrstvo bo s pomočjo komisije podpiralo promocijske dejavnosti, sledilo načelu uravnoteženega zastopanja obeh spolov pri imenovanju delovnih teles v pristojnosti ministrstva ter pri pripravi pravnih aktov in drugih strateških dokumentov. Poleg navedenega si je aktualna komisija v svoj program dela zadala tudi obravnavo ocenjevalnih postopkov v znanosti in etike v raziskavah in pri raziskovalkah ter raziskovalcih. Javno spodbujanje enakosti spolov v znanosti je ključna naloga komisije, ki temelji na sistematičnem spremljanju in odpravljanju virov spolne diskriminacije v znanosti, spremljanju indikatorjev spolne enakosti v znanosti ter refleksijah o številnih virih diskriminacije pri oblikovanju znanstvenih politik nasploh. Komisija pri tem zlasti poudarja pomen spremenjenega odnosa do jezika, večjo informiranost javnosti in vključevanje v mednarodne dejavnosti na področju žensk v znanosti.

Na znanstvenem področju bo ministrstvo sledilo ciljem in ukrepom iz Resolucije o raziskovalni in inovacijski strategiji 2011–2020 ter priporočilom Evropske komisije v zvezi z zagotavljanjem enakosti spolov v raziskovanju, ki jih bo opredelilo v Akcijskem načrtu za izboljšanje kariernih možnosti za raziskovalce v vseh obdobjih kariere in zagotavljanje načela enakih možnosti spolov. Kot članica EU se je Slovenija zavezala, da bo odpravila zakonodajne in druge ovire za izboljšanje kariernih možnosti žensk v skladu z načeli enakih možnosti spolov, izboljšala spolno neuravnoteženost v odločanju ter okrepila spolne dimenzije v vsebinah raziskovalnih programov in projektov. Zato bodo potrebne strukturne spremembe v institucionalizaciji znanstvenega raziskovanja, ki se morajo izražati v sprejetih programih spodbujanja spolne enakosti v organizacijah, ki financirajo in izvajajo znanstvenoraziskovalno dejavnost. Sprejem in izvajanje navedenega Akcijskega načrta in programov spodbujanja spolne enakosti sta vezana na zakonodajne spremembe raziskovalne dejavnosti v Sloveniji.

Vidik enakosti spolov je pomembno vključevati tudi v vse politike in programe na področju kulture, medijev ter športa, pri čemer moramo posebno pozornost nameniti podpori projektom in programom, ki spodbujajo odpravljanje stereotipov in podpirajo cilje enakih možnosti oziroma enakosti spolov. Pri tem bo posebna pozornost posvečena ustvarjalnosti in potencialu zapostavljenih družbenih skupin žensk in moških.

Spolno občutljiva raba jezika je eden od dejavnikov, ki prispevajo k enakosti spolov. Zato je treba dati večji poudarek uporabi obeh spolnih slovničnih oblik.

2.3.2 Cilji in ukrepi

I. ZMANJŠANJE NEENAKOSTI, PRESEGANJE STEREOTIPNIH DRUŽBENIH VLOG V VZGOJI, IZOBRAŽEVANJU IN ŠPORTU TER ZMANJŠANJE SEGREGACIJE ZARADI SPOLA V VZGOJNO-IZOBRAŽEVALNIH PROGRAMIH NA VSEH STOPNJAH TER V RAZLIČNIH ŠOLSKIH IN OBŠOLSKIH DEJAVNOSTIH

Cilj 1:

Sistematično vključevanje vsebin o enakosti spolov v kurikule, učna gradiva in programe strokovnega izpopolnjevanja na področju vzgoje in izobraževanja

Stanje:

Pri vzgoji in izobraževanju si v Sloveniji prizadevamo za dejavno uveljavljanje enakosti spolov na podlagi kurikulov. Glavni in splošni namen je predvsem spoprijemanje s tradicionalnimi in trdovratnimi spolnimi vlogami in stereotipi. Kurikul za vrtce med načeli uresničevanja ciljev navaja načelo enakih možnosti. V osnovnošolskem programu je enakost spolov in nediskriminacija vključena v različne predmete: v nižjih razredih se z enakostjo spolov učenci in učenke seznanjajo pri predmetu spoznavanje okolja, v višjih razredih pri predmetu etika in družba, gospodinjstva in v srednji šoli pri predmetu sociologija.

Ukrepi:

- vzpostavitev standardiziranega postopka za vključevanje vsebin o enakosti spolov v vzgojno-izobraževalne programe in učna gradiva ter njihovo preverjanje z vidika nestereotipnega prikazovanja žensk in moških
- posodabljanje učnih načrtov osnovne šole in gimnazije ter študijskih programov z vidika enakosti spolov in opredelitev ključnih vsebin
- nadaljnji razvoj kompetenc pedagoškega kadra na področju enakih možnosti spolov in diskriminacije zaradi spola, prepoznavanja spolnih stereotipov ter prikritega kurikula
- izvajanje programov in projektov, ki upoštevajo in spodbujajo enake možnosti žensk in moških v športu

Kazalniki:

- sprejeti standardizirani postopek za vključevanje vsebin o enakosti spolov v učna gradiva ter njihovo preverjanje z vidika nestereotipnega prikazovanja žensk in moških
- število posodobljenih učnih načrtov
- število projektov in programov, ki upoštevajo in vključujejo vidik enakosti spolov, prepoznavajo spolne stereotipe in jih spreminjajo

- število usposabljanj za razvoj kompetenc pedagoškega kadra na področju enakih možnosti spolov in diskriminacije zaradi spola, prepoznavanja spolnih stereotipov ter prikritega kurikula
- število posebnih programov za spodbujanje enakih možnosti žensk in moških v športu

Nosilci:

MIZŠ

Sodelujoči organi:

Zavod RS za šolstvo, Center za poklicno izobraževanje, Andragoški center, Šola za ravnatelje, Državni izpitni center, Pedagoški inštitut

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

Cilj 2:

Povečanje deleža deklet in fantov v izobraževalnih programih in usmeritvah, kjer so izrazito manjšinsko zastopani

Stanje:

V srednješolskem izobraževanju je bila spolna neuravnoteženost najbolj prisotna na področju naravoslovja, matematike in računalništva, kjer prevladujejo dijaki (96,5 %), tehnike, proizvodne tehnologije in gradbeništva (93,6 % dijakov) ter področju izobraževalnih ved in izobraževanja učiteljev in učiteljic, kjer prevladujejo dijakinje (93,3 %). Tako kot v preteklih letih ženske še naprej prevladujejo na višjih in visokih šolah ter fakultetah, ki izobražujejo za področje zdravstva in socialnega dela ter za pedagoško delo, moški pa prevladujejo na področju tehnike, proizvodne in predelovalne tehnologije in gradbeništva. Do spremembe je prišlo le pri izobraževanju za področje znanosti, matematike in računalništva, kjer se je delež študentk od leta 2004 do leta 2011 povečal za skoraj 10 odstotnih točk (SURS).

V visokošolskem izobraževanju ženske prevladujejo na višjih in visokih šolah ter fakultetah, ki izobražujejo za področje zdravstva in socialnega dela ter za pedagoško delo. Slovenija je evropski cilj, 40-odstotni delež prebivalstva, starega od 30 do 34 let s terciarno izobrazbo, dosegla leta 2013 (med ženskami 49,6 % in med moškimi 31,1 %). Med spoloma obstaja velika razlika (168 : 100) in je večja samo še v Latviji (185 : 100) in Estoniji (179 : 100) (Eurostat).

Ukrepi:

- spodbujanje dejavnosti in projektov za seznanjanje in usmerjanje učenk in učencev ter dijakov in dijakinj v vzgojno-izobraževalne programe ter šolske in obšolske dejavnosti, kjer izrazito prevladuje nasprotni spol, s posebnim poudarkom na usmerjanju deklet v izobraževalne programe na področju naravoslovnih in tehničnih usmeritev

Kazalniki:

- število dejavnosti in projektov, namenjenih seznanjanju in usmerjanju učenk in učencev ter dijakov in dijakinj v vzgojno-izobraževalne programe ter šolske in obšolske dejavnosti, kjer izrazito prevladuje nasprotni spol
- delež dijakinj poklicnega in srednješolskega izobraževanja po področjih izobraževanja
- delež žensk diplomantk terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja

Nosilci:

MIZŠ, MDDSZ, Zavod RS za zaposlovanje

Sodelujoči organi:

Zavod RS za šolstvo, Center za poklicno izobraževanje, Andragoški center, Šola za ravnatelje, Državni izpitni center, Pedagoški inštitut

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

II. ZMANJŠANJE NEENAKOSTI MED ŽENSKAMI IN MOŠKIMI V ZNANOSTI

Cilj 1:

Povečanje udeležbe žensk v znanosti in visokem šolstvu in izboljšanje njihovega položaja

Stanje:

Na podiplomskem študiju sta spola skoraj izenačena. Leta 2013 je bil delež žensk med prejemniki in prejemnicami doktorskega naziva 47,4 % (SURS). To pa se ne izraža v deležu raziskovalk z doktoratom, kjer jih je 31 %, na najvišjih raziskovalnih položajih, kot je na primer status redne profesorice, pa jih je 20 % (Evropska komisija, 2013). Nizek je tudi delež žensk v odborih, ki imajo vpliv na razdeljevanje finančnih sredstev za raziskave, saj znaša le 23 % (Evropska komisija 2013). Ženske kasneje v karieri vodijo samostojen nacionalni projekt (v 10 letih po doktoratu 33 % žensk in kar 43 % moških), redkeje se usposablja v tujini (zaradi družinskih razlogov) in tudi pogosteje menijo, da v raziskovanju prihaja do diskriminacije zaradi spola (34 % žensk in le 6 % moških) (Komisija za ženske v znanosti, 2011). Pogoji napredovanja so bolj prilagojeni moškimi. Prihaja tudi do razlik v plačah, nagradah in častnih nazivih. Med dobitniki najvišjih nagrad za znanost, Zoisove nagrade za življenjsko delo, v času med letoma 2000 in 2012 ni bilo nobene ženske. Seznam častnih doktoratov Univerze v Ljubljani od leta 1929, odkar se podeljuje ta naslov, do leta 2010 pokaže, da je bilo podeljenih 72 častnih doktoratov in ta naziv so dobile le štiri ženske. Med vsemi dobitniki oziroma dobitnicami naziva »častni senator« Univerze v Ljubljani, ki se podeljuje od leta 1997, ni bilo do zdaj še nobene ženske.

Trenutni delež žensk med raziskovalci in raziskovalkami za Slovenijo znaša 34 %, kar presega povprečje EU (30 %). Kljub temu je bilo leta 2007 v akademskem sektorju med rednimi profesoricami le 17 % žensk. V program Mladi raziskovalci se vključuje vse več žensk, zlasti v biotehničnih vedah, medicini, družboslovju in humanistiki.

Ukrepi:

- sprejem usmeritev in strategij za odpravljanje ovir v akademski karieri žensk
- spodbujanje programov in projektov, ki promovirajo ženske v znanosti

Kazalniki:

- število usmeritev in strategij za odpravljanje ovir v akademski karieri žensk
- število programov, ukrepov in projektov, ki promovirajo ženske v znanosti

Nosilci:

MIZŠ

Finančna sredstva.

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

III. BOLJŠA OPREMLJENOST S PODATKI, ANALIZAMI IN RAZISKAVAMI O ENAKOSTI SPOLOV

Cilj 1:

Povečanje števila znanstvenih raziskav in analiz o enakosti spolov

Stanje:

Znanstvenih analiz in raziskav o enakosti spolov je v Sloveniji malo. Izvajajo se nesistematično in večinoma je le od prizadevanj posameznikov in posameznic, ki so zainteresirani za tovrstne raziskave, odvisno, ali jim bo uspelo pridobiti sredstva za tovrstne teme. V zadnjih letih je bilo nekaj tovrstnih raziskav sofinanciranih v okviru Ciljnih razvojnih programov, ki jih razpisuje Javna agencija za raziskovalno dejavnost.

Ukrepi:

- spodbujanje in podpora raziskavam in študijam o enakosti spolov
- vključitev vidika spola v relevantne analize in raziskave

Kazalniki:

- število financiranih raziskav in analiz o enakosti spolov
- število analiz in raziskav, ki vključujejo vidik spola

Nosilci:

MIZŠ – ARRS

Sodelujoči organi:

vsa ministrstva, vsi uradi

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

IV. ODPRAVLJANJE STEREOTIPNE PODOBE SPOLOV IN SPODBUJANJE ENAKIH MOŽNOSTI ŽENSK IN MOŠKIH V KULTURI IN MEDIJIH

Cilj 1:

Povečanje števila projektov in programov, ki prispevajo k odpravljanju stereotipov in spodbujanju enakosti spolov v kulturi in medijih

Stanje:

Za oceno stanja manjkajo podatki o javnih sredstvih, dodeljenih kulturnim ustvarjalkam in ustvarjalcem ter projektom in programom, ki prispevajo k spodbujanju enakosti spolov, zato potrebujemo tudi več analiz o medijskih vsebinah in programih, ki odpravljajo stereotipe in spodbujajo enakost spolov, vključno s pripadnicami manjšinskih etničnih skupnosti.

Ukrepi:

- izdelava analiz o položaju žensk in moških v kulturi in medijih ter razlikah med spoloma
- podpora projektom, ki odpravljajo stereotipne podobe spolov in promovirajo načelo enakosti spolov v medijih ter na spletu, vključno s stereotipnimi podobami pripadnic manjšinskih etničnih skupnosti
- usklajevanje zakonskih in podzakonskih aktov s sprejetimi načeli enakih možnosti žensk in moških
- podpora projektom na področju manjšinskih etničnih skupnosti, ki vključujejo ženske ali so namenjene tudi ženskam, pripadnicam manjšinskih etničnih skupnosti

Kazalniki:

- število analiz o položaju žensk in moških v kulturi in medijih ter razlikah med spoloma
- število projektov, ki odpravljajo stereotipne podobe spolov in promovirajo ustavno načelo enakosti spolov, vključno s stereotipnimi podobami pripadnic manjšinskih etničnih skupnosti
- število usklajenih zakonskih in podzakonskih aktov s sprejetimi načeli enakih možnosti žensk in moških
- število projektov na področju manjšinskih etničnih skupnosti, ki vključujejo ženske ali so namenjeni tudi ženskam, pripadnicam manjšinskih etničnih skupnosti

Nosilci:

MK, MDDSZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

V. SPOLNO OBČUTLJIVA RABA JEZIKA

Cilj 1: Povečanje spolno občutljive rabe jezika

Stanje:

Jezik ima temeljno vlogo pri oblikovanju družbene identitete posameznika in posameznice ter je medsebojno povezan z družbenim obnašanjem in kulturo. Uporaba jezika, v katerem se zapovedujejo prisotnost, enak položaj in vloge žensk in moških v družbi, zgovorno zrcali, ali so deklice in dečki, ženske in moški obravnavani enako, enako prepoznavni v družbi in ali imajo enako vrednost in dostojanstvo. Toda v govorjenem in pisnem izražanju dajemo še vedno prednost moški slovnični obliki, pri čemer predpostavljamo, da velja za nevtralno in da zatorej vključuje ženske in moške. S spolno nediskriminatorno (»neseksistično«) rabo jezika je mogoče uskladiti jezik z družbenimi in kulturnimi spremembami, ki zaznamujejo življenje žensk in moških, ter prispevati k udejanjanju enakosti spolov. Zato je treba vse – zlasti šolstvo, medije, pristojne organe (državni organi, nosilci javnih pooblastil itd.) – spodbuditi k uporabi obeh spolnih slovničnih oblik.

K uporabi obeh spolnih slovničnih oblik nas trenutno zavezuje Poslovnik državnega zbora (115. člen), ki določa, da se mora v besedilu členov smiselno uporabiti ženski in moški spol v tistih prvih členih oziroma poglavjih predloga zakona, ki določajo temeljne subjekte predloga zakona, z navedbo, da se v nadaljnjem besedilu uporabi naslavljanje v moškem spolu.

Ukrepi:

- spodbujanje spolno občutljive rabe jezika v strokovnih, pravnih, upravno-administrativnih, vzgojno-izobraževalnih in političnih besedilih
- spodbujanje spolno občutljive jezikovne prakse v javni upravi, javnih medijih ter v vzgoji in izobraževanju

Kazalniki:

- število pobud in besedil, ki upoštevajo spolno občutljivo rabo jezika v strokovnih, pravnih, upravno-administrativnih, vzgojno-izobraževalnih in političnih besedilih
- sprejete smernice za spodbujanje spolno občutljive jezikovne prakse v javni upravi, javnih medijih ter v vzgoji in izobraževanju

Nosilci:

MK, MDDSZ, MJU, MIZŠ, MP

Sodelujoči organi:

ministrstva, samoupravne lokalne skupnosti, vzgojno-izobraževalni zavodi

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

2.4 SOCIALNA VKLJUČENOST

2.4.1 Položaj, trendi in izzivi

Zmanjšanje revščine in socialne izključenosti

Uspešna moderna družba temelji na vključevanju vseh posameznic, posameznikov in družbenih skupin v njeno družbeno okolje ter v politične, ekonomske in družbene procese, s čimer se omogoči njihova polna participacija v družbi.

Boj proti revščini in socialni izključenosti je v zadnjih letih postal eden glavnih ciljev številnih držav, ki se spopadajo z gospodarsko krizo in njenimi posledicami. Revščina v EU ogroža več kot 80 milijonov

Ljudi, med njimi je četrtnina otrok. Kot ugotavlja raziskava Eurobarometra Revščina in socialna izključenost (Poročilo Evropske komisije, 2010), je gospodarska kriza te razmere še poslabšala in s tem dodatno ogrozila ranljive skupine prebivalstva, ki so se že doslej težje vključevale na trg dela in v različne podpirne mreže. To ne prinaša zgolj deprivacije, temveč drsenje v izgubljanje vitalnih socialnovarstvenih pravic in revščino. Vključevanje ranljivih skupin v središče naše družbe in trga dela ter zmanjševanje revščine pa je ključnega pomena za trajnostno in vključujočo rast.

Da bi se na ravni EU učinkoviteje spopadli z revščino in socialno izključenostjo, je bila vzpostavljena Evropska platforma za boj proti revščini in socialni izključenosti, ki je ena izmed sedmih vodilnih pobud programa Evropa 2020 za pametno, trajnostno in vključujočo gospodarsko rast. Njen cilj je v državah članicah EU pred revščino in socialno izključenostjo obvarovati 20 milijonov ljudi. Evropska platforma proti revščini in socialni izključenosti vsebuje štiri ključne ukrepe: spodbujanje inovacij v socialni politiki, čim boljše izkoriščanje vseh skladov EU, zlasti Evropskega socialnega sklada, učinkovitejšo socialno zaščito in storitve, ki ustrezajo novim družbenim potrebam, ter pritegnitev širšega kroga partnerjev v boj proti izključenosti.

Področje socialne vključenosti je tesno povezano z drugimi področji, zlasti s področjem dela in socialno politiko. Ključna strategija preprečevanja in zmanjševanja revščine ter spodbujanja socialne vključenosti je namreč povečanje zaposlitvenih možnosti, zlasti najbolj ranljivih skupin prebivalstva. Zaposlitev je najučinkovitejši način, da se ljudem zagotovi samostojnost, finančna varnost in občutek pripadnosti. Da bi ženskam in moškim, ki živijo v revščini in so socialno izključeni, omogočili, da živijo dostojanstveno in dejavno sodelujejo v družbi, potrebujemo poleg dodatnih prizadevanj za povečanje zaposlitvenih možnosti tudi spodbujanje vseživljenjskega učenja, krepitev sistemov socialne varnosti ter celovito in aktivno politiko socialne vključenosti. To lahko spodbudimo le s sinergijo ukrepov, ki bodo ustvarili nove priložnosti za ljudi v novih življenjskih obdobjih in jih obvarovali pred socialno izključenostjo in tveganjem revščine. Vsi ti ukrepi morajo spodbujati tudi enakost spolov.

Pri oblikovanju predlogov in politik za spopadanje z revščino in socialno izključenostjo je treba poudariti pomembnost obravnavanja razlik med spoloma, saj je stopnja tveganja revščine pri ženskah višja kot pri moških. Največja vrzel obstaja med starejšimi ženskami in moškimi, pri čemer najbolj izstopajo samske ženske, starejše od 65 let. V zelo slabem položaju so tudi enostarševska gospodinjstva z vsaj enim vzdrževanim otrokom, pri čemer glavnino teh gospodinjstev tvorijo matere z otroki.

Strategija Evropa 2020 ugotavlja, da je nujno dejavno spodbujati socialno podjetništvo in družbene inovacije v podporo najbolj ranljivim skupinam ljudi. Pri tem je treba posebno pozornost nameniti tudi ženskam iz etničnih manjšin, zlasti romskim ženskam, ki so bolj izpostavljene revščini kot druge ženske. Med bolj ranljivimi skupinami žensk oziroma bolj izpostavljenimi tveganju revščine so tudi invalidne ženske, priseljenke oziroma migrantke ter ženske iz ruralnih predelov oziroma kmečke ženske.

Slovenija spada med države s podpovprečnim tveganjem revščine in socialne izključenosti, vendar pa je trend na tem področju zaskrbljujoč, saj se tveganje revščine povečuje hitreje kot v drugih evropskih državah. S tem smo se še dodatno oddaljili od cilja EU na tem področju. Slovenija si bo prizadevala za doseganje cilja EU 2020 glede revščine in socialne izključenosti z zavezo, ki jo je dala že v Nacionalnem reformnem programu (2010), in sicer, da bo zmanjšala število tistih, ki se srečujejo s tveganjem revščine za 40.000 oseb, glede na izhodiščno vrednost 360.000 iz leta 2008. Ker se je to število v letu 2012 še povečalo, se je Slovenija od tega cilja še oddaljila.

Ženske in moški revščino in socialno izključenost doživljajo na različne načine, različno pa se z njima tudi spopadajo. Zato je za oblikovanje ustreznih programov in ukrepov za zmanjševanje tveganja revščine in socialne izključenosti ranljivih družbenih skupin žensk in moških pomembno ugotavljati in spremljati razlike ločeno glede na spol ob upoštevanju dejstva, da ženske ali moški niso homogena skupina. Oblikovanje in izvajanje socialnovarstvenih storitev bo toliko bolj uspešno, kolikor bolj bodo ukrepi in programi prilagojeni različnim potrebam različnih skupin žensk in moških z večjim tveganjem revščine in socialne izključenosti.

Osnovni trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

Stopnja tveganja revščine (z dohodkom v naravi) se je od leta 2005 naprej zniževala in se pred začetkom gospodarske krize v letu 2007 znižala na najnižjo raven 10,9 %, nato je začela naraščati in leta 2013 je znašala 13,5 %. Vseskozi je višja pri ženskah kot pri moških. Leta 2005 je tveganje revščine za ženske znašalo 13,2 % za moške pa 9,6 %, leta 2013 pa je bila stopnja tveganja revščine

za ženske 14,6 % in 12,5 % za moške. Najvišja stopnja tveganja revščine je med brezposelnimi osebami, kjer je v obdobju od 2005 do 2013 narasla za 20,5 odstotne točke in znaša 45,9 % (pri ženskah 44,8 % in pri moških 47 %). Glede na tip gospodinjstva je stopnja tveganja revščine najvišje pri enočlanskih gospodinjstvih oseb, starejših od 65 let. Pri ženskah je znašala stopnja revščine leta 2013 42,1 %, pri moških 33,2 %. V primerjavi z letom 2005 se je pri ženskah znižala za 6,5 odstotne točke, pri moških pa zvišala za 7,2 odstotne točke. Poseben problem so tudi enostarševska gospodinjstva z vsaj enim vzdrževanim otrokom, saj je stopnja tveganja revščine leta 2013 znašala 30,1 % in se je v enem letu povišala za 4,2 odstotne točke (SURS).

V letu 2013 sta v primerjavi z letom 2005 za oba spola večji tudi stopnja materialne prikrajšanosti in preobremenjenost s stanovanjskimi stroški. Glede stopnje materialne prikrajšanosti so od leta 2005 do 2011 v slabšem položaju ženske, leta 2012 se je položaj obrnil, vendar je leta 2013 stopnja materialne prikrajšanosti spet višja pri ženskah (6,6 % moški in 6,7 % ženske) (SURS).

Podatki o prejemnikih in prejemnicah socialne pomoči kažejo, da je bilo leta 2012 v povprečju mesečno 46.304 prejemnikov in prejemnic socialne pomoči, leta 2005 pa 91.700 (MDDSZ). Glavni razlog za zmanjšanje števila prejemnikov in prejemnic socialne pomoči je spremenjena zakonodaja.

Izvedene dejavnosti in napredek v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

V tem obdobju so se izvajale dejavnosti za zagotavljanje dostopnosti in kakovosti storitev za zmanjševanje socialne izključenosti in tveganja revščine, prilagojene posebnim potrebam ranljivih skupin, med njimi tudi ranljivim skupinam žensk, ter posebni programi za izboljšanje zaposljivosti in socialne vključenosti ranjivejših skupin prebivalstva.

V okviru Operativnega programa razvoja človeških virov so bili izvedeni javni razpisi za izbiro projektov in programov, ki so vključenim osebam, med njimi tudi ženskam, omogočili boljše in intenzivno podporo njihovi delovni in socialni integraciji ter hkrati vplivali na ozaveščanje delodajalcev ter odpravljanje predsodkov, povezanih z zaposlovanjem ranljivih skupin na trgu dela.

Med ranljivimi skupinami, ki so še posebej izpostavljene tveganju revščine, je bila posebna pozornost namenjena tudi kmečkim ženskam in ženskam na podeželju. S ciljem izboljšati kakovost življenja in pogoje dela na podeželju so bila v okviru prizadevanj Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, društev na podeželju in kmetijske svetovalne službe organizirane dejavnosti za ozaveščanje članstva o vlogi in prizadevanjih kmečkih žensk za izboljšanje položaja.

Ministrstvo za okolje je v sodelovanju s Stanovanjskim skladom RS spodbujalo pridobivanje neprofitnih stanovanj prednostno za ranjive skupine žensk in moških, s čimer se je povečala dostopnost do neprofitnih stanovanj in ugodnih stanovanjskih kreditov za te skupine. Pri tem se je posebej spodbujalo delovanje in medsebojno sodelovanje nevladnih organizacij, ki delujejo na tem področju.

Ključni izzivi v obdobju novega nacionalnega programa 2015–2020

Slovenija si je v Strategiji razvoja Slovenije 2014–2020, ki je v pripravi, kot kvantitativni cilj na tem področju postavila zmanjšati število oseb z visokim tveganjem revščine ali socialne izključenosti s 386.000 na 321.000 oseb. Pri tem si je kot cilj zadala zmanjšanje tveganja revščine in povečanje socialne vključenosti vseh ogroženih in ranljivih skupin prebivalstva. Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020 pa med temeljnimi načeli omenja tudi načelo enakosti spolov oziroma nujnost upoštevanja vidika enakosti spolov pri izvedbi ukrepov, pri čemer posebej izpostavlja visoko stopnjo tveganja revščine pri starejših ženskah, zlasti pri tistih, ki živijo same.

Operativni program za izvajanje evropske kohezijske politike 2014–2020 med ključne politike boja proti revščini in socialni izključenosti uvršča vključevanje in povečanje zaposljivosti neaktivnih, dolgotrajno brezposelnih in dolgotrajnih prejemnikov in prejemnic socialnih pomoči. Pomembno je tudi razvijanje novih storitev dolgotrajne oskrbe, vlaganje v spodbujanje aktivnega in zdravega življenjskega sloga v celotnem življenjskem obdobju, vključno z zmanjšanjem neenakosti v zdravju, ter spodbujanje socialne vključenosti z dostopom.

Povečanje socialne vključenosti in zmanjšanje tveganja revščine najbolj ranljivih oziroma izključenih skupin je zaradi učinkov gospodarske krize na ženske in moške med najpomembnejšimi cilji nacionalnega programa v naslednjem obdobju. Pri tem se bomo osredotočili predvsem na najbolj ranjive oziroma izključene skupine žensk, ki so izpostavljene največjemu tveganju revščine in socialni

izključenosti, to pa so starejše ženske, ki živijo same, ženske v enostarševskih materinskih družinah in zapostavljene skupine žensk.

Sprejeta je bila Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva za obdobje 2013–2020, ki določa, da je treba pri storitvah in programih upoštevati načelo enakosti spolov. Med strategijami za zmanjšanje tveganja revščine, povečanje socialne vključenosti socialno ogroženih in ranljivih skupin prebivalstva je naveden razvoj novih (inovativnih) ukrepov za zmanjšanje revščine in socialno vključevanje skupin, kot so otroci, starejši, enostarševske družine, starejše samske ženske itd.

2.4.2 Cilji in ukrepi

I. ZMANJŠANJE NEENAKOSTI MED SPOLOMA GLEDE IZPOSTAVLJENOSTI TVEGANJU REVŠČINE

Cilj 1:

Povečanje socialne vključenosti in zmanjšanje tveganja revščine žensk, zlasti starejših žensk, ki živijo same, in enostarševskih družin ter zapostavljenih skupin žensk

Stanje:

V letu 2013 je bila stopnja tveganja revščine 14,5 % in se je v primerjavi z letom prej zvišala za 1 odstotno točko. Stopnja tveganja revščine je višja pri ženskah (15,4 % v 2013) kot pri moških (13,5 % v 2013), predvsem pri ženskah, starejših od 60 let (ženske 22,1 %, moški 12,1 % v 2013), in ženskah, starejših od 65 let, ki živijo same (ženske 42,1 %, moški 33,2 % v 2013). Tveganje revščine je višje tudi v enostarševskih družinah (30,1 % v 2013); večina le-teh so materinske enostarševske družine (SURs). Ženske prevladujejo tudi med dolgotrajno revnimi osebami.

Največja neravnovesja med spoloma v stopnji tveganja revščine obstajajo pri starejših in s starostjo naraščajo.

Posebna skupina žensk, ki je pogosteje v položaju socialne izključenosti, so kmečke ženske, ki imajo omejene možnosti pri izkoriščanju nekaterih socialnih pravic ter slabšo dostopnost do različnih storitev.

Med ranjivejše družbene skupine pa se uvrščajo tudi Romi in še posebej Rominje, invalidi in invalidke ter priseljenci in priseljenke. Med tujimi državljani, starimi od 20 do 64 let, je bila leta 2011 stopnja tveganja revščine 44,0 % in med tujimi državljkami 50,0 % (Eurostat).

Ukrepi:

- izvajanje projektov in programov za povečanje socialne vključenosti in zmanjšanje tveganja revščine žensk
- posebni programi za povečanje socialne vključenosti in zmanjšanje tveganja revščine, zlasti starejših žensk, ki živijo same, in enostarševskih družin
- vzpostavitev načina spremljanja (nenehno spremljanje – podatki) in analize o socialni izključenosti in izpostavljenosti tveganju revščine zapostavljenih skupin žensk
- posebni programi in projekti, namenjeni večji socialni vključenosti zapostavljenih skupin žensk

Kazalniki:

- stopnja tveganja revščine žensk in razlika med spoloma
- stopnja tveganja revščine starejših žensk (nad 65 let) in razlika med spoloma
- stopnja tveganja revščine enostarševskih družin
- podatki in analize o socialni vključenosti in izpostavljenosti tveganju revščine zapostavljenih skupin žensk
- število udeleženk delavnic, posvetov in drugih prireditev v okviru stanovskega, interesnega in drugega povezovanja, namenjenih spodbujanju večje socialne vključenosti zapostavljenih skupin žensk

Nosilci:

MDDSZ, MKGP

Sodelujoči organi:

Urad za narodnosti

Finančna sredstva

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

2.5 ZDRAVJE ŽENSK IN MOŠKIH

2.5.1 Položaj, trendi in izzivi

Varovanje spolnega in reproduktivnega zdravja, skrb za duševno zdravje ter odprava neenakosti v zdravju

Razlike v zdravju med ženskami in moškimi so izraz razlike v razmerju moči med spoloma, bioloških značilnosti, reproduktivnih značilnosti, načina življenja in izpostavljenosti dejavnikom tveganja ter so pogojene tudi z različnimi spolnimi vlogami v družbi.

Slabo gospodarsko stanje v družbi praviloma povečuje neenakosti v zdravju in negativno vpliva na zdravje žensk in moških. Družba, ki ima težave z naraščajočo revščino in socialno izključenostjo, mora zagotoviti pogoje za solidarnost in enakost. Veliko pozornosti mora posvečati dolgoročno najbolj učinkovitim in dostopnim, preventivnim in promocijskim ukrepom, zlasti pri preprečevanju in zgodnjem odkrivanju kroničnih bolezni ter vlaganju v spodbujanje aktivnega in zdravega življenjskega sloga v celotnem življenjskem obdobju, vključno z zmanjševanjem neenakosti v zdravju. To so ukrepi, ki lahko pomembno pripomorejo k večji kohezivnosti družbe.

Zdravstvena strategija EU Skupaj za zdravje opozarja na razlike v zdravju med spoloma in poudarja odpravo neenakosti v zdravju med različnimi družbenimi skupinami. Podpira splošno strategijo Evropa 2020, s katero naj bi se EU razvila v pametno, trajnostno in vključujoče gospodarstvo, ki bo omogočalo napredek vsem. Nujen pogoj za to je zdravo prebivalstvo.

Pričakovana življenjska doba ob rojstvu se je v državah članicah EU v zadnjih letih podaljševala, medtem ko se je prezgodnja umrljivost izrazito zmanjšala. Pričakovati je, da lahko človek več kot tri četrtine življenja preživi pri dobrem zdravju. K podaljšanju življenjske dobe so skozi zgodovino znatno prispevali izboljšanje življenjskih in delovnih razmer ter uvedba zdravju prijaznejšega življenjskega sloga ljudi, veliko pa naj bi k temu pripomogel tudi napredek v zdravstveni oskrbi.

Tako kot v drugih evropskih državah je tudi v Sloveniji pričakovano trajanje življenja daljše pri ženskah kot pri moških. Zelo pomembna kazalnika zdravja sta obolevnost in umrljivost prebivalstva. Najpogostejši razlogi za prezgodnjo umrljivost so: rak, nezgode in nasilne smrti, srčno-žilne bolezni in bolezni prebavil, ki so pred 65. letom starosti veliko pogostejši pri moških kot pri ženskah.

Kljub temu, da ženske živijo dlje kot moški, pa večji del svojega življenja preživijo v slabem zdravju zaradi kroničnih bolezni in manjših zmožnosti. Slovenija se po kazalniku let zdravega življenja uvršča na sam rep držav EU. Delež življenja brez oviranosti je tako za moške kot za ženske tretji najmanjši v EU. Številne družbene vloge, ki jih ženske izpolnjujejo, so povezane z njihovo veliko obremenjenostjo, kar se med indikatorji zdravja kaže s slabšim ocenjevanjem lastnega zdravja, večjo obremenjenostjo s stresom in tudi več izostajanja z dela zaradi bolezni in nege družinskih članov in članic. Kljub večjim obremenitvam s stresom pri ženskah so moški bolj ogroženi zaradi prezgodnje umrljivosti zaradi samomora. Pri moških je tudi petkrat višja kot pri ženskah prezgodnja umrljivost zaradi nezgod.

Področje, kjer obstajajo pomembne razlike med spoloma in je povezano z različnimi zdravstvenimi izidi, je duševno zdravje. Duševno zdravje je pomembno za posameznika, posameznico in družbo. Duševno zdravje omogoča posamezniku oziroma posameznici udeleževanje njegovih/njenih umskih in čustvenih zmožnosti ter mu/ji omogoča, da najde in izpolni svojo vlogo v poklicnem, družbenem in zasebnem življenju. Za družbo je dobro duševno zdravje podlaga za družbeno kohezijo in večjo blaginjo. Slabše duševno zdravje se pojavlja pri dekletih že v mladostniškem obdobju. Med odraslimi pa se ženske pogosteje kot moški čutijo napete, pod stresom ali velikim pritiskom in to tudi težje in slabše obvladujejo. Ženske pogosteje doživljajo stres zaradi težav v družini, slabih odnosov med sodelavci in sodelavkami ter osamljenosti, moški pa zaradi obremenitev na delovnem mestu.

Pomemben kazalnik uresničevanja enakosti ženk in moških na področju zdravja je dostopnost zdravstvenega varstva ter uporaba in prilagojenost storitev potrebam žensk in moških. Zdravstveno varstvo na primarni ravni uporabljajo ženske v zgodnejših obdobjih življenja pogosteje kot moški, kar je povezano tudi z njihovo reproduktivno vlogo. Pri ženskah opažamo večjo sprejemljivost za ponujene preventivne storitve in programe. Podatki za državni program odkrivanja raka debelega črevesja in danke, ki je enako dostopen za moške in ženske, kažejo, da se ženske značilno boljše odzivajo za sodelovanje v programu in s tem učinkovito zmanjšujejo tveganje obolenja in smrti zaradi te vrste raka.

Temelj politike varovanja spolnega in reproduktivnega zdravja celotne populacije je varovanje spolnih in reproduktivnih pravic žensk in moških. Spolne in reproduktivne pravice se zagotavljajo z dobro dostopnostjo ter možnostjo izbire različnih oblik storitev, s poudarkom na zagotavljanju dostopnosti do brezplačne kontracepcije in splava, storitev v času nosečnosti, poroda in poporodnega obdobja ter zgodnjem odkrivanju bolezni reproduktivnega sistema.

Izobraževanje, informiranje, ozaveščanje in svetovanje o spolnem in reproduktivnem zdravju in pravicah v vseh življenjskih obdobjih povečujejo možnosti izbire ter prispevajo k varovanju reproduktivnega zdravja žensk in moških in k zgodnjemu odkrivanju ter obravnavi s tem povezanih bolezni in stanj.

Osnovni trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu je za ženske precej višje kot za moške (82,9 leta za ženske in 77 let za moške leta 2012), pri čemer se v zadnjih letih hitreje povišuje pri moških. V primerjavi z letom 2005 se je pri moških povišalo za 2,2 leta in pri ženskah za 1 leto (SURS).

Če pri pričakovanem trajanju življenja velja, da je za ženske daljše, pa je bilo leta 2012 pričakovati, da bodo moški preživeli 0,9 leta več brez oviranosti, medtem ko je razlika leta 2005 znašala 3,7 leta v korist žensk. Ker ženske živijo dlje kot moški, je relativni kazalnik za ženske še toliko slabši – ob rojstvu je pričakovati, da bo ženska preživela 66,7 % življenja brez oviranosti (2005: 74,3 %), moški pa 73,3 % (2005: 76,3 %) (SURS).

Umrljivost zaradi samomora in prometnih nezgod pada pri obeh spolih. Število samomorov se je od leta 2005 do 2012 znižalo za 60 primerov (pri ženskah za 32 in pri moških za 28 primerov, število smrti zaradi prometnih nezgod pa za 120 (pri ženskah za 36, pri moških za 84 primerov). Umrljivost raste zaradi zastrupitve (s prepovedanimi drogami in alkoholom) tako pri moških kot pri ženskah. Pri ženskah narašča tudi stopnja hospitalizacij zaradi zastrupitev s psihotropnimi zdravili, kar vse kaže na slabo duševno zdravje pri obeh spolih in bolezni odvisnosti (NIJZ).

V zadnjih letih je raba hormonske kontracepcije stabilna, raba intrauterine kontracepcije pa se je povečala, kar se kaže tudi v zniževanju stopnje dovoljene splavnosti. V obdobju od 2005 do 2012 se je stopnja dovoljene splavnosti znižala z 11,7 na 8,7. Znižala se je v vseh starostnih skupinah (NIJZ).

Različni kazalniki zdravja nosečnic, porodnic in novorojenčkov so stabilni in za zdaj ne kažejo pomembnega izboljševanja stanja. Sicer je v večini držav EU še vedno prisoten trend izboljšanja. Stopnja maternalne umrljivosti je v obdobju od 2005 do 2009 znašala 15 maternalnih smrti ali 15,0 na 100.000 živorojenih otrok (NIJZ). V obdobju 2009–2011 pa je bila stopnja maternalne umrljivosti nižja. Za zdaj še ni mogoče na podlagi teh podatkov sklepati o trendu, saj gre za majhne absolutne številke in prekratko obdobje.

Za uspešno zmanjšanje rakavih bolezni je sprejet Državni program obvladovanja raka v Sloveniji 2010–2015; Državni program zgodnjega odkrivanja raka na materničnem vratu (ZORA) uspešno poteka že od leta 2003 in kaže dobre rezultate, saj je incidenca raka na materničnem vratu pomembno upadla.

Pojavnosti raka dojke se že več kot dvajset let povečuje. Od leta 2008 deluje tudi nacionalni presejalni program za zgodnje odkrivanje raka dojke. Že več kot deset let poteka oportuno presejanje raka dojk, kar pomeni, da se presejalne mamografije za zgodnje odkrivanje raka dojk lahko udeleži vsaka ženska v starosti 50 do 69 let, torej takrat, ko je ta rak najpogostejši in zato izvedba presejalne mamografije upravičena. Že od leta 2008 se postopno ta sistem nadgrajuje tako, da vsaka ženska dobi osebno vabilo za sodelovanje in da se sama obravnava žensk izvaja po enotnih, evropskih standardih kakovosti. Ta organizirani presejalni program trenutno že poteka v območnih enotah Ljubljana in Maribor. Nosilec programa je v zaključni fazi priprave natančnega načrta širitve organiziranega programa, ki se bo po celotni Sloveniji izvajal po najvišjih standardih kakovosti. Vendar pa je na

območjih, kjer organiziran program še ni vpeljan, ženskam do njegove vzpostavitve seveda še naprej na razpolago oportuno presejanje.

Izvedene dejavnosti in napredek v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

V Sloveniji se v okviru zdravstvenega varstva v skladu s Pravilnikom za izvajanje preventivnega zdravstvenega varstva na primarni ravni (Uradni list RS, št. 19/98, 47/98, 26/00, 67/01, 33/02, 37/03, 117/04, 31/05, 83/07, 22/09 in 17/15) izvajajo naslednje vrste preventivnih pregledov: pregledi žensk v reproduktivni dobi, za preprečevanje srčno-žilnih bolezni, preventivni pregledi novorojenčkov, predšolskih in šolskih otrok, mladine in študentov.

Ministrstvo za zdravje redno sofinancira programe na temo krepitev zdravja, kjer je poseben poudarek na zmanjševanju neenakosti v zdravju. V okviru javnih razpisov za programe varovanja in krepitev zdravja so bila razpisana sredstva namenjena pomoči ranljivim skupinam v reproduktivnem obdobju (materam med nosečnostjo, po porodu, partnerjem, svojcem), programom za preprečevanje okužbe s HIV in varnejšo spolnosti med moškimi, ki imajo spolne odnose z moškimi, ter med drugimi ciljnim skupinami, predvsem mladimi z bolj tveganim spolnim vedenjem.

Pri preprečevanju spolno prenosljivih okužb se uspešno izvaja program testiranja moških, ki imajo spolne odnose z moškimi, na HIV in druge spolno prenosljive okužbe. Testiranje poteka izven zdravstvenih ustanov.

V tem obdobju so bili programi namenjeni tudi ranljivim skupinam žensk, ki imajo pogosto težave z dostopnostjo do različnih storitev in informacij s področja zdravja in zdravstvenega varstva.

Izvedba posebnih programov (ZORA, DORA) s poudarkom na zgodnjem odkrivanju raka na materničnem vratu in raka dojke je pomembno prispevala k izboljšanju reproduktivnega zdravja žensk oziroma zmanjšanju pojavnosti razširjenega raka na materničnem vratu in zmanjšanju umrljivosti zaradi raka na dojkah.

S programom zgodnjega odkrivanja raka debelega črevesa in danke (SVIT) se je povečal delež zgodaj odkritih rakov in zmanjšalo število umrlih za tem rakom.

Glavni nosilci izvedenih projektov in programov so bili MZ, IVZ, OI, nevladne organizacije in javni zavodi na področju zdravja, MDDSZ (duševno zdravje), MKGP, društva na podeželju in kmetijske svetovalne službe (kmečke ženske).

Sprejet je bil Zakon o duševnem zdravju (2008), ki določa sistem zdravstvene in socialnovarstvene skrbi na področju duševnega zdravja, nosilce oziroma nosilke te dejavnosti, pravice osebe med zdravljenjem ter postopke sprejema. Na njegovi podlagi je bila sprejeta Resolucija o nacionalnem programu duševnega zdravja 2011–2016, ki upošteva razlike med spoloma ter specifične potrebe žensk in moških.

Sprejeta sta bila tudi Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008) in Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini, ki določa še bolj okrepljeno medsektorsko sodelovanje za učinkovitejšo prepoznavo in obravnavo žrtev nasilja v družini. Zdravstveni delavci in delavke imajo izjemno pomembno vlogo pri prepoznavanju žrtev nasilja in ustreznem ukrepanju ter nudenju pomoči žrtvam, saj so tisti strokovnjaki in strokovnjakinje, s katerimi se bodo žrtve nasilja najverjetneje srečale. Izpostavljenost nasilju pomembno vpliva na zdravje žrtve, tako na telesno kot na duševno, in posledice izpostavljenosti so dolgotrajne.

Ključni izzivi v obdobju novega nacionalnega programa 2015–2020

Zagotavljanje in izboljšanje spolnih in reproduktivnih pravic žensk in moških ostaja ključni izziv na področju zdravja. Poudarek bo na dobri dostopnosti ter možnosti izbire različnih oblik storitev, s poudarkom na zagotavljanju dostopnosti do kontracepcije, storitev v času nosečnosti, poroda in poporodnega obdobja ter zgodnjem odkrivanju bolezni reproduktivnega sistema.

Na Nacionalnem inštitutu za javno zdravje se izvaja projekt Skupaj za zdravje, financiran iz sredstev Norveškega finančnega mehanizma. Projekt je posvečen celoviti analizi izvajanja zdravstvenega varstva ter pripravi izhodišč za izvajanje integrirane preventive kroničnih bolezni in zmanjševanje neenakosti v zdravju pri odraslih prebivalcih Slovenije. Projekt je usmerjen tudi na populacijo otrok in mladostnikov s posebnim poudarkom na preventivnem zdravstvenem varstvu in zmanjševanju neenakosti v zdravju. Rezultat projekta bodo predlogi sistemskih ukrepov za lažji dostop ranljivih

skupin do zdravstvenega zavarovanja in zdravstvenega varstva ter predlogi za nadgradnjo sedanjega programa zdravstvenega varstva otrok in mladostnikov, tako da bo zagotovljen pravičen in enak dostop do kakovostnih zdravstvenih storitev in zdravstveno vzgojnih intervencij vsem otrokom in mladostnikom.

V okviru programa Norveškega finančnega mehanizma se na področju pobud za javno zdravje izvajajo tudi projekti, namenjeni zmanjševanju razlik v zdravju med skupinami uporabnikov.

Posebno skrb je treba posvetiti spolnemu in reproduktivnemu zdravju in pravicam (SRZP) mladostnic in mladostnikov ter jim zagotoviti stalen in sistemski pristop do ustrezne informiranosti in do pridobivanja veščin za odgovorno odločanje v zvezi s SRZ ter do mladim prijaznega reproduktivnega zdravstvenega varstva. Zato je treba v šolah zagotoviti vzgojo za zdravo spolnost.

Analize kazalnikov perinatalnega zdravja, ki so bile opravljene v zadnjih letih, so pokazale, da so kljub teoretično univerzalno zagotovljenemu preventivnemu in kurativnemu zdravstvenemu varstvu v nosečnosti in ob porodu izidi nosečnosti pri ženskah z nižjim socialno-ekonomskim položajem slabši. Zato je treba v okviru obporodnega zdravstvenega varstva posebno skrb namenjati ženskam z nižjim socialno-ekonomskim položajem ter posebej ranljivim oziroma izključenim skupinam (priseljence, žrtve nasilja v družini itd.). Več pozornosti je treba nameniti celoviti obravnavi nosečnic in otročnic s posebnim poudarkom na duševnem zdravju.

V naslednjem obdobju je treba zagotoviti tudi dostopnost programa zgodnjega odkrivanja raka dojke DORA na ravni celotne države in s tem enako obravnavo vseh žensk v Sloveniji.

Podatki kažejo, da je ogroženo zdravje moških, ki imajo spolne odnose z moškimi. Ti imajo večjo možnost za okužbo s katero od spolnih bolezni (HIV, sifilis, HBV, gonoreja) in potrebujejo oskrbo, prilagojeno specifičnim potrebam, ki jih imajo zaradi svojega življenjskega sloga in spolnih navad. Zdravstveno osebje je treba izobraževati o njihovih specifičnih potrebah in odpravljati ovire, ki preprečujejo odločitev za obisk zdravnika ali zdravnice, med katerimi je najpomembnejši razlog strah pred stigmo in diskriminacijo.

2.5.2 Cilji in ukrepi

I. VAROVANJE IN KREPITEV ZDRAVJA ŽENSK IN MOŠKIH

Cilj 1:

Izboljšati zdravje in zmanjšati razlike v zdravju med ženskami in moškimi

Stanje:

Čeprav moški umirajo mlajši, večina raziskav kaže, da ženske pogosteje obolevajo in večji delež svojega življenja preživijo v bolezni. Tretjina žensk med 20. in 64. letom ima kakšno dolgotrajno bolezen ali zdravstveno težavo, okoli 7 % pa jih svoje splošno zdravstveno stanje ocenjuje kot slabo ali zelo slabo. Zdravnika oziroma zdravnico obiščejo večkrat kot moški, med glavnimi vzroki so akutne okužbe dihal in sečil, bolezni ženskih spolnih organov in skeletno-mišične bolezni, pri mlajših tudi poškodbe in po 50. letu starosti srčno-žilne bolezni, predvsem zvišan krvni tlak. Pogosti so tudi preventivni pregledi, predvsem zaradi presejanja raka materničnega vratu, kontracepcijskega svetovanja in pregledov v nosečnosti. Vodilni razlogi za odsotnost z dela žensk so skeletno-mišične bolezni, poškodbe, akutne okužbe dihal in duševne motnje, pri mlajših beležimo tudi zelo pogoste in dolge bolniške odsotnosti med nosečnostjo ter pogoste odsotnosti zaradi nege družinskega člana oziroma članice. Pri moških so najpogostejši razlogi za odsotnost z dela bolezni dihal, poškodbe in zastrupitve izven dela, skeletno-mišične bolezni, infekcijske in parazitske bolezni. Ženske v starosti od 20 do 64 let so pogosteje kot moški zdravljene v bolnišnici, vendar gre razlika na račun mlajših žensk in njihove reproduktivne vloge. Glavni razlogi za hospitalizacijo so namreč pri ženskah do 40. leta nosečnost in porod ter nevarne bolezni spolnih organov. Slednje zavzemajo vodilno mesto vse do 60. leta starosti. Med pomembnejšimi vzroki hospitalizacij so še benigne in maligne neoplazme, bolezni prebavil, predvsem žolčnika, poškodbe ter bolezni obtočil in mišično-skeletnega sistema (NIJZ).

Ukrepi:

- dejavnosti za zmanjšanje neenakosti glede dostopa in obravnave pri zdravstvenih storitvah ter uvajanje ustreznih ukrepov v zdravstvenem sistemu in medresorskih politikah
- razvoj in izvajanje preventivnih programov z novimi pristopi za izboljšanje odzivnosti moških

Kazalniki:

- pričakovano trajanje življenja žensk in moških
- pričakovano trajanje življenja v zdravju žensk in moških
- odzivnost na preventivne programe po spolu
- samoocene zdravja po spolu

Nosilci:

MZ, NIJZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

Cilj 2:

Izboljšati spolno in reproduktivno zdravje žensk in moških

Stanje:

Preskrbljenost žensk z ginekologom oziroma ginekologinjo na primarni ravni je bila leta 2012 povprečno 6.500 žensk, starih 13 ali več let na enega ginekologa oziroma ginekologinjo, kar presega strokovni normativ. Razlike ostajajo po regijah. Najboljša preskrbljenost je na območju Notranjsko-kraške regije, najslabša pa v Obalno-kraški regiji.

Podatki *Registra raka* za Slovenijo 2010 kažejo, da je pri ženskah na prvem mestu rak dojke, dobra petina primerov vseh rakov (20,9 %), pri moških pa rak prostate (18 % vseh primerov). Med najpogostejše spolno prenosljive okužbe se uvrščajo klamidijske okužbe, gonoreja, nespecifični uretritis, genitalni herpes in genitalne bradavice, zaslediti pa je tudi primere sifilisa. V letu 2012 je bilo okuženih več moških kot žensk. Med prijavljenimi primeri okužbe s HIV prevladujejo moški. Leta 2012 je bilo med njimi 42 moških in 3 ženske. Za aidsom je zbolelo 11 moških in 1 ženska (NIJZ).

V obdobju od 2000 do 2009 je bilo od 0 do 5 maternalnih smrti na leto. Tako znaša povprečna stopnja maternalne umrljivosti v tem obdobju 13,3 na 100.000 živorojenih otrok. Zato je zagotovljeno stalno spremljanje in posodabljanje dejavnosti na področju zmanjševanja maternalne obolevnosti in umrljivosti.

Ukrepi:

- priprava predloga mreže primarnega reproduktivnega zdravstvenega varstva in strategije varovanja spolnega in reproduktivnega zdravja
- posodobitev vsebine preventivnih programov za varovanje spolnega in reproduktivnega zdravja, upoštevajoč tudi različnost potreb glede na spol
- krepitev kapacitet na nacionalni ravni za spremljanje in razvoj kazalnikov reproduktivnega zdravja
- razširitev preventivnih programov varovanja spolnega in reproduktivnega zdravja na celotno državo
- razvoj in izvajanje programov ozaveščanja in informiranja o spolnem in reproduktivnem zdravju in pravicah, vključno z vzgojo za zdravo spolnost v šolah
- izobraževanje zdravnikov in zdravnic na primarni in sekundarni ravni o nediskriminatorni obravnavi in posebnih potrebah specifičnih skupin moških oziroma žensk
- povečanje dostopnosti do ginekologov in ginekologinj na primarni ravni, s posebno pozornostjo in občutljivostjo do mladostnic in zapostavljenih skupin žensk
- izobraževanje zdravstvenih delavk in delavcev za učinkovitejšo obravnavno nasilja v družini v zdravstveni dejavnosti
- programi psihosocialne pomoči ženskam po izkušnjah nasilja in drugih travmatskih dogodkih
- izobraževanje strokovnjakov in strokovnjakinj v primarnem zdravstvu in drugih strokovnjakov in strokovnjakinj za prepoznavo duševnih stisk in samomorilnosti

Kazalniki:

- število posodobljenih preventivnih programov za varovanje spolnega in reproduktivnega zdravja

- stopnja maternalne umrljivosti
- stopnja mrtvorodenosti
- stopnja perinatalne umrljivosti
- število in obseg programov za ozaveščanje, krepitev in izboljšanje spolnega in reproduktivnega zdravja
- pregledanost v programih ZORA in DORA ter umrljivosti zaradi raka materničnega vratu in raka dojke
- delež zgodnjih diagnoz okužbe s HIV
- število usposobljenih zdravstvenih delavcev in delavk za učinkovitejšo obravnavno nasilja v družini v zdravstveni dejavnosti
- število uporabnic programov psihosocialne pomoči ženskam po izkušnjah nasilja in drugih travmatskih dogodkih
- število usposobljenih strokovnjakov in strokovnjakinj v primarnem zdravstvu in drugih strokovnjakov in strokovnjakinj na področju prepoznave duševnih stisk in samomorilnosti

Nosilci:

MZ, NIJZ, Onkološki inštitut

Sodelujoči organi:

MIZŠ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in Norveškega finančnega mehanizma.

2.6 URAVNOTEŽENA ZASTOPANOST ŽENSK IN MOŠKIH NA POLOŽAJIH ODLOČANJA

2.6.1 Položaj, trendi in izzivi

Položaji odločanja v politiki, gospodarstvu in na drugih področjih družbenega življenja

Neenaka udeležba žensk in moških pri političnem odločanju ostaja eden glavnih izzivov današnjih demokratičnih družb. Je pokazatelj t. i. demokratičnega deficita in znak nekredibilnosti tistih institucij, ki iz procesov odločanja izključujejo predstavnice polovice prebivalstva. Spemembe na tem področju so nujne, saj država še naprej izgublja dragocen človeški kapital, sodelovanje pri odločanju pa je okrnjeno in osiromašeno za izkušnje in vsebine, ki so povsod tam, kjer so ženske presegle t. i. kritično mejo zastopnosti, prinesle spremembe v prednostnih vsebinah in načinu političnega delovanja.

Delež žensk na ključnih političnih in ekonomskih položajih se v Evropi dolgo ni bistveno spreminjal, zato so začele države sprejemati bolj zavezujoče ukrepe. Nekatere, med njimi tudi Slovenija, so z zakonom predpisale minimalni delež vsakega od spolov na kandidatnih listah političnih strank. Slovenija je bila dolgo država z velikim demokratičnim deficitom pri političnem odločanju, saj so bile kljub visoki izobraženosti in s tem velikemu potencialu ženske praktično odsotne v politiki. Zato je po spremembi ustave uvedla t. i. minimalni delež za vsakega od spolov na kandidatnih listah, najprej za volitve v Evropski parlament (2004; ciljni delež: 40 %), nato v občinske in mestne svete (2005; ciljni delež: 40 %) in nazadnje za volitve v Državni zbor (2006; ciljni delež: 35 %). Po omenjenih spremembah volilne zakonodaje je postopoma prišlo do resničnega napredka tudi zaradi pojava novih strank, ki so se izredno dobro odrezale na volitvah in so v izvoljive okraje postavile tudi ženske. Toda ta preboj ni bil dosežen hkrati na vseh ravneh in ponekod ne dovolj. Delež županij ostaja še naprej nizek, prav tako delež žensk v vladi in Državnem svetu. Eden glavnih »krivcev« za počasen napredek je, da je moškocentričnost v vodstvih strank še vedno preveč izrazita, boj s stereotipi in predsodki pa je težaven – ti ustvarjajo številne prepreke, ki ženskam otežujejo in/ali onemogočajo prodreti na položaje odločanja ter tudi v vrh najvišjih odločevalskih struktur samih političnih strank.

Prepočasen je tudi napredek na področju odločanja v gospodarstvu. Ker je veliko gospodarskih družb le počasi odpravljalo neravnovesje med spoloma, so nekatere evropske države v ta namen sprejele zakone in uvedle kvote za enakost spolov v upravnih odborih gospodarskih družb. Tudi Evropska komisija je v svojem poročilu (marec 2012) ugotovila, da ostaja napredek glede prisotnosti žensk na

vodilnih položajih v podjetjih pod pričakovanji. Ker je v vodilnih evropskih podjetjih samo vsak sedmi član oziroma članica upravnega odbora ženskega spola, bi potrebovali najmanj 40 let, da bi dosegli vsaj približno uravnoteženo zastopanost spolov. Evropska komisija je zato novembra 2012 predstavila zakonodajni predlog za bolj uravnoteženo zastopanost žensk in moških v upravnih odborih podjetij. Predlagana direktiva EU o zagotavljanju uravnotežene zastopanosti spolov na direktorskih mestih družb, ki kotirajo na borzi, in povezanih ukrepih določa minimalni 40-odstotni ciljni delež predstavnic oziroma predstavnikov nezadostno zastopanega spola na neizvršnih direktorskih mestih upravnih odborov, ki ga morajo družbe, ki kotirajo na borzi, doseči do leta 2020, javna podjetja, ki kotirajo na borzi, pa do leta 2018.

V zadnjih letih se število žensk na menedžerskih položajih v Sloveniji sicer povečuje, vseeno pa za ženske vodilna mesta v gospodarstvu še zmeraj pomenijo izziv: na najvišjih upravnih položajih gospodarskih družb številne ženske še vedno naletijo na stekleni strop oziroma stekleno arhitekturo, ki ovira in zavira njihovo napredovanje. Ženske se morajo dokazovati bistveno bolj kot moški, saj v skladu s prevladujočimi predstavami nimajo »same po sebi« sposobnosti in lastnosti, ki se zahtevajo na visokih mestih odločanja, poleg tega jih nenehno ocenjujejo in presojujejo po drugačnih merilih.

Prizadevanj za doseganje uravnotežene zastopanosti spolov ne smemo omejiti zgolj na politiko in gospodarstvo, saj za vsa področja brez izjeme velja, da višje, kot se vzpenjamo po družbeni lestvici, manj je žensk. Žensk je malo tudi na najvišjih položajih v akademskih in raziskovalnih ustanovah in še danes v večini evropskih držav cilj Evropske komisije, zastavljen že v Strategiji za enakost žensk in moških 2010–2015, namreč 25 % žensk na mestih odločanja v raziskovanju, ni bil dosežen, čeprav je izredno pomemben za izboljšanje konkurenčnosti in inovativnega potenciala današnjih družb. Podatki o poklicnih in akademskih statusih znanstvenic kažejo, da v večini EU obstaja še vedno velika spolna segregacija: tako horizontalna kot vertikalna. Horizontalna segregacija pomeni podprezentiranost žensk v določenih vedah in poklicnih kategorijah ter koncentracijo žensk v drugih. Vertikalna segregacija pomeni neenakomerno zastopanost žensk na najvišjih položajih in odločevalskih pozicijah v znanosti in visokem šolstvu. Tudi v odločevalskih strukturah nekaterih kulturnih ustanov in medijskih hiš, nacionalnih športnih organizacij in drugih ustanovah je žensk bistveno manj od moških.

Osnovni trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

V Sloveniji se je v zadnjem obdobju opazno izboljšalo stanje glede zastopanosti žensk v politiki, razen zastopanosti žensk na mestih županij in v Državnem svetu. Po spremembi zakonodaje oziroma uvedbi t. i. spolnih kvot se je delež izvoljenih žensk sčasoma povešal tako za volitve v Državni zbor in Evropski parlament kot za volitve v mestne in občinske svete na lokalni ravni. Do opaznega povišanja je prišlo predvsem v zadnjem obdobju izvajanja nacionalnega programa.

Leta 2005 so bile sprejete spremembe Zakona o lokalnih volitvah, ki so postopno uvedle 40-odstotno zastopanost spolov na kandidatnih listah in sistem zadrge s proporcionalnim volilnim sistemom. Po lokalnih volitvah leta 2006, ko je bila uvedena 20-odstotna kvota, je bilo izvoljenih 22 % žensk. Na volitvah leta 2010 je prišlo do rahlega povišanja, saj je bilo izvoljenih 23,26 % mestnih in občinskih svetnic. Tako na lokalnih volitvah leta 2006 in 2010 je bila zakonsko določena zastopanost obeh spolov na kandidatnih listah presežena. Zakon o lokalnih volitvah v 40. členu določa 40-odstotno zastopanost obeh spolov, ki je učinkovala šele ob rednih lokalnih volitvah leta 2014, v prehodnem obdobju pa je bilo treba zagotoviti za leto 2006 20-odstotno, za leto 2010 pa 30-odstotno zastopanost (SURs).

Delež kandidatke na listah za mesta svetnic v mestnih in občinskih svetih je po uvedbi kvot narasel, prav tako delež izvoljenih svetnic. Izrazito nizek pa ostaja delež županij, ki je na lokalnih volitvah leta 2010 dosegel komaj 5 %.

Leta 2006 so začele veljati tudi spremembe Zakona o volitvah v državni zbor, ki postopno uvajajo 35-odstotno zastopanost spolov na kandidatnih listah. Na volitvah v Državni zbor leta 2008, ko je bila obvezna zastopanost vsakega od spolov vsaj 25 odstotkov, je bilo izvoljenih le 12 žensk ali 13,33 %, kar je bilo še vedno precej pod evropskim povprečjem. Toda na predčasnih volitvah leta 2011 se je delež poslank v Državni zbor že občutno povečal: žensk na kandidatnih listah je bilo že 43,15 %, izvoljenih pa je bilo 29 žensk ali 32,22 %. S tem smo dosegli t. i. kritično maso in presegli povprečje EU, ki znaša 24 %.

V primerjavi s sestavo predstavniškega telesa pa pri sestavi Vlade RS načelo uravnotežene zastopanosti spolov ni bilo upoštevano. Ob vzpostavitvi Vlade RS leta 2008 je bilo v vladi pet ministric

oziroma 27,8 %, po izrednih volitvah leta 2011 se je delež žensk v vladi znižal na 18 %, ob sestavi nove vlade leta 2013 pa se je povišal na 20 %.

V Evropskem parlamentu je bila v mandatu 2009–2014 zastopanost slovenskih parlamentark in parlamentarcev uravnotežena. Slovenija je imela 4 poslanke in 4 poslance, s čimer je občutno preseгла povprečje zastopanosti žensk v Evropskem parlamentu.

Ženske, čeprav v povprečju dosegajo višjo izobrazbeno stopnjo od moških, v manjšem številu kot moški zasedajo najvišja in najbolj plačana delovna mesta (visoke uradnice in uradniki, menedžerke in menedžerji, zakonodajalke in zakonodajalci). Leta 2012 je bil delež žensk na teh delovnih mestih 39,0 %. Ta delež se je v primerjavi z letom 2005 (34,2 %) sicer nekoliko povišal (SURS).

Na drugih družbenih področjih je bil napredek glede deleža žensk na najvišjih položajih odločanja premajhen. Na področju visokega šolstva in raziskovanja je delež žensk med visokošolskimi učitelji in učiteljicami v tem obdobju sicer narastel, povečal se je tudi delež žensk med raziskovalnim osebjem, vendar pa se je delež žensk med visokošolskimi učitelji in učiteljicami ter raziskovalci in raziskovalkami z najvišjimi nazivi le minimalno povečal. Izrazito neenakomerna ostaja tudi zastopanost žensk na odločevalskih in vodstvenih položajih visokošolskih in akademskih ustanov. Na kulturnem področju je položaj žensk na najvišjih položajih podoben kot v visokem šolstvu in znanosti. Podatki o zastopanosti spolov v različnih komisijah in svetih Ministrstva za kulturo kažejo, da se je v tem obdobju povečal delež žensk v komisijah in na predsedniških funkcijah v komisijah.

Izvedene dejavnosti in napredek v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

V Sloveniji je bila v začetku tega obdobja sprejeta zakonodaja, ki določa minimalni delež žensk in moških na kandidatnih listah za volitve v Evropski parlament, Državni zbor in občinske svete. Vpeljava t. i. spolnih kvot v volilno zakonodajo je vplivala na povečanje deleža žensk na kandidatnih listah (stranke, če so želele nastopiti s svojo listo kandidatov in kandidatke, so morale obvezno in brez izgovorov na liste uvrstiti ženske kot kandidatke) in postopoma povečalo njihovo izvoljivost.

Za krepitev ženskih skupin v strankah in posledično mreže žensk, ki bi spodbujala ženske v političnih strankah h kandidiranju in prevzemanju najodgovornejših položajev, so bile pripravljene različne pobude, med njimi tudi možnost financiranja ženskih skupin oziroma skupin za enake možnosti, ki delujejo znotraj političnih strank. Pobuda je bila vključena v Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o političnih strankah, ki ga je julija 2013 sprejela Vlada RS. Zakona določa, da lahko ženske organizacije v političnih strankah, ki imajo status organizacije v javnem interesu na področju enakosti spolov, pridobivajo javna sredstva za sofinanciranje projektov in programov v skladu s predpisi, ki urejajo javni interes na področju enakosti spolov.

Da bi se povečale možnosti za izvolitev žensk v Državni zbor, je bila leta 2010 pripravljena sprememba Zakona o volitvah v Državni zbor, ki bi uvedla ukrepe za zagotavljanje uravnotežene zastopanosti žensk in moških na kandidatnih listah, in sicer z odpravo volilnih okrajev in spremembo ciljnega deleža za zastopanost na kandidatnih listah (40- namesto 35-odstotnega) ter izmenično razporeditvijo kandidatov in kandidatke v prvi polovici kandidatne liste po spolu, pri čemer morajo biti v štirih (od skupno osmih) volilnih enotah na prvem mestu kandidatne liste osebe enega spola, v drugih štirih pa osebe drugega spola. Po umiku predloga iz nadaljnje obravnave je leta 2013 skupina poslank in poslancev vložila Predlog sprememb in dopolnitev Zakona o volitvah v Državni zbor, ki določa najmanj 40-odstotno zastopanost obeh spolov na kandidatnih listah. Prav tako naj bi bila vsaka kandidatna lista sestavljena tako, da so kandidati in kandidatke na prvi polovici kandidatne liste razporejeni izmenično po spolu, pri čemer morajo biti v polovici volilnih enot na prvem mestu istoimenske kandidatne liste osebe enega spola, v drugi polovici volilnih enot pa osebe drugega spola. Pri istoimenskih listah kandidatov in kandidatke, ki so vložene v neparnem številu volilnih enot, je lahko razlika med spoloma na prvem mestu liste kandidatov in kandidatke največ za ena. Tudi ta predlog ni bil sprejet.

Poleg sprememb volilne zakonodaje so bile izvedene tudi številne dodatne dejavnosti, ki so prispevale k boljšemu razumevanju in s tem razvijanju podlag za odpravljanje številnih in raznovrstnih ovir, ki ženskam preprečujejo enakovredno udeležbo v procesih odločanja. Potekale so dejavnosti ozaveščanja in informiranja o koristih in prednostih uravnotežene zastopanosti spolov za različne ciljne skupine, ki so prispevale k dvigu politične kulture in ustvarjanju političnega ozračja, bolj naklonjenega politikam enakosti spolov. Tudi raziskave o možnih ukrepih za zagotavljanje bolj uravnotežene zastopanosti spolov v političnem odločanju ter analize volitev z vidika uravnotežene zastopanosti žensk in moških, katerih cilj je bil proučiti vpliv kvot na uravnoteženo zastopanost spolov

na kandidatnih listah ter na izvoljivost in zastopanost žensk, so pokazale, kje je bil storjen velik napredek in kje so izzivi, ki ostajajo. Ta napredek ne bi bil mogoč brez nenehnega izvajanja pritiska civilne družbe na strankina vodstva, da ženskam omogočijo kandidature v izvoljivih volilnih okrajih in na izvoljivih mestih na listah. Večji ozaveščenosti in podpori raziskavam o pomenu uravnotežene zastopanosti spolov v političnem odločanju je sledil in dosegel tudi projekt Uravnotežimo odnose moči med spoloma, ki se v okviru Norveškega finančnega mehanizma izvaja še do konca leta 2015 (MDDSZ).

Nekateri projekti, kot je bil na primer pilotni projekt mentoriranja mladih žensk za vstop v politiko, so pokazali, kateri načini in metode dela oziroma strategije so se izkazali za uspešne pri spodbujanju žensk za vstop v politiko, kje so potrebne spremembe in kako v prihodnje učinkoviteje razvijati politične kompetence, spodbujati mreženje ter odpravljati stereotype in predsodke na tem področju.

V zadnjem obdobju izvajanja nacionalnega programa so bile dejavnosti usmerjene v spodbujanje uravnotežene zastopanosti spolov na položajih odločanja v gospodarstvu. V okviru programa Finančnega mehanizma Evropskega gospodarskega prostora in Norveškega finančnega mehanizma so se začeli izvajati projekti, ki krepijo ozaveščenost o pomenu uravnoteženih odnosov moči med ženskami in moškimi ter enakosti spolov v družbi ter znanja o položaju menedžerk in menedžerjev in o ovirah za uravnoteženo zastopanost spolov na položajih odločanja v gospodarstvu. V tem okviru je bila opravljena tudi raziskava med skoraj 800 največjimi podjetji v Sloveniji o zastopanosti žensk na mestih odločanja, podjetja pa so bila pozvana k podpisu Izjave o večji zastopanosti žensk v upravah evropskih podjetij, ki jo je pripravila Evropska komisija. Ti projekti so prispevali k prepoznanju problema, niso pa prispevali k dejanskemu povečanju deleža žensk na mestih odločanja v gospodarstvu. Zato potrebujemo bolj zavezujoče ukrepe.

Ključni izzivi in usmeritve v obdobju novega nacionalnega programa 2015–2020

Rezultati zadnjih volitev so pokazali, da so pozitivni ukrepi zanesljivo pripomogli k višji zastopanosti žensk na kandidatnih listah, vendar bi bile za doseganje večje izvoljivosti žensk potrebne še dodatne spremembe volilne zakonodaje. Ciljni delež bi moral biti za vse volitve najmanj 40 % za vsakega od spolov, prizadevati pa si bi bilo treba tudi za uveljavitev izmeničnega umeščanja kandidatk in kandidatov na kandidatne liste za evropske volitve in volitve v Državni zbor, kar bi bilo za volitve v Državni zbor mogoče ob spremembi volilnega sistema oziroma odpravi volilnih okrajev. Hkrati je potrebna uvedba tudi manj tehničnih ukrepov in dejavnosti, usmerjenih v tvorjenje politične kulture, ki je odprta za spolno uravnoteženo zastopanost na položajih odločanja. Nujno bi bilo nameniti več pozornosti tudi tistim ravnam političnega odločanja, kjer doslej ni prišlo do znatnih sprememb v spolni strukturi odločevalskih teles.

Delež žensk v največjih gospodarskih družbah ostaja nizek, napredek pa je počasen. In to kljub temu, da enaka udeležba moških in žensk pri odločanju v gospodarstvu prinaša večjo konkurenčnost, učinkovitost in produktivnost gospodarskih družb. Podporni ukrepi in programi ter posveti in raziskave, ki so se izvajali zadnja leta, so prispevali k prepoznanju problema, niso pa prispevali k povečanju deleža žensk na mestih odločanja v gospodarstvu. Zato potrebujemo bolj zavezujoče ukrepe, ki bodo določili minimalni delež žensk na položajih odločanja v gospodarstvu.

V prihodnje bo več pozornosti namenjeno zakonodajnim ukrepom za doseganje uravnotežene zastopanosti spolov v gospodarstvu.

V naslednjem obdobju bomo na podlagi analize izvajanja Uredbe o kriterijih za upoštevanje načela uravnotežene zastopanosti spolov sprejeli in okrepili dejavnosti nadzora, ki bodo pristojna telesa in organe, ki jih uredba zadeva, bolj zavezale k spoštovanju uravnotežene sestave glede na spol.

Posebno pozornost bomo namenili uravnoteženi zastopanosti spolov predvsem v tistih kulturnih organizacijah, ki odločajo o razdelitvi javnih sredstev s kulturnega področja, nagradah, štipendijah, določajo kulturne politike oziroma imajo pomemben vpliv na spodbujanje kulturnega ustvarjanja različnih, zlasti zapostavljenih družbenih skupin. K spoštovanju načela uravnotežene zastopanosti žensk in moških ter spodbujanju programskih vsebin, ki podpirajo cilje enakih možnosti oziroma enakosti spolov, bi se moralo zavezati tudi javne medijske organizacije oziroma sveti in upravni odbori, ki določajo usmeritve najpomembnejših medijskih ustanov. Na športnem področju si bomo prizadevali za doseganje večje zastopanosti žensk pri odločanju v najpomembnejših športnih organizacijah.

Področje procesov odločanja v novem nacionalnem programu obravnavajo štiri osnovni cilji: povečanje deleža žensk na vseh ravneh političnega odločanja, povečanje deleža žensk na vodilnih

položajih v gospodarstvu, povečanje deleža žensk v vladnih telesih, strokovnih svetih in javnih podjetjih ter povečanje deleža žensk na vodilnih položajih v organizacijah javnega interesa.

2.6.2 Cilji in ukrepi

I. URAVNOTEŽENA ZASTOPANOST ŽENSK IN MOŠKIH NA POLOŽAJIH ODLOČANJA V POLITIKI

Cilj 1:

Povečanje deleža žensk na vseh ravneh političnega odločanja

Stanje:

Sprememba zakonodaje oziroma uvedbi t. i. spolnih kvot je vplivala na delež izvoljenih žensk. Na predčasnih volitvah v Državni zbor leta 2014 je bilo izvoljenih 32 žensk ali 35,6 %, kar je največ doslej. Povišal se je tudi delež mestnih in občinskih svetnic. Na volitvah leta 2010 je bilo med svetniki oziroma svetnicami 23,26 % žensk, po zadnjih volitvah 2014 pa 31,8 %. Med slovenskimi poslanci in poslankami v Evropskem parlamentu so v mandatu 2014–2019 3 poslanke in 5 poslancev (SURs).

Nizek ostaja delež županj in delež žensk v Državnem svetu. Leta 2010 je bilo na 208 županskih mest izvoljenih 10 žensk ali 5 %. Na volitvah leta 2014 je bilo na 212 županskih mest izvoljenih 16 žensk ali 7,5 %. Na volitvah leta 2010 je bila med 18 izvoljenimi romskimi svetniki in svetnicami ena romska svetnica oziroma 5,5 %, leta 2014 pa je delež žensk med romskimi svetnicami in svetniki 12,1 %. V Državnem svetu so bile po zadnjih volitvah leta 2012 od skupaj 40 članic in članov v svet izvoljene le tri ženske (7,5 %).

Leta 2013 je Slovenija prvič dobila predsednico vlade. V Vladi RS je bilo 20 % žensk. Po izrednih volitvah leta 2014 pa je bilo v vladi 41,2 % žensk.

Ukrepi:

- sprememba zakonodaje za povečanje minimalnega deleža vsakega od spolov na kandidatnih listah za volitve v Državni zbor na 40 %, odprava volilnih okrajev in izmenično umeščanje kandidatov in kandidatke na kandidatne liste
- zagotovitev finančne podpore opolnomočenju in usposabljanju žensk v političnih strankah
- izvajanje projektov in programov za spodbujanje žensk za vstop v politiko in ozaveščanja o pomenu uravnotežene zastopanosti spolov v politiki na nacionalni in lokalni ravni, s posebno pozornostjo in občutljivostjo do mladih žensk, Rominj, žensk iz nacionalnih manjšin in drugih zapostavljenih skupin

Kazalniki:

- nove zakonske določbe v volilni zakonodaji
- delež finančnih sredstev, namenjen opolnomočenju in usposabljanju žensk v političnih strankah
- število in obseg izvedenih projektov in programov za spodbujanje žensk za vstop v politiko in ozaveščanja o pomenu uravnotežene zastopanosti spolov v politiki na nacionalni in lokalni ravni ter število udeleženih po spolu
- delež žensk na položajih odločanja v politiki, v zakonodajni in izvršilni oblasti, na nacionalni in lokalni ravni

Nosilci:

MJU, MDDSZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

II. URAVNOTEŽENA ZASTOPANOST ŽENSK IN MOŠKIH NA POLOŽAJIH ODLOČANJA V GOSPODARSTVU

Cilj 1:

Povečanje deleža žensk na vodstvenih in vodilnih položajih v gospodarstvu

Stanje:

V Sloveniji je v upravnih odborih 15,3 % žensk, kar je več od evropskega povprečja in še precej oddaljeno od 30-odstotnega deleža, ki naj bi ga ženske dosegle do leta 2015 oziroma 40-odstotnega deleža v letu 2020 (Evropska komisija, 2013).

Zadnji podatki kažejo, da delež žensk na mestih odločanja v gospodarstvu ostaja nizek in da je napredek počasen. Še vedno jih je bistveno manj kot moških. 20 največjih podjetij, ki kotirajo na borzi, ima 5 % predsednic, 19 % izvršnih in 22 % neizvršnih direktoric (Eurostat, 2013).

Raziskava Urada za enake možnosti, opravljena leta 2011 med skoraj 800 največjimi podjetji v Sloveniji o zastopanosti žensk na mestih odločanja, je pokazala, da je na najvišjem mestu odločanja 21,8 % žensk. Med njimi prevladujejo organizacije s finančnega in zavarovalniškega področja ter trgovine in predelovalne dejavnosti. Organizacij, ki bi imele sprejet interni akt ali ukrep za uravnoteženo zastopanost spolov, je bilo 2,8 %. Med glavnimi razlogi, da ne dosegajo uravnotežene zastopanosti žensk in moških na mestih odločanja, so podjetja navedla, da gre za panogo, kjer je en spol zastopan izrazito številčneje (40,2 %) in da celotno skupino najvišjega menedžmenta predstavlja samo ena oseba (28,6 %). Da so še vedno prisotni tudi predsodki, pa so pokazali odgovori, da med ženskami ni dovolj izkušenih in primernih kandidatk (5,6 %) in da za napredovanje moški izbirajo moške.

Ukrepi:

- sprejem zakonodaje, ki spodbuja uravnoteženo zastopanost spolov na mestih odločanja v gospodarskih družbah
- izvajanje programov in projektov za spodbujanje žensk za prevzem najvišjih položajev v gospodarskih družbah in ozaveščanje o pomenu uravnotežene zastopanosti na najvišjih položajih v gospodarstvu

Kazalniki:

- nove zakonske določbe, ki spodbujajo uravnoteženo zastopanost spolov na mestih odločanja v gospodarskih družbah
- število projektov in programov za spodbujanje žensk za prevzem najvišjih položajev v gospodarskih družbah in ozaveščanje o pomenu uravnotežene zastopanosti na najvišjih položajih v gospodarstvu ter število udeleženk
- delež žensk na položajih odločanja v gospodarstvu, predvsem na izvršnih in neizvršnih direktorskih mestih v večjih gospodarskih družbah, ki kotirajo na borzi

Nosilci:

MDDSZ, MGRT

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

III. URAVNOTEŽENA ZASTOPANOST ŽENSK IN MOŠKIH V VLADNIH TELESIH, STROKOVNIH SVETIH IN OSEBAH JAVNEGA PRAVA

Cilj 1:

Povečanje deleža podreprezentiranega spola v vladnih telesih, strokovnih svetih in osebah javnega prava

Stanje

Uredba o kriterijih za upoštevanje načela uravnotežene zastopanosti spolov (Uradni list RS, št. 103/2004), podrobneje določa izvajanje 14. člena Zakona o enakih možnostih žensk in moških (Uradni list RS, št. 59/2002), ki zavezuje Vlado RS, da upošteva načelo uravnotežene zastopanosti spolov pri sestavi posvetovalnih in usklajevalnih organov, drugih delovnih teles ter delegacij, ki jih ustanovi Vlada

RS po zakonu in po svojem poslovniku, ter pri imenovanju ali predlaganju predstavnic in predstavnikov Vlade RS v osebah javnega prava, razen če to iz objektivih razlogov ni mogoče. Uredba za vsa naštetá telesa oziroma organe določa upoštevanje načela uravnotežene zastopanosti žensk in moških, to je najmanj 40-odstotno zastopanost enega spola, ter način predlaganja sestave teles oziroma organov.

Ukrepi:

- analiza izvajanja uredbe z vidika uravnotežene zastopanosti spolov v zadevnih organih in po potrebi predlog sprememb

Kazalniki:

- delež članic in članov v vladnih delovnih telesih, strokovnih svetih in osebah javnega prava

Nosilci:

MDDSZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

IV. URAVNOTEŽENA ZASTOPANOST ŽENSK IN MOŠKIH NA POLOŽAJIH ODLOČANJA V ORGANIZACIJAH JAVNEGA INTERESA

Cilj 1:

Povečanje deleža žensk pri odločanju v izobraževalnih, znanstvenih, visokošolskih, kulturnih, medijskih, športnih in drugih organizacijah

Stanje:

Podobno kot v politiki in gospodarstvu je tudi v raziskovalnih, kulturnih, medijskih, športnih in drugih organizacijah po spolu neuravnotežena sestava na mestih odločanja.

Med dekani in dekanjami je manj kot 10 % dekanj, med rednimi in izrednimi člani in članicami SAZU pa 5 % akademikinj (Arsenjuk, 2012). Med asistenti in asistentkami je 51 % žensk, med docenti in docentkami 46 % žensk, med izrednimi profesorji in profesoricami 31 % žensk ter med rednimi profesorji in profesoricami le 20 % žensk. Zanimiv je primer na naravoslovnem področju – med doktorandkami je 50 % žensk, med rednimi profesorji in profesoricami pa le 7 % žensk.

Delež žensk, vključenih v procese odločanja v medijih, je nižji od deleža moških. Na strateški ravni (glavni izvršni direktor oziroma direktorica) je 20 % žensk, na nižjih operativnih ravneh pa je delež žensk 41 %. Med člani in članicami svetov javnih medijskih hiš je žensk 14 %, med člani in članicami svetov zasebnih medijskih hiš pa 50 % (EIGE, 2013).

Ukrepi:

- dejavnosti za spodbujanje uravnotežene zastopanosti spolov na različnih področjih: znanost in visoko šolstvo, kultura, mediji, športne in druge organizacije nacionalnega pomena

Kazalniki:

- delež žensk in moških na vodilnih mestih v izobraževalnih in raziskovalnih ustanovah
- delež žensk in moških na vodilnih mestih v nacionalnih športnih organizacijah
- delež žensk in moških na vodilnih mestih v medijih
- delež žensk in moških na vodilnih mestih v kulturnih ustanovah

Nosilci:

MDDSZ, MK, MIZŠ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

2.7 NASILJE NAD ŽENSKAMI

2.7.1 Položaj, trendi in izzivi

Fizično, psihično, spolno in ekonomsko nasilje nad ženskami

Nasilje nad ženskami je ena najbolj razširjenih kršitev človekovih pravic in oblika diskriminacije na podlagi spola, ki izhaja iz neenakovrednih družbenih odnosov med spoloma. Je oblika nasilja, ki krepi neenakost med moškimi in ženskami ter ogroža zdravje, dostojanstvo, varnost in avtonomijo žrtev, ki so mu izpostavljene. Ker je ovira za polno sodelovanje žensk v gospodarskem, družbenem, političnem in kulturnem življenju, pomeni enega ključnih problemov in temeljnih vzrokov neenakosti med spoloma.

Na področju nasilja v kontekstu neenakosti med spoloma ne obravnavamo vseh oblik nasilja, ampak nasilje zaradi spola, torej nasilje, ki nesorazmerno prizadeva osebe določenega spola. Ker vse mednarodne in nacionalne raziskave kažejo, da nasilje zaradi spola nesorazmerno prizadene ženske in da predstavlja enega od ključnih problemov, ki jih je treba odpraviti za dosego dejanske enakosti med ženskami in moškimi, se je v mednarodni skupnosti, vseh relevantnih dokumentih in strokovni javnosti uveljavil izraz nasilje nad ženskami. Kljub temu ne smemo spregledati, da so lahko žrtve nasilja, vključno z nasiljem v družini, tudi moški in dečki, kar je pogosto tabuizirana tema. Nasilno vedenje izvira iz kulturnega okolja in sistema vzgoje, je največkrat naučeno in se prenaša iz generacije v generacijo. Njegov cilj je doseči nadzor nad drugimi osebami z uporabo sile, zastraševanja in manipulacije.

Poznamo različne oblike nasilja nad ženskami: nasilje v družini oziroma v domačem okolju in partnerskih odnosih, trgovina z ženskami in deklicami, spolno izkoriščanje in drugo kršenje spolnih in reproduktivnih pravic, nasilje v oboroženih konfliktih in spopadih, nasilje v obliki različnih tradicionalnih in kulturnih praks ipd. Revščina in socialna izključenost med gospodarsko krizo še zvišujeta tveganje nasilja in drugih oblik izkoriščanja.

Nasilje nad ženskami se velikokrat dogaja v domačem okolju oziroma v partnerskem odnosu, zato je bilo v preteklosti v glavnem razumljeno kot zasebni in ne družbeni (ekonomski, zdravstveni, socialni, politični) problem. Nasilje v domačem okolju in partnerskih odnosih je bolj prikrito, zato ga je težje prepoznati in preprečevati. Med žrtvami je največ žensk, ki so s povzročiteljem v zakonskem ali zunajzakonskem razmerju. Po ocenah nevladnih organizacij, ki delujejo na področju preprečevanja in odpravljanja posledic nasilja nad ženskami, je v Sloveniji delež neprijavljenega nasilja, zlasti ko gre za nasilje v domačem okolju in partnerskih odnosih, mnogo višji od uradnih podatkov.

Grob poseg v dostojanstvo in spolno integriteto posameznika oziroma posameznice in s tem kršitev temeljnih človekovih pravic je spolno nasilje, katerega najpogostejša žrtev so ženske in otroci. Žal se v sodobni globalizirani družbi pogosto srečujemo tudi s pojavom trgovine z ljudmi, obliko modernega suženjstva, ki pogosteje prizadene ženske in otroke iz revnih okolij, pri čemer so posebej ranljiva dekleta oziroma mlade ženske. Mnoge med njimi so žrtve prisilne prostitucije in pornografije, prisilnih porok in drugih oblik nasilja ter izkoriščanja v okviru spolne industrije.

Ženske niso homogena skupina in osebne okoliščine, kot so rasa, etnična pripadnost, vera ali politično prepričanje, zdravje, stanovanjski ali priseljenjski status, starost, invalidnost, družbeni razred, zakonski stan itd. so tisti dejavniki, ki vplivajo na to, kakšno obliko nasilja doživlja posamezna ženska in kako jo doživlja. Določene skupine žensk so zaradi tega bolj ranljive tarče različnih vrst diskriminacije oziroma nasilja. Pripadnicam ranljivih oziroma izključenih družbenih skupin, kot so starejše ženske, invalidke, ženske iz etničnih manjšin itd., je pogosto onemogočen dostop do pravne in zdravniške pomoči, največkrat zaradi različnih administrativnih ovir, pa tudi kampanje ozaveščanja jih pogosto ne dosežejo kot ciljno populacijo. Med njimi so izredno ranljive za izkoriščanje in zlorabo tudi migrantke, ki doživljajo najbolj grobe oblike nasilja, od omejevanja gibanja in stradanja do posiljevanja, siljenja v prostitucijo. Zaradi pogosto nelegalnega statusa v državi, v kateri so, so v veliki nevarnosti, da postanejo žrtve trgovine z ljudmi.

Raziskave kažejo, da je nasilje nad ženskami izjemno razširjen pojav tako v svetu kot pri nas. Po ocenah študij o nasilju nad ženskami je približno 20 do 25 % žensk v Evropi vsaj enkrat v odrasli dobi žrtev fizičnega nasilja, več kot 10 % pa je bila žrtev spolnega nasilja, pri katerem je bila uporabljena

sila. Kar 45 % žensk je doživelo kakšno obliko nasilja: 12 do 15 % je žrtev nasilja v družini in zaradi njega v EU vsak dan umre sedem žensk.

V Sloveniji je žrtev psihičnega nasilja, kot so zmerjanje, kričanje in poniževanje, vsaka druga ženska, vsaka peta ženska pa doživlja fizično nasilje. Ženske pogosto doživljajo tudi spolno in ekonomsko nasilje. Nevladne organizacije v Sloveniji ocenjujejo, da je nasilje prisotno v vsaki peti družini v Sloveniji, da je posiljena vsaka sedma ženska in le 5 % vseh žensk z izkušnjo nasilja išče kakršnokoli pomoč. Pomoč nudijo številne nevladne organizacije, centri za socialno delo, policija, varne hiše in krizni centri.

Prvi mednarodno pravni instrument, ki celovito določa obveznosti pogodbenic za preprečevanje nasilja nad ženskami, vključno z nasiljem v družini, je Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima, ki je bila sprejeta aprila leta 2011 in je začela veljati avgusta 2014. Slovenija je pogodbo podpisala septembra 2011 in jo decembra 2014 tudi ratificirala.

Slovenija je že naredila pomembne korake na področju preprečevanja nasilja nad ženskami, skupaj z nevladnimi organizacijami in državnimi institucijami. V zadnjih letih smo bistveno izboljšali zakonodajo in podrobneje opredelili ukrepe za zaščito žrtev, pa tudi storilcev, predvsem z ukrepi, kot so prepoved približevanja in ukrep pridržanja kršilcev, ki kršijo prepoved približanja. Ob povečani medijski, strokovni in politični pozornosti je nasilje nad ženskami postalo prepoznan družbeni problem, vendar cilja, da bi celoten sistem preprečevanja nasilja nad ženskami v domačem okolju in partnerskih odnosih temeljil na ničelni strpnosti, še nismo uspeli doseči. V primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami je ozaveščenost strokovne in laične javnosti do te oblike nasilja še vedno na nizki ravni. To se kaže v vrednostnem sistemu družbe in ravnanju, kjer obstaja prikrita toleranca do storilcev nasilnih dejanj. Za vzpostavitev ničelne tolerance do nasilja bo treba še naprej rušiti mite o nasilju nad ženskami, ki zamegljujejo oceno obsega problematike in ščitijo storilce – pri tem moramo vključevati medije, politične, kulturne in izobraževalne ustanove. Nujno je tudi sistematično, nenehno in načrtno ter ciljno usmerjeno ozaveščanje javnosti o problematiki nasilja v domačem okolju in partnerskih odnosih ter o tem, da je delovanje proti tovrstnemu nasilju skupna odgovornost celotne družbe ter konec koncev vsake posameznice in posameznika, ki bi lahko nasilje preprečil, pa raje molči. Za usklajen in učinkovit način delovanja proti nasilju nad ženskami ter ustrezen razvoj politik preprečevanja in obravnave nasilja nad ženskami je nujno vključevanje nevladnih organizacij, služb in strokovnjakinj ter strokovnjakov s področja sociale, policije, zdravstva in izobraževanja.

Osnovni trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

Podatki o nasilju nad ženskami, trgovini z ljudmi in spolnem izkoriščanju zaradi prostitucije in spolnem nasilju vključujejo le tista kazniva dejanja nasilja, ki so bila prijavljena kot kazniva dejanja, zato ne kažejo realne slike o razsežnosti tovrstnih dejanj. Neprijavljen ostaja zlasti velik del nasilja v domačem okolju in partnerskih odnosih, in to kljub temu, da je policija pridobila večje pristojnosti pri posredovanju v primerih nasilja v družini.

Po podatkih MNZ je policija v obdobju od 2008 do 2012 izdala 4.682 ukrepov prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi. Največ ukrepov prepovedi približevanja je bilo izdanih leta 2009, in sicer 1.121, najmanj, 556, pa leta 2008. Število prekrškov, ki so kvalificirani kot nasilje v družini, je upadlo, in sicer z 5.064 (od skupno 32.785 prekrškov zoper javni red in mir ali 15,4 %) v letu 2008 na 3.453 (od skupno 25.799 prekrškov zoper javni red in mir ali 13 %) v letu 2012. Eden od razlogov je, da se del dejanj, ki so bila prej opredeljena kot prekršek, zdaj obravnava kot kaznivo dejanje nasilja v družini. Se je pa v obdobju od 2008 do 2012 povečal delež žensk, žrtev prekrškov zoper javni red in mir, in sicer s 44,3 % na 54,8 %. Med žrtvami nasilja v družini je bilo od konca leta 2008, ko je začel veljati nov Kazenski zakonik, ki je uvedel kaznivo dejanje nasilja v družini, do leta 2012 87,9 % žensk. Skoraj v vseh primerih (99,4 %) je bil storilec moški. V obdobju od 2008 do 2012 se je zgodilo v povprečju okoli 50 posilstev na leto. V 98 % primerov so bile žrtev ženske. V vseh primerih, razen enem, so bili storilci moški. Tudi v primerih spolnega nasilja so bile v navedenem obdobju žrtve večinoma ženske (95,2 %) in storilci večinoma moški, razen v enem primeru. Med žrtvami umorov je bilo v obdobju od 2008 do 2012 46 % žensk, storilci so bili v 92 % moški. V družini je bilo storjenih 74 umorov/ubojev. V obdobju od 2008 do 2012 je bilo po podatkih policije 41 oškodovank in 4 oškodovanci kaznivega dejanja trgovine z ljudmi, 4 oškodovanke in 3 oškodovanci kaznivega dejanja spravljanja v suženjsko razmerje in 51 oškodovank in 4 oškodovanci kaznivega dejanja zlorabe prostitucije.

Izvedene dejavnosti in napredek v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

V začetnem obdobju izvajanja akcijskih načrtov je bil poudarek na izboljšanju pravne ureditve za preprečevanje nasilja v domačem okolju in partnerskih odnosih ter razvijanju in vzpostavljanju mehanizmov za njeno učinkovito izvajanje in ocenjevanje.

Sprejeta je bila ustrezna zakonodaja in strateški dokumenti: Zakon o preprečevanju nasilja v družini (2008), Resolucija o nacionalnem programu za preprečevanje nasilja v družini 2009–2014 in štirje podzakonski akti, ki se nanašajo na ravnanje različnih organov in služb v zvezi z obravnavo nasilja v družini. Poleg tega so bila pripravljena tudi različna navodila in smernice za delovanje institucij na področju boja proti nasilju v družini. Leta 2008 je bil sprejet tudi nov Kazenski zakonik, ki nasilje v družini opredeljuje kot kaznivo dejanje, leta 2013 pa Zakon o nalogah in pooblastilih policije, ki je dopolnil policijsko pooblastilo v primerih odreditve prepovedi približevanja tudi s pridržanjem kršilca oziroma kršilke, ki ne spoštuje take prepovedi. Vsi ti normativni ukrepi so prispevali k izboljšanju sistemske ureditve preprečevanja in boja proti nasilju nad ženskami.

Izvedeni so bili projekti, zlasti s sofinanciranjem nevladnih organizacij, ki so prispevali k izboljšanju celostne obravnave žensk z izkušnjo nasilja in povzročiteljev nasilja, ter projekti za širitev mreže kriznih centrov, materinskih domov in varnih hiš po celi Sloveniji. Število kapacitet za nastanitev žrtev nasilja v družini se je povečalo.

Na področju preprečevanja in obravnave nasilja nad ženskami so bile izvedene preventivne dejavnosti ozaveščanja za strokovno in širšo javnost. K boljšemu in učinkovitejšemu delu z ženskami, žrtvami nasilja, so pripomogli tudi programi pomoči žrtvam ter izobraževanja in usposabljanja za policijo, centre za socialno delo, nevladne organizacije, pedagoški in svetovalni kader, ki se srečujejo z različnimi oblikami nasilja nad ženskami (družinsko nasilje, spolno nasilje, trgovina z ljudmi). Pri teh dejavnostih je imelo poleg ključnih nosilcev, kot so MDDSZ, MNZ-P, MIZŠ, pomembno vlogo sodelovanje nevladnih organizacij. Izvedene dejavnosti so pripomogle k izboljšanju sistemske obravnave žensk z izkušnjo nasilja in storilcev nasilnih dejanj, s posebnim poudarkom na zaščiti ranljivih družbenih skupin, ter okrepile medresorsko in interdisciplinarno sodelovanje. Opravljene so bile tudi raziskave in analize o učinkih sprejete zakonodaje na delo institucij pri obravnavanju nasilja, o pojavnosti nasilja v zasebni sferi in partnerskih odnosih, ki so pokazale, da narašča število primerov nasilja v družini, ki jih institucije zaznajo, prepoznajo in obravnavajo.

Usmerjenost na različne cilje skupine (deklince in dečki, mladostnice in mladostniki, gibalno ovirane ženske, starostniki in starostnice, osebe z motnjami v duševnem zdravju itd.) je prispevala k izboljšanju obravnave žensk z izkušnjo nasilja in posebnih potreb žensk z izkušnjo nasilja.

Z izvajanjem in podporo programov in projektov usposabljanj za strokovne kadre, policijo itd., ki delajo na področju preprečevanja nasilja ter obravnave žensk z izkušnjo nasilja in storilcev nasilnih dejanj, je bila dosežena boljša usposobljenost in večja dovzetnost stroke na tem področju. Z dejavnostmi ozaveščanja o problematiki nasilja nad ženskami, namenjenimi širši javnosti, je bila dosežena boljša informiranost širše javnosti o različnih vidikih te oblike nasilja. Na področju vzgoje in izobraževanja so bili razviti kurikuli z vidika vsebin preprečevanja nasilja in načinov nenasilnega reševanja sporov, te vsebine pa vključene v nadaljnje izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev in delavk.

Izvajale so se dejavnosti preprečevanja trgovine z ljudmi in spolnega nasilja, opredeljene v akcijskih načrtih Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi, ki so pripomogli k izboljšanju sistemske obravnave preprečevanja trgovine z ljudmi in spolnega izkoriščanja zaradi prostitucije in pornografije. Posebni projekti na tem področju, na primer programi usposabljanja policistov in policistk ter strokovnega pedagoškega kadra, so pripomogli k boljši ozaveščenosti in informiranosti o problematiki trgovine z ljudmi in spolnega izkoriščanja zaradi prostitucije in pornografije. Izvedeni so bili tudi posebni programi za prepoznavanje in pomoč žrtvam trgovine z ljudmi in spolnega nasilja, vključno s programi reintegracije žrtev trgovine z ljudmi. MDDSZ in MNZ sta financirala programe oskrbe žrtev trgovine z ljudmi, ki jih izvajata nevladni organizaciji.

Izvedba programov in projektov ozaveščanja in informiranja o spolnem nasilju za različne ciljne skupine in programov psihosocialne pomoči žrtvam in storilcem spolnega nasilja je prispevala k izboljšanju sistemske obravnave spolnega nasilja, krepitvi medresorskega in interdisciplinarnega sodelovanja ter ničelni strpnosti do spolnega nasilja.

Ključni izzivi v obdobju novega nacionalnega programa 2015–2020

V pripravi je nova Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini in nasilja nad ženskami, strateški dokument, temelječ na Zakonu o preprečevanju nasilja v družini, ki določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini v Republiki

Sloveniji. Konkretna naloga in dejavnosti za doseganje ciljev in izvajanje posameznih ukrepov bodo opredeljene v akcijskih načrtih, ki bodo izdelani vsaki dve leti ter bodo natančno določali časovne roke in izvedbene načine. V obdobju 2014–2020 se bodo izvajale dejavnosti akcijskih načrtov s ciljem povezati ukrepe različnih resorjev in zagotoviti učinkovite dejavnosti za zmanjšanje nasilja v družini, in sicer na ravni njegovega prepoznavanja in preprečevanja.

Ozaveščenost o nasilju nad ženskami v domačem okolju in partnerskih odnosih ter povečanje občutljivosti okolice in širše družbe za nasilje v zasebni sferi je ključnega pomena za preprečevanje in odpravo vseh vrst nasilja, zato bomo te dejavnosti nadaljevali. Nadaljevali bomo programe usposabljanj in izobraževanj za strokovnjake in strokovnjakinje, ki se srečujejo z nasiljem nad ženskami v družini ter spolnim nasiljem (policija, pravosodje, šolstvo). Za doseganje cilja ničelne tolerance do nasilja se bodo izvajale dejavnosti informiranja in ozaveščanja širše javnosti, in sicer z vključevanjem različnih tematik, kot so nesprejemljivost nasilja, nenasilni načini reševanja konfliktov, spoštovanje človekovih pravic ter razvoja osebnih in družbenih vrednot v šolske programe.

V zvezi s problematiko trgovine z ljudmi se bodo izvajale dejavnosti preprečevanja trgovine z ljudmi in spolnega nasilja, opredeljene v akcijskih načrtih Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi.

2.7.2 Cilji in ukrepi

I. NIČELNA STRPNOST DO NASILJA NAD ŽENSKAMI

Cilj 1:

Zmanjšanje pojavnosti nasilja nad ženskami

Stanje:

V obdobju od 2008 do 2011 je bila opravljena prva nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih z naslovom Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in partnerskih odnosih. Podatki o nasilju so bili zbrani na reprezentativnem vzorcu žensk, starih od 18 do 80 let. Po podatkih raziskave naj bi vsaka druga ženska (56,6 %) od dopolnjenega 15. leta starosti doživela eno od oblik nasilja. Najpogostje so doživljale psihično nasilje (49,3 %), sledi fizično (23 %), premoženjsko (14,1 %), omejevanje gibanja (13,9 %) in spolno nasilje (6,5 %). Med tistimi ženskami, ki so nasilje doživele v zadnjem letu, jih je največ doživelo psihično nasilje (49,9 %), manj pa fizično (5,9 %), spolno (1,5 %) in premoženjsko nasilje (7 %) ter omejevanje svobode (6,1 %). Če ne upoštevamo psihičnega nasilja, je v zadnjem letu vsaka peta ženska doživela eno od naštetih oblik nasilja. Raziskava je tudi pokazala, da so ženske, ki doživljajo nasilje, manj zdrave od žensk v splošni populaciji. Pogosteje doživljajo stres, tesnobo, prebavne motnje, izgubo teka, želodčne težave, glavobol, motnje spanja, slabo koncentracijo itd. Opravljena je bila tudi analiza izrečenih ukrepov prepovedi približevanja s strani policije v obdobju od 2005 do 2010, ki je pokazala, da je bilo 97 % storilcev moških, žrtve so bile najpogosteje žene in zunajzakonske partnerice nasilneža (48 %), sledijo jim starši povzročitelja nasilja (19 %), mladoletni otroci (15 %), bivši partnerji (7 %), polnoletni otroci (5 %) in drugi sorodniki (6 %). V 28 % zadev je policija izrekla prepoved približevanja zaradi psihičnega nasilja (različnih oblik groženj), ki mu ni bilo pridruženo tudi fizično nasilje.

Ukrepi:

- izvajanje dejavnosti in projektov za promocijo politike enakosti spolov ter boljše ozaveščenost in informiranost o nasilju nad ženskami, zlasti nasilju nad ženskami v domačem okolju in partnerskih odnosih, trgovini z ženskami in spolnim nasiljem, s posebno pozornostjo in občutljivostjo do ranljivih oziroma izključenih skupin žensk
- izvajanje in podpora programov usposabljanj strokovnih kadrov v različnih organizacijah, ki delajo na področju preprečevanja nasilja ter obravnave žensk z izkušnjo nasilja in storilcev nasilnih dejanj
- zagotovitev usklajenih in mednarodno primerljivih podatkov po spolu

Kazalniki:

- število dejavnosti in projektov za boljše ozaveščenost in informiranost o nasilju nad ženskami

- število in obseg izvedenih usposabljanj ter število udeleženi strokovnih kadrov po spolu iz različnih organizacij
- statistični podatki o kaznivih dejanjih nasilja po spolu

Nosilci:

MDDSZ, MP

Sodelujoči organi:

MNZ-P

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

2.8 ENAKOST SPOLOV V ZUNANJI POLITIKI IN MEDNARODNEM RAZVOJNEM SODELOVANJU

2.8.1 Položaj, trendi in izzivi

Mednarodne dejavnosti Republike Slovenije za opolnomočenje žensk in udejanjenje ciljev enakosti spolov

Kljub številnim mednarodnim sporazumom in velikemu napredku se ženske po vsem svetu še vedno spopadajo z diskriminacijo, nasiljem, neenakimi možnostmi za izobraževanje in sodelovanje v družbenem in gospodarskem življenju.

Pomemben segment zunanje politike Republike Slovenije je varovanje in promocija človekovih pravic. Slovenija si za enakost spolov in opolnomočenje žensk v svojih zunanjepolitičnih prizadevanjih na bilateralni in multilateralni politični ravni prizadeva na različne načine. Intenzivno spremlja problematiko v okviru vseh relevantnih mednarodnih forumov, pri čemer opozarja na vključevanje posameznih vprašanj enakosti spolov v resolucije, deklaracije, akcijske načrte, kot tudi pri oblikovanju mednarodnopravnih instrumentov na različnih področjih, pri čemer se povezuje s podobno mislečimi državami.

V okviru mehanizma Univerzalnega periodičnega pregleda stanja človekovih pravic, kjer se v štiriletnem ciklu periodično pregleda stanje človekovih pravic po vseh državah članicah OZN, Slovenija v svojih izjavah v interaktivnih dialogih s pregledanimi državami redno obravnava tudi problematiko enakosti spolov in opolnomočenja žensk.

Kot članica EU Slovenija sodeluje pri oblikovanju skupne zunanje in varnostne politike EU, katere pomemben sestavni del je promocija in varstvo človekovih pravic. EU to svojo politiko izvaja na podlagi smernic EU, v dialogih in konzultacijah s tretjimi državami, z vpenjanjem človekovih pravic v druge segmente zunanje politike ter z dejavnostjo v mednarodnih forumih, predvsem Svetu OZN za človekove pravice in 3. odboru Generalne skupščine OZN. Smernice EU glede nasilja nad ženskami in boja proti vsem vrstam diskriminacije nad njimi izražajo jasno prednostno usmeritev v vprašanje nasilja nad ženskami in deklicami kot eni od glavnih kršitev človekovih pravic v današnjem svetu.

Enakost spolov in opolnomočenje žensk imata pomembno mesto v mednarodnem razvojnem sodelovanju, saj sta prepoznana kot ključna za uresničevanje mednarodnih razvojnih ciljev, vključno razvojnih ciljev tisočletja (MDGs). Sta temelj za spoštovanje človekovih pravic in zagotavljanje družbene pravičnosti. Ekonomsko in politično opolnomočenje žensk ni samo vodilna sila za uresničevanje enakosti spolov, temveč tudi osnova za uresničevanje ekonomske rasti in zmanjševanje revščine. V vseh družbah so ženske močne akterke pri promociji trajnostnega razvoja, prav tako zastopnice miru in demokracije, posebej v konfliktnih in post-konfliktnih situacijah. Enakost spolov in opolnomočenje žensk bosta pomemben element nove razvojne agende po letu 2015.

Enakost spolov in opolnomočenje žensk je pomembna samostojna in presečna tema mednarodnega razvojnega sodelovanja EU. EU ostaja zavezana k hitrejšemu doseganju razvojnih ciljev tisočletja in pomoči pri doseganju standardov, določenih v Konvenciji ZN o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk, Izhodiščih za ukrepanje pekinške konference in akcijskem programu iz Kaira. V okviru EU so bili do zdaj sprejeti številni dokumenti, ki slednjo zavezujejo, da enakost spolov kot močno komponento

vključuje v vse svoje politike in prakse ter v njene odnose z državami v razvoju. Vrsta dokumentov s ciljem krepitev vloge žensk v razvoju je bila sprejeta tudi v okviru OECD.

Mednarodno razvojno sodelovanje je uvrščeno med slovenske zunanjepolitične prednostne usmeritve. Slovenija se dejavno vključuje v razprave in oblikovanje politik mednarodnega razvojnega sodelovanja v okviru mednarodnih organizacij in forumov. V okviru priprav na pogajanja o agendi po letu 2015 Slovenija poudarja pomen vključevanja enakosti spolov in opolnomočenja žensk kot samostojnega cilja v okvir nove agende in njunega hkratnega obravnavanja kot presečne tematike. Okvirni program mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči Republike Slovenije določa krepitev vloge žensk in skrb za dobro otrok kot eno izmed treh tematskih prednostnih področij, na katero se osredotoča razvojno sodelovanje. Skladno s tem si bo Slovenija prizadevala usmerjati del sredstev za mednarodno razvojno sodelovanje tudi v vsebine in projekte, ki pomembno prispevajo k opolnomočenju žensk ter izboljšanju njihovega ekonomskega in socialnega položaja, še posebej v partnerskih državah.

Slovenija pri sodelovanju v mednarodnih operacijah in misijah izhaja iz temeljnih načel in vrednot, to je krepitev demokracije ter spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, kamor spada tudi spodbujanje enakosti spolov in opolnomočenje žensk. Različni vlogi moških in žensk v povezavi z oboroženimi spopadi terjata od vseh, ki si prizadevajo za mirno reševanje konfliktov, raznolik pristop pred spopadi, med njimi in po njih, za kar je potrebno načrtno spodbujanje kulture miru in načela enakosti spolov. Resolucija Varnostnega sveta OZN 1325 izhaja iz načel, na podlagi katerih je ženskam priznana pomembna vloga pri preprečevanju in reševanju konfliktov, v mirovnih pogajanjih, mirovni operacijah in misijah, humanitarnih dejavnostih in dejavnostih v pokonfliktnih obdobjih.

Osnovni trendi v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

Enakost spolov je področje, ki ga je Slovenija že od začetka vključevala v zunanjepolitične dejavnosti, izredno dejavna je bila na multilateralni ravni. Z vključevanjem in sodelovanjem v številnih mednarodnih dogodkih in delovnih skupinah različnih mednarodnih institucij je okrepila prepoznavnost Slovenije kot dejavne promotorke tem, povezanih z opolnomočenjem žensk in enakostjo spolov. V skladu s tem je bila dejavna tudi na področju promocije opolnomočenja žensk in enakosti spolov v povezavi s preprečevanjem in razreševanjem konfliktov in pokonfliktno obnovo kot zaščito žensk in deklic v ranljivih družbah.

V obdobju 2005–2013 je bilo v mednarodne civilne misije skupaj napotenih 95 policistov in 12 policistk (12,6 %). V obdobju 2005–2014 je bilo v mednarodne mirovne operacije in misije skupaj napotenih 4541 pripadnikov in 352 pripadnic slovenske vojske (7,75 %).

MZZ je skladno s sprejetimi zavezami del sredstev za mednarodno razvojno sodelovanje namenilo tudi za vsebine in projekte, namenjene opolnomočenju žensk in izboljšanju njihovega položaja. V obdobju 2010–2014 je MZZ iz sredstev, namenjenih mednarodnemu razvojnemu sodelovanju, financiralo 29 projektov (od tega 16 na Zahodnem Balkanu, 11 v Afriki in 2 v Afganistanu) v skupni vrednosti 1.082.856 EUR.

Izvedene dejavnosti in napredek v obdobju prejšnjega nacionalnega programa

Slovenija je dejavno promovirala vpenjanje načela enakosti spolov v arhitekturo OZN in se zavzemala za oblikovanje novega mehanizma ZN za enakost moških in žensk v nacionalnih zakonodajah. Bila je pomemben akter pri vzpostavljanju Delovne skupine Sveta ZN za človekove pravice za odpravo diskriminacije žensk v zakonodaji in praksi (2010), organizirala je mednarodno konferenco o enakosti spolov (2010), katere namen je bil prispevati k razpravam Sveta OZN za človekove pravice o novem mehanizmu za spodbujanje enakosti žensk in moških v nacionalnih zakonih in njenega uresničevanja.

Slovenija si je tudi dejavno prizadevala za vzpostavitev Agencije ZN za ženske (UN Women). Ustanovitev Telesa OZN za enakost spolov in opolnomočenje žensk je pomemben dosežek pri institucionalni ureditvi tega področja. Agencija ZN za ženske je postala osrednje telo ZN tako pri pomoči državam pri oblikovanju in izvajanju standardov (pri tem, če je potrebno, nudi tehnično in finančno pomoč) kot pri podpori medvladnim telesom, kot je npr. Komisija za status žensk, pri oblikovanju politik, globalnih standardov in norm ter skrbi za koherentnost delovanja sistema ZN na področju enakosti spolov.

Leta 2010 je bil sprejet nacionalni akcijski načrt za izvajanje Resolucije VS OZN 1325 in 1820 o ženskah, miru in varnosti v obdobju 2010–2015, ki je nastal na predlog MZZ in ob tesnem sodelovanju drugih ministrstev, predvsem MO, MNZ, MP, MZ in MDDSZ ter UEM. Slovenija je v skladu z zavezami

iz akcijskega načrta promovirala enakost spolov in varstvo pravic žensk na različnih dogodkih tako v okviru OZN (Generalne skupščine, Sveta OZN za človekove pravice in VS) kot v okviru Nata in OVSE. Slovenija je tudi sosponsorirala resolucije Varnostnega sveta OZN o ženskah, miru in varnosti ter se pridružila dejavnostim za odpravo spolnega nasilja v spopadih.

MZZ si je v celotnem obdobju prizadevalo za vključevanje vidika spola in pomena participacije žensk v druge dogodke v svoji organizaciji. Skupaj z Veleposlaništvom Čila je organiziralo okroglo mizo o nasilju nad ženskami, ki je vključevalo tudi vidik nasilja zaradi spola v kontekstu oboroženih spopadov, z Argentino in tremi organizacijami civilne družbe je ob robu 58. zasedanja Komisije OZN za status žensk gostila dogodek Starejše ženske štejejo: Naslavljanje enakosti spolov skozi življenjske cikle v strategiji Post 2015; v okviru 8. strateškega foruma Bled 2013 je panel o mednarodnem kazenskem pravosodju obravnaval tudi problematiko nasilja nad ženskami. Slovenija v okviru svojih prioritet izpostavlja tudi pomen mediacije ter vlogo in aktivnosti žensk v le-tej. Marca 2014 je na Brdu v okviru iniciative "Mediacija v Sredozemlju" organizirala seminar na temo 'Spodbujanje kulture mediacije in preprečevanja konfliktov v Sredozemlju', na katerem je potekala tudi razprava o krepitvi vloge žensk v mediaciji.

Na področju enakosti spolov in opolnomočenja žensk je bila Slovenija dejavna tudi v odprti delovni skupini za cilje trajnostnega razvoja. Zavzemala se je za oblikovanje samostojnega cilja na področju enakosti spolov in opolnomočenja žensk v okviru agende po letu 2015. Prav tako je podprla upoštevanje vidika spola v podciljih in kazalnikih vseh relevantnih ciljev. Slovenija je bila ena izmed gostiteljic stranskega dogodka ob robu zasedanja Mednarodne komisije za prebivalstvo in razvoj.

Prepoznavnost Slovenije na področju enakosti med spoloma in opolnomočenja žensk je krepilo tudi članstvo slovenske strokovnjakinje v Odboru OZN za odpravo diskriminacije žensk (CEDAW) v obdobju 2007–2014.

Slovenija je v preteklosti finančno podpirala tudi delovanje skladov in entitet OZN na področju enakosti spolov in zaščite pravic žensk, in sicer Agencije ZN za ženske ter njenih predhodnic, Razvojnega sklada OZN za ženske (UNIFEM) in Sklada OZN za odpravo nasilja nad ženskami (UNTFEVAW). Prispevek Slovenije (Razvojni sklad OZN za ženske) je bil v letu 2011 namenjen podpori pri vzpostavljanju centrov za pomoč ženskam, žrtvam nasilja v Afganistanu. MZZ je leta 2012 finančno podprlo sodelovanje v okviru prostovoljcev Združenih narodov za opravljanje nalog na področju enakosti spolov in okolja na Zelenortskih otokih. Slovenija je v preteklosti finančno podpirala tudi delovanje skladov in entitet OZN na področju enakosti spolov in zaščite pravic žensk, in sicer UN-Women ter njenih predhodnic, Razvojnega sklada OZN za ženske (UNIFEM) in Sklada OZN za odpravo nasilja nad ženskami (UNTFEVAW).

Na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja je MZZ sofinanciralo različne projekte, namenjene opolnomočenju žensk (Zahodni Balkan, Afrika in srednja Azija), ki so naslavljali problem nizke stopnje zaposlenosti žensk, ekonomsko neodvisnost, brezposelnost in neozaveščenost o njihovih pravicah v zvezi z nasiljem in reproduktivnim zdravjem ter jih usmerjali v pridobivanje praktičnih veščin in znanj.

Slovenija je zelo dejavna v okviru EU. Med predsedovanjem EU je objavila publikacijo EU o ključnih mednarodnih dokumentih s področja človekovih pravic, relevantnih za evropsko varnostno in obrambno politiko ter pripravila študijo o razvojni politiki EU glede žensk v oboroženih spopadih.

Dejavnosti Slovenije so se nadaljevale tudi na področju žensk, miru in varnosti. V skladu z zavezami iz Akcijskega načrta RS za izvajanje resolucije Varnostnega sveta 1325 in 1820 o ženskah, miru in varnosti je v celotnem obdobju promovirala enakost spolov in varstvo pravic žensk na različnih dogodkih tako v okviru OZN (Generalne skupščina, Sveta OZN za človekove pravice in VS) kot Nata in OVSE. Pridružila se je Deklaraciji o odpravi spolnega nasilja v spopadih (2013).

Slovenija se je s pobudami in predlogi dejavno vključevala v delo Evropskega inštituta za enakost spolov (EIGE), predvsem v okviru članstva v upravnem odboru in ekspertnem forumu ter v različnih delovnih skupinah.

Ključni izzivi in usmeritve v obdobju novega nacionalnega programa 2015–2020

Ne glede na številne napore, usmerjene za doseganje napredka na področju enakosti spolov, ostaja neenakomerna porazdelitev moči, virov in priložnosti, ki le še spodbujajo neenakost spolov, realnost tako na nacionalni kot tudi na globalni ravni. Zato je potreba po zavzemanju za celovit in povezovalen

pristop med notranjo in zunanjo politiko na področju enakosti spolov še toliko pomembnejša. Tesno povezovanje med nacionalno in globalno ravni je logična posledica horizontalnega pristopa k politiki enakosti spolov, ki zagotavlja usklajenost različnih aktivnosti Slovenije, in posledično večjo učinkovitosti slovenskih politik. To pa vodi k večjemu ugledu in kredibilnosti Slovenije na mednarodni ravni, kar na dolgi rok pomeni več priložnosti za Slovenijo in različne deležnike.

Eden od stebrov slovenske zunanje politike je uveljavljanje in varstvo človekovih pravic. Prednostne usmeritve so pravice in opolnomočenje žensk ter varstvo pravic ranljivih skupin, kot so pravice otrok, starejših, manjšin in invalidnih oseb. Ta tematika je tudi ena izmed prostovoljnih zavez Slovenije v kandidaturi za članstvo v Svetu OZN za človekove pravice za obdobje 2016–2018.

V mednarodnem dialogu o enakosti med spoloma in opolnomočenju žensk si bo Slovenija še naprej prizadevala za vključevanje vidika spola v delo mednarodnih organizacij (t. i. *gender mainstreaming*) in različne mednarodne dokumente.

Slovenija se bo dejavno vključevala v razprave in oblikovanje politik mednarodnega razvojnega sodelovanja v okviru mednarodnih organizacij in forumov. Med prednostnimi vsebinami bo tudi spoštovanje človekovih pravic žensk in otrok ter opolnomočenje žensk. Slovenija si bo prizadevala povečati delež sredstev v okviru uradne razvojne pomoči, namenjenih projektom in programom mednarodnega razvojnega sodelovanja s področja enakosti spolov in krepitve vloge žensk.

Razprava o oblikovanju nove razvojne agende izhodiščno izvira iz potrebe po nadomestitvi razvojnih ciljev tisočletja, ki se iztečejo leta 2015. MZZ je leta 2014 začelo priprave na pogajanja o agendi po letu 2015. Vlada RS se je seznanila z Okvirnimi izhodišči RS za medvladni proces za oblikovanje agende po letu 2015, ki so podlaga za dejavnosti slovenske delegacije v pogajanjih za agendo po 2015 in se bodo dopolnjevala glede na nove razprave v mednarodni skupnosti. Slovenija bo v medvladnem procesu delovala z namenom odpravljanja revščine in uresničevanja trajnostnega razvoja ter skladno s pristopom, ki temelji na človekovih pravicah. Med vsebinskimi prednostnimi usmeritvami je tudi enakost spolov in opolnomočenje žensk.

Slovenija bo v mednarodnih dejavnostih poudarjala vključevanje presečnih tematik, med njimi tudi enakost spolov in opolnomočenje žensk, enakopravnost oziroma načelo enake obravnave. Prednostna področja so: upoštevanje vidika spola pri oblikovanju mednarodnih dokumentov in spoštovanje že sprejetih skupnih norm; preprečevanje vseh oblik nasilja nad deklicami in ženskami v vseh življenjskih obdobjih, vključno z odpravo škodljivih tradicionalnih praks, kot so tudi otroške, zgodnje oziroma prisilne poroke; opolnomočenje, izobraževanje žensk in deklic, vključno z izobraževanjem o človekovih pravicah; zagotavljanje ekonomske neodvisnosti (zaposlovanje, dostojno delo, enako plačilo za enako delo) in odprava revščine; vključevanje v procese odločanja v politiki, gospodarstvu in javnem življenju; boj proti vsem oblikam diskriminacije v zakonodaji in praksi; vključevanje moških in dečkov v odpravo vseh oblik diskriminacije žensk in deklic; zagotovitev spolnega in reproduktivnega zdravja in pravic, vključno z zagotavljanjem kakovostnih in univerzalno dostopnih storitev reproduktivnega in spolnega zdravja; zaščita žensk, vključno pred spolnim nasiljem v konfliktih, in promocija participacije žensk pri preprečevanju in mirnem reševanju konfliktov.

2.8.2 Cilji in ukrepi

I. VKLJUČEVANJE ENAKOSTI SPOLOV V ZUNANJEPOLITIČNE POBUDE

Cilj 1:

Večja prepoznavnost Slovenije kot pobudnice in promotorke idej in projektov na različne teme, povezane z enakostjo spolov, na bilateralni in multilateralni ravni

Stanje:

Slovenija je na področju enakosti med spoloma in opolnomočenja žensk mednarodno prepoznavna. Izpeljala je več pobud za krepitev tega področja v mednarodni skupnosti, predvsem na multilateralni ravni. Organizirala je številne mednarodne dogodke in dejavno sodelovala mednarodnih razpravah.

Ukrepi:

- podpora prizadevanjem za enakost spolov in opolnomočenje žensk na mednarodni ravni, vključno z o organizacijo dogodkov in vodenjem pobud

- zavzemanje za vključevanje slovenskih strokovnjakinj in strokovnjakov v relevantna mednarodna telesa

Kazalniki:

- število izpeljanih dogodkov in pobud
- število nacionalnih izjav v mednarodnih forumih v posameznem letu
- članstvo slovenskih strokovnjakinj in strokovnjakov v relevantnih mednarodnih telesih

Nosilci:

MZZ, MDDSZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

II. RAZVOJNO SODELOVANJE IN HUMANITARNA POMOČ

Cilj 1:

Opolnomočenje žensk in izboljšanje njihovega socialnega in ekonomskega položaja v državah v razvoju

Stanje:

Na javnih razpisih za izvajanje projektov na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči je ekonomsko opolnomočenje žensk z namenom doseganja enakost spolov in varovanja pravic žensk ena izmed pomembnejših razpisanih tem. Na javnem razpisu, objavljenem konec leta 2013, za izvajanje projektov mednarodnega razvojnega sodelovanja in humanitarne pomoči na Zahodnem Balkanu je bilo izbranih pet projektov s področja opolnomočenja žensk (Črna gora, Makedonija, BiH in Srbija), ki z dejavnostmi krepijo vlogo žensk in njihovo ekonomsko neodvisnost. Projekti, ki jih Slovenija izvaja v Afriki (Ruanda, Uganda, Burundi, Etiopija, Burkina Faso, Sierra Leone) z izobraževanjem, usposabljanjem in ozaveščanjem, omogočajo zaposlitev, zaslužek in izboljšanje življenjskih pogojev za ženske in s tem tudi doseganje enakosti spolov in varovanje pravic ter posledično tudi politično opolnomočenje žensk.

Ukrepi:

- spodbujanje enakosti spolov in opolnomočenja žensk v državah v razvoju z javnimi razpisi za izvajanje projektov na področju mednarodnega razvojnega sodelovanja
- podpora enakosti spolov in opolnomočenja žensk v strateških in izvedbenih dokumentih na mednarodni ravni, ki vplivajo na krepitev tega področja v državah v razvoju
- usmerjanje znatnega deleža sredstev za mednarodno razvojno sodelovanje v vsebine in projekte, ki pomembno prispevajo k opolnomočenju žensk ter izboljšanju njihovega ekonomskega in socialnega položaja

Kazalniki:

- število izvedenih bilateralnih projektov, namenjenih povečanju enakosti med spoloma in opolnomočenju žensk
- delež sredstev za mednarodno razvojno sodelovanje, namenjen spodbujanju enakosti spolov in opolnomočenju žensk v partnerskih državah

Nosilci:

MZZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

III. OHRANJANJE IN IZGRADNJA MIRU

Cilj 1:

Večja vloga žensk pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti ter zaščita žensk v konfliktnih situacijah

Stanje:

Slovenija je dejavna in prepoznavna tudi na področju žensk, miru in varnosti. Kot je bilo navedeno v zgornjih podpoglavjih, je že uspešno izpeljala več dejavnosti za krepitev tega področja v mednarodni skupnosti, predvsem na multilateralni ravni. Organizirala je mednarodne dogodke in dejavno sodelovala v mednarodnih razpravah.

Ukrepi:

- vključevanje načela enakosti spolov v politike preprečevanja in reševanja konfliktov
- večja vključenost žensk v mednarodne operacije in misije za ohranjanje ter izgradnjo miru in postopke odločanja ter ukrepanja
- preprečevanje spolnega nasilja nad deklicami in ženskami ter njihova zaščita med oboroženim spopadom in po njem

Kazalniki:

- sodelovanje pri različnih pobudah in dejavnostih glede vključevanja enakosti spolov v politike preprečevanja in reševanja konfliktov, predvsem v OZN, Nato, EU in OVSE
- delež žensk v mednarodnih operacijah in misijah ter v postopkih odločanja in ukrepanja
- število dogodkov in sodelovanje pri preprečevanju spolnega nasilja v konfliktih ter zaščite žensk in deklic med oboroženimi spopadi in po njih

Nosilci:

MZZ

Sodelujoči organi:

MO, MNZ

Finančna sredstva:

Sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije.

3. KAZALNIKI O POLOŽAJU ŽENSK IN MOŠKIH

Na vseh področjih, ki jih zajema nacionalni program, so določeni kazalniki, s katerimi se bo spremljalo izvajanje posameznih ukrepov za doseganje opredeljenih ciljev na področju politike enakosti žensk in moških v obdobju izvajanja nacionalnega programa od 2015 do 2020.

Poleg kazalnikov za spremljanje izvajanja politike enakosti žensk in moških, kot jo določa nacionalni program, pa je treba natančno in sistematično spremljati tudi položaj in spremembe v položaju žensk in moških v družbenem in zasebnem življenju. Kazalniki o položaju žensk in moških se po posameznih področjih spremljajo na podlagi nacionalnih zbirk podatkov oziroma sprejetih kazalnikov Evropske unije, katerim se prilagaja nacionalni sistem zbiranja podatkov.

V nadaljevanju so za vsa področja, na katerih nacionalni program določa cilje in ukrepe za zagotavljanje enakih možnosti žensk in moških, opredeljeni kazalniki za spremljanje položaja žensk in moških.

Enaka ekonomska neodvisnost

Stopnja zaposlenosti po spolu in starostnih skupinah

Stopnja zaposlenosti glede na število in starost otrok

Povprečno tedensko število običajno in dejansko opravljenih ur zaposlenih oseb po spolu

Stopnja zaposlenosti s krajšim delovnim časom po spolu in starostnih skupinah
Stopnja zaposlenosti za določen čas po spolu in starostnih skupinah
Stopnja zaposlenosti oseb s terciarno izobrazbo po spolu in starostnih skupinah
Stopnja samozaposlenih po spolu
Stopnja zgodnje podjetniške aktivnosti po spolu
Število in delež žensk med zaposlenimi invalidi
Stopnja zaposlenih oseb s tujim državljanstvom po spolu
Stopnja brezposelnosti po spolu in starostnih skupinah
Delovno aktivno prebivalstvo po glavnih poklicnih skupinah
Delež žensk med delovno aktivnim prebivalstvom po področjih dejavnosti
Razlike v plačah med ženskami in moškimi

Usklajevanje poklicnega in zasebnega oziroma družinskega življenja

Število ur, ki jih zaposlene oseb porabijo za skrb za otroke po spolu
Število ur, ki jih zaposlene osebe porabijo za hišna opravila in kuhanje
Število očetov, ki izrabijo očetovski dopust
Delež očetov, ki izrabijo starševski dopust
Delež očetov, ki delajo s krajšim delovnim časom zaradi starševstva
Delež moških, ki izrabijo dopust za nego bolnega družinskega člana oziroma članico

Družba znanja brez spolnih stereotipov

Delež zgodnjih osipnikov po spolu
Delež oseb s terciarno izobrazbo, starih od 30 do 34 let, po spolu
Delež dijakinj poklicnega in srednješolskega izobraževanja po področjih izobraževanja
Delež diplomantk terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja
Delež vpisanih moških v terciarnem izobraževanju
Delež diplomantov terciarnega izobraževanja
Delež doktorandk
Delež žensk med raziskovalci in raziskovalkami
Delež žensk na najvišjih raziskovalnih položajih
Delež rednih profesoric

Socialna vključenost

Stopnja tveganja revščine po spolu in starostnih skupinah
Stopnja tveganja revščine glede na status aktivnosti po spolu
Stopnja tveganja revščine glede na tip gospodinjstva
Stopnja materialne prikrajšanosti po spolu
Število prejemnikov in prejemnic socialne pomoči
Stopnja tveganja revščine med tujimi državljani in državljanke

Zdravje žensk in moških

Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu po spoli
Pričakovano trajanje življenja v zdravju po spolu
Obolevnost prebivalstva po vrsti bolezni in spolu
Umrljivost prebivalstva po vzroku in spolu
Obolevnost in umrljivost zaradi raka materničnega vratu, raka dojke in raka prostate
Stopnja rodnosti
Stopnja maternalne umrljivosti
Stopnja mrtvorojenosti
Stopnja perinatalne umrljivosti
Stopnja dovoljene splavnosti po starostnih skupinah
Uporaba kontracepcije po vrsti kontracepcije in starosti
Prijavljeni primeri spolno prenosljivih okužb po spolu in starosti
Število samomorov po spolu in starosti

Uravnotežena zastopanost žensk in moških na položajih odločanja

Delež žensk v državnem zboru
Delež žensk v državnem svetu
Delež ministric in državnih sekretark
Delež občinskih in mestnih svetnic
Delež županj
Delež sodnic

Delež tožilk

Delež žensk na položajih odločanja v gospodarstvu, še posebej na izvršnih in neizvršnih direktorskih mestih v večjih gospodarskih družbah

Delež dekanij

Delež članic SAZU

Delež žensk na vodstvenih mestih v izobraževalnih in raziskovalnih ustanovah

Delež žensk na vodilnih mestih v nacionalnih športnih organizacijah

Delež žensk na vodilnih mestih v medijih

Delež žensk na vodilnih mestih v kulturnih ustanovah

Nasilje nad ženskami

Kazniva dejanja zoper življenje in telo in delež žensk, žrtev teh dejanj

Število prekrškov zoper javni red in mir, število in delež oškodovanih žensk, število in delež prekrškov z elementi nasilja v družini

Enakost spolov v zunanji politiki in mednarodnem sodelovanju

Delež diplomatk

Delež žensk, sodelujočih v mednarodnih operacijah in misijah ter v postopkih odločanja in ukrepanja

OBRAZLOŽITEV

Enakost žensk in moških je ena izmed temeljnih človekovih pravic in načelo demokratičnih družb. Načelo enakosti pred zakonom je zapisano v Ustavi Republike Slovenije (Uradni list RS/I, št. 33/91) kot prvo izmed načel človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Ustava določa, da so v Republiki Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino. Prav tako so načelo enakosti in načini njegovega uresničevanja zapisani v številnih dokumentih in deklaracijah Združenih narodov in Sveta Evrope, ki mednarodnopravno zavezujejo tudi Republiko Slovenijo. Enakost med ženskami in moškimi je tudi eno temeljnih načel prava Evropske unije, katerega cilji so zagotoviti enake možnosti in enako obravnavanje moških in žensk ter boj proti vsem oblikam diskriminacije na podlagi spola.

Pravna podlaga za pripravo in izvajanje nacionalnega programa je Zakon o enakih možnostih žensk in moških (ZEMŽM; Ur. l. RS, št. 59/2002), ki v 15. členu določa, da vlada predloži državnemu zboru predlog resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, ki temelji na predlogih ministrstev, lokalnih skupnosti, socialnih partnerjev, nevladnih organizacij in drugih organizacij civilne družbe ter posameznih strokovnjakinj in strokovnjakov. Nacionalni program določa temeljne politike enakih možnosti, v katerem so opredeljeni cilji in ukrepi na posameznih področjih družbenega življenja, nosilci za izvajanje ukrepov ter način izvajanja. Za izvajanje posameznih ukrepov so odgovorna ministrstva in vladne službe, vsako na svojem področju.

Nacionalni program je strateški dokument, namenjen izboljšanju položaja žensk in moških in uveljavitvi enakosti spolov. Temeljni namen Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 je določiti splošne prioritete za izboljšanje položaja žensk oziroma za zagotavljanje trajnostnega razvoja enakosti spolov na posameznih področjih.

Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 temelji na analizi stanja in oceni napredka glede uresničevanja enakosti spolov v Republiki Sloveniji, opravljenem vrednotenju izvajanja Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005–2013 ter ugotovitvah in predlogih stroke. V pripravo nacionalnega programa so bili vključeni različni akterji: posamezna ministrstva in vladne službe, ki se ukvarjajo s področji, ki jih naslavlja nacionalni program, nevladne organizacije, ki pokrivajo bodisi posamezne segmente bodisi celostno problematiko enakosti spolov, socialni partnerji in strokovnjaki ter strokovnjakinje s področja enakosti spolov ter drugi sodelavci in sodelavke.

Ocena rezultatov in učinkov posameznih ukrepov Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005-2013, ki ga je opravila skupina neodvisnih strokovnjakinj, je pokazala, da je bil storjen na posameznih področjih določen napredek, saj sta se povečali vidnost in občutljivost do vprašanj enakosti spolov v družbi, opravljenega je bilo veliko raziskovalnega dela, na nekaterih področjih je prišlo do zakonodajnih sprememb in uvajanja novih praks, narejeni so bili koraki k večji enakosti spolov. Pregled po posameznih področjih pa je pokazal, da so na trgu dela razlike med spoloma še vedno precejšnje, zlasti pri stopnji zaposlenosti mladih z visoko izobrazbo. Na področju izobraževanja in znanosti se je za oba spola dvignila izobrazbena raven, vendar pa se razlike med ženskami in moškimi glede vrste in ravni izobrazbe ne zmanjšujejo; oboje pomembno vpliva na segregacijo na trgu dela. Mehanizmi za spremljanje in spodbujanje enakih možnosti žensk in moških na področju kulture so bili v osmih letih vzpostavljeni, vendar bi jih bilo treba v prihodnje nadgraditi, konkretizirati in kvantificirati. Na področju družbene blaginje imajo ženske še vedno višjo stopnjo tveganja revščine, posebej starejše ženske in samohranilke. Na področju družinskega življenja še vedno obstaja neenaka delitev gospodinjskega in skrbstvenega dela. Na področju nasilja nad ženskami so bili v partnerstvu z nevladnimi organizacijami doseženi pozitivni premiki, vendar so ženske še vedno prepogosto žrtve nasilja v zasebni sferi. Glede delitve moči med spoloma v družbi je bil napredek dosežen zlasti na političnem področju, medtem ko ostaja družbeno-ekonomsko področje velik izziv.

Ob upoštevanju doseženega napredka in stanja na posameznih področjih Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015-2020 opredeljuje cilje in ukrepe na osmih področjih: trg dela in zaposlovanje, družina in partnerstvo, izobraževanje, kultura, šport, znanost in visoko šolstvo, revščina in socialna izključenost, odločanje v politiki in gospodarstvu, nasilje nad ženskami ter mednarodna dejavnost. Na teh področjih so opredeljeni ključni cilji, s katerimi želimo doseči:

- odpravo neravnovesij med spoloma ter spolne segregacije na področju zaposlovanja in odpravljanje brezposelnosti;
- izboljšanje položaja žensk in moških na področju socialne vključenosti;
- odpravo ovir za doseganje lažjega usklajevanja poklicnega in družinskega oziroma zasebnega življenja;
- odpravo vrzeli med spoloma in spolne segregacije v izobraževanju;
- odpravo neenakosti v znanosti in visokem šolstvu;
- odpravo stereotipov v družbi, zlasti v medijih, kulturi in športu;
- izboljšanje zdravja žensk in moških;
- odpravo ovir za doseganje uravnotežene zastopanosti žensk in moških na različnih področjih političnega in družbenega življenja;
- ničelno strpnost do nasilja nad ženskami;
- okrepitev vključevanja vidika spola v slovenske razvojne, mirovne in druge zunanjepolitične pobude.

V nacionalnem programu opredeljeni cilji in ukrepi pomenijo smernice ministrstvom in drugim vladnim organom za načrtovanje in izvajanje njihovih področnih politik ter programov z vidika enakosti spolov oziroma uresničevanja enakosti spolov.

Za doseganje ciljev in uresničenje enakosti spolov v praksi se uporabljata dva osnovna pristopa, ki se medsebojno dopolnjujeta: posebni ukrepi in integracija načela enakosti spolov v vse politike in programe (*gender mainstreaming*). Predlagani ukrepi za doseganje ciljev Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 so načrtovani večinoma kot sestavni del oblikovanja in izvajanja politik na zadevnih področjih, ki so v pristojnosti posameznih ministrstev. Za aktivnosti, s katerimi se bodo ukrepi izvajali, je predvsem značilno, da zahtevajo učinkovitejše in pospešeno vključevanje načela enakosti spolov v procese, ki že potekajo. Posebni ukrepi pa se bodo izvajali na področjih, kjer obstajajo med moškimi in ženskami velike vrzeli v položaju, ob pogoju, da je tak ukrep utemeljen in sorazmeren glede na namen.

Posamezni ukrepi za doseg ciljev bodo podrobneje razčlenjeni in predstavljeni v periodičnih načrtih. V obdobju 2015–2020 bodo pripravljene trije dvoletni periodični načrti oziroma izvedbeni akti, ki bodo opredelili posamezne naloge in dejavnosti za izvajanje ciljev in ukrepov na posameznih področjih. Predlog vsakokratnega periodičnega načrta bo na podlagi poročil o preteklem dveletnem obdobju in morebitnih dodatnih predlogov posameznih ministrstev in vladnih služb pripravilo MDDSZ ter ga predložilo v sprejetje Vladi RS.